

Marianne Zeiner

1-2 - og fred på jord

Hvordan påvirker normal kognisjon den personlige bønningen til de som skriver bønnekort i Nidarosdomen?

Masteroppgave i Religionsvitenskap

Veileder: Gabriel Levy

Mai 2020

Marianne Zeiner

1-2 - og fred på jord

Hvordan påvirker normal kognisjon den personlige
bønnen til de som skriver bønnekort i
Nidarosdomen?

Masteroppgave i Religionsvitenskap
Veileder: Gabriel Levy
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for filosofi og religionsvitenskap

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

«1-2 - og fred på jord»: Hvordan påvirker normal kognisjon den personlige bønningen til de som skriver bønnekort i Nidarosdomen?

(«1-2 -and peace on earth»: How do ordinary cognition have an influence on personal prayer of those who write their prayer cards in Nidaros Cathedral in Trondheim?)

Innhold

Innhold	1
Summary in English.....	5
1. Introduksjon	6
1.1 Hvordan har bønneforskningen i korte trekk sett ut?	7
1.2 Årene fra Mauss og Heiler og frem til nå	7
1.3 Petisjonsbønnen og det teologisk korrekte	8
1.4 Vet mennesker hva de gjør når de ber?.....	9
1.5 Skal en da bry seg med hva teologer tenker?.....	9
1.6 Hvorfor er så mange mennesker religiøse? Hva er religion?.....	9
1.7 Hva legges i dette?	10
1.8 Må en være enig om en felles definisjon for religion?	10
1.9 Hvordan løser mennesket dette mentalt sett?	10
1.10 Den intuitive ontologi og essensialismen.....	11
1.11 Hvordan dannes så et gudsbilde? Hva er MCI-konsepter?.....	12
1.12 Det antropomorfe?	12
1.13 Hva gjør så ikke-menneskelige vesen i verden?.....	13
1.14 Hvordan påvirkes hjernen til dette?	13
1.15 Hvordan ser fremtiden ut for CSR?	14
1.16 Oppgavens oppbygging.....	14
2. Materiale og metode	14
2.1 Lokalisering	14
2.2 Bønnekort og deres plassering i katedralen.....	15
2.3 Materiale	15
2.4 Bakgrunn.....	16
2.5 Valg av totalt antall kort	16
2.6 Metode.....	16
2.7 Litteratursøk	17
3. How ordinary cognition informs petitionary prayers og Fader vår?.....	17
3.1 Struktur	18
3.2 Gud som menneskelignende vesen og det intuitive	18
3.2.1 Men hva med de overnaturlige konseptene?.....	19
3.2.2 Er tro på overnaturlige vesen naturlig?.....	20
3.3 En innfallsport til vanlige menneskers religiøsitet.....	20
3.3.1 Studie 1.....	20
3.3.2 Studie 2.....	20
3.3.3 Studie 3 og 4.....	21
3.3.4 Hvorfor er det forskjell på tro og praksis?	21

3.4 Metode.....	22
3.5 Resultat/analyse.....	22
3.5.1 Tema- og kategorifordeling.....	24
3.5.2 Vedrørende kortenes ulike størrelser.....	26
3.5.3 Hvilket gudsbilde kan en finne hos kortskriverne?	26
3.5.4 Er kvinner mer troende?	28
3.5.5 Kritikk	29
3.6 Diskusjon	30
3.6.1 Hva ligger i begrepet petisjonsbønn?	30
3.6.2 De udefinerbare bønnene	30
3.6.3 Det kognitive aspekt ved å foretrekke psykologisk rettede bønner.....	31
3.6.4 Materielle bønner	32
3.6.5 Er det slik at Gud selv skal sørge for materielle bønner?	34
3.6.6 Bønner av biologisk karakter	34
3.6.7 Hva gjør at mennesker inngår personlige forhold til et konsept?.....	37
3.6.8 Kommunikasjon med guder gjennom bønn	38
3.6.9 Hvor antropomorf er så Gud teoretisk sett?.....	39
3.6.10 Er kvinner mer troende?.....	39
3.6.11 Dialog med Gud?.....	40
3.6.12 Kan en få alt en ønsker og i så fall når?	41
3.6.13 Fader vår?.....	42
.....	43
3.7 Oppsummering.....	43
4. Hvorfor tror mennesker som betrakter seg som religiøse feil ut fra det som er gjeldende teologisk doktrine?	45
4.1 Kapitlets struktur	46
4.2 Hjernens evne til å forholde seg til flere kognitive nivå	46
4.2.1 Det problematiske med ontologiske kategorier og Guds totale kontroll	47
4.2.2 Hvilke feilaktige postulater vil kunne produseres?	49
4.2.3 Hva påvirker bønnespråket til kortskriverne i Nidarosdomen?	49
4.3 Metode.....	50
4.4 Resultat/analyse.....	50
4.4.1 Trodimensjon.....	50
4.4.2 Hva ber de om?	51
4.4.3 Bønnekategorier	53
4.4.4 «Tilgi oss våre synder»	53
4.4.5 Hvordan skal bønnespråket være?	54
4.4.6 Kritikk	57
4.5 Diskusjon	57

4.5.1 Hva er teologisk ukorrekthet?	57
4.5.2 Har Gud en plan? Eller skyldes det hele flaks?	59
4.5.3 Kan Gud hjelpe i kjærlighetsspørsmål?	60
4.5.4 Hvorfor lar Gud mennesker lide? - Er det rettferdig?	62
4.5.5 Hva mer kan lykke være?.....	63
4.5.6 Er Gud Nôtre Dame-fan?	64
4.5.7 Better safe than sorry.....	65
4.5.8 Kan vi få nok mat og tak over hodet?.....	66
4.5.9 Hvor ukorrekte er bønner fra Nidarosdomen?	67
4.5.10 Hvordan lærer en å be, og vil barnetroen være til nytte?.....	68
4.5.11 Er bønn vurdert som tekst bare en samling ord?	68
4.5.12 Har alvorlighetsgraden i bønner noe å si? - Eller er det kirkerommet som påvirker?	69
4.5.13 Men skal det ikke være en samtale?.....	71
4.5.14 Er språket blitt mer folkelig, og hvilken plass har det moderne samfunnet i det?	72
4.5.15 Er det problematisk med et maskulint gudsbilde?.....	73
4.5.16 Mangler vi en ontologisk kategori for Gud?.....	74
4.6 Oppsummering.....	75
5. Sammendrag og forslag til videre arbeid	75
5.1 Sammendrag	75
5.2 Forslag til videre arbeid	78
Bibliografi	80
Vedlegg 1	83
Vedlegg 2	84
Vedlegg 3	85
Vedlegg 4	87

Summary in English

Professor in Psychology Justin Barrett did in 2001 four experiments on American Protestant college students, to see if they, in prayer, used their intuitive causal cognition to generate in which modes of causation they thought God was most likely to act.

Barrett is the only one this far who has done some research on prayer in a CSR perspective, and given the opportunity to do a research on 2600 prayer cards written in Nidaros Cathedral in Trondheim during a 22-year period I wanted to see if I could verify his findings.

The numbers from Nidaros Cathedral were clear, they favoured asking God to act in psychological ways over biological and material domains, twice the percentage as what Barrett found among his students. My research confirmed his hypothesis better than his own did. The research I have conducted is also more ecologically valid because it was not staged for research. It was ordinary prayers from all layers of the Norwegian people, and there was no possibility they could know the prayers would be searched upon.

This overwhelming amount of psychologically organized prayers gives the impression that they see God as a kind of super-parent that can put things right when nobody else can or does. They see a God that listens, sees and has one hand, and sometimes does something one can observe if looking closely and read the signs correctly. The normal mental tools produce this picture because God fits the intuitive category "human" since this is the only intuitive category that uses language. They see humanized side of God, one "person" they can talk to and seek comfort with and socialize with on limited basis. But it does not necessarily mean they don't know the theologically correct way of viewing God.

In the second part of this thesis I will have a closer look at what people ask God to do, and in what degree the "theological incorrectness" is present in the prayer cards.

Professor in Religious Studies at Georgia Southern University, D. Jason Slone claim that religious people believe what they shouldn't because the mind does what it wants no matter what no matter what one teaches it. He calls it "theological incorrectness". Religious thoughts are a product of human cognition he says and like in every other way people think they will prone to reasoning errors when compared against official theological doctrines. By this he means widespread luck-beliefs, rituals to improve their chances, destiny and other things that undermine the doctrine of an all-powerful, all-knowing god in total control. He claims that religious thoughts are constrained by the ontological categories, intuitive causality and intuitive probability and the main thing will always be what we need to do to survive. Therefore, theological incorrectness happen he says. I find his claims to be correct in many ways. The people that write prayer cards in Nidarosdomen to believe in luck-strategies and they also try to improve their chances. But since there is no special category for supernatural beings I find that people use the language, what one might call "prayer language" to try build a bridge over the gap between the intuitive humanlike god of their everyday thoughts and the abstract being of the official theological doctrines.

1. Introduksjon

Ved hjelp av 2600 bønnekort skrevet i Nidarosdomen i Trondheim i årene 1997-2019 har jeg i denne oppgaven ønsket å finne ut om mennesker som skriver bønner i Nidarosdomen på lik linje med psykolog Justin Barretts amerikanske collegestudenter, følger sin intuitive kognitive tendens og tilrettelegger sine bønner til en antropomorf Gud med tilsvarende menneskelige begrensninger. Barretts undersøkelser er gjort i lyset av den kognitive religionsvitenskapen (CSR).

Barretts funn var at studentene, som til tross for et kjennskap til det teologisk korrekte bildet av Gud likevel foretrakk å be om intervensjon fra Gud av psykologisk karakter. Dette ut fra en antakelse om ubevisst påvirkning fra det kognitive, som intuitivt plasserer Gud i kategorien menneske med de samme begrensninger på å handle fra avstand.

For bønnekortene fra Nidarosdomen ga tallene og tekstene et klarere svar på dette, de favoriserte i høyere grad enn Barretts studenter denne typen intervensjon fra Gud. Undersøkelsene derfra mener jeg gir en mer valid bekreftelse på Barretts hypotese enn hans egne funn, siden bønnene er genuine, de som har skrevet dem har ikke vært klar over at noen skulle forske på dem. De er ikke iscenesatte, ikke tilrettelagte, for forskningsøyemed som Barretts eksperimenter var.

Det overveldende antall psykologisk tilrettelagte bønner gir et overordnet inntrykk er at de oppfatter Gud som et overmenneske som kan ordne opp og sette alt til rette der se selv eller «staten», «verden», «legene», «noen» eller «de andre» ikke hører på fornuft eller oppfører seg i henhold til en ide om hva som er riktig og rettferdig. En sammenligning jeg ser er et barn-foreldreforhold oppdimensjonert og ser mye av årsaken å ligge i bruken av språk, som er genuint menneskelig. Gud oppfattes i stor grad antropomorf, men uten fysiske attributter utover sansene syn og hørsel samt en hånd. Av overnaturlige trekk er graden av tankelesning og innehav av strategisk informasjon vesentlig, samtidig som behovet for å legitimere seg ved navn i henvendelsene er til stede hos mange, noe som både viser et spenn i oppfatningen av Gud og den kognitive overstyringen.

Den andre delen av oppgaven bygger videre på dette og vil se i hvilken grad mennesker som skriver bønnekort i Nidarosdomen tror det de ikke skal tro i henhold til gjeldende teologisk doktrine og hvordan de løser dette.

Bakgrunnen for denne delen er professor i religiøse studier ved Georgia Southern University, D. Jason Slones påstand om at religiøse mennesker tror det de ikke skal fordi sinnet gjør som det vil uansett hva det læres. Han kaller det «theological incorrectness». Denne ukorrektheten skyldes måten den menneskelige kognisjon virker, religiøs tro og tanke produseres i det samme sinn som all annen tanke, og gjør derfor de samme feil siden det overstyres av tre viktige kognitive faktorer. Disse er de faktorene er de intuitive kategoriene ontologi, kausalitet og sannsynlighet, som hele tiden produserer strategier for overlevelse. Dette forstyrrer hele tiden sinnet til å tenke i alternative baner. Det menneskelige sinn har en begrenset informasjonsprosessor, sier Slone, så hverdagslig problemløsning vil bære preg av effektivitet, men det dermed også med store muligheter for feiltolkninger, som å tenke at Gud har menneskelige begrensninger. Sinnets innstilthet på dette vil stadig forstyrre den teologisk korrekte forståelsen av gudskonseptet.

Jeg finner hans påstander å være riktige på mange måter. Min påstand er at, all den tid det ikke finnes noen egen ontologisk kategori for overnaturlige vesener, vil mennesker måtte bruke språket, til å bygge en bro mellom de intuitive antropomorfe bilder

mennesker har om Gud til hverdags og det abstrakte vesenet den gjeldende teologi forfekter.

Mennesker veksler mellom to forståelser av samme gudskonsept ut fra grad av refleksjon og gitt tid til det. Dette har gitt religionsprofessor Jason Slone grunn til å spørre hvorfor det er slik, og til å presentere en forklaring på det. Denne forskjellen på det lærte og det praktiserte sier han er at mennesker generelt sett tenker i «ukorrekte» baner. Sinnet tenker det det vil uansett hva det læres.

Jeg har funnet ut at dette i stor grad også gjelder for de som har skrevet bønnekort i Nidarosdomen, men at de løser denne ukorrektheten ved hjelp av det samme språket som i utgangspunktet kan sies å ha forårsaket den. Med dette mener jeg at språk, som er unikt for mennesket, automatisk vil plassere noe det kommuniseres med i den ontologiske kategorien menneske.

Oppgaven handler om bønner. Jeg nevner at Justin Barrett er den første som har sett på bønn ut fra et kognitivt religionsvitenskapelig syn, men finner det betimelig å se litt på hva som er gjort av annen bønnforskning i moderne tid også.

1.1 Hvordan har bønnforskningen i korte trekk sett ut?

Den første som gjorde et alvorlig forsøk på å forske på bønn utenom det teologiske og filosofiske felt, var den ovenfor nevnte sosiologen Marcel Mauss, Emilè Durkheims nevø. Det han så, var at teologer og filosofer forsøkte å gi en forskningsmessig objektiv tilnærming til religiøse fenomen, hvor bønn ble ansett å være en signifikant komponent. De brukte tilnæringsmåter som var kritiskhistoriske, de så på originalspråk, psykologi og de sammenlignende studier. Mauss fant dem alle for teologiske og han mente de manglet en teori om bønnens opprinnelse. Han var den første som så på bønn som et sosialt fenomen, og i den publiserte delen av sin uavsluttede doktoravhandling fra 1909 definerer han bønn som: «a religious rite which is oral and bears directly on the sacred» (Mauss, 2003, s. 54). Den publiserte del av denne doktoravhandlingen er kommet ut i bokform, og kalt «*On Prayer*». Han fastslår først at bønn er sentrum i religiøst liv. Av andre fremtredende trekk er blant annet at bønn er et sosialt fenomen og at mennesker sosialiseres gjennom bønn. Han finner det individuelle å være underlagt det sosiale, siden kristendommens krav til kollektiv tilbedelse tvinger seg på. Bønn er også et ritual sier han, som involverer kroppsposisjoner og en rituell form for tale, et «hellig» språk. Det siste viktige punkt han finner er en observasjon av effekten, som er en dyp og intim bevissthetshandling (Mauss, 2003).

En annen som gjorde et forsøk på å type-inndeles bønn var tyske teolog Friedrich Heiler på 1920-tallet. Han tok utgangspunkt i psykologien og oppfatningen hans var at bønn kunne ses som det levende fellesskapet det religiøse mennesket hadde med sin Gud, det individuelle og nærværende, i motsetning til det sosiale fenomenet Mauss oppfattet det som. Han fant psykologien å være lettere å akseptere for teologer og kristne intellektuelle siden det tok utgangspunkt i sjelen. Det sosiale aspektet som Mauss beskrev ble oppfattet som kaldt og upersonlig, som en motsetning til den kristne oppfattelsen av mennesket (Mauss, 2003).

1.2 Årene fra Mauss og Heiler og frem til nå

I årene som fulgte, falt undersøkelsene av bønn raskt som følge av en generell trend av fallende interesse for relasjonen mellom psykologi og religiøs tro. Noen undersøkelser på

bønn ble gjort på 1940,- 50- og 60-tallet på bønn, og som så på Heilers oppfatning av bønn som individuelt ritual og dens sammensetning. Det ble fastslått at tross personlig preg kunne den deles inn i tre deler, en introduksjonsdel, en målrettet midtdel og en avsluttende konklusjon. Bønnen skulle innledes med en glorifisering av guddommen, så en bekjennelse av behovet for hjelp før hovedintensjonen som kunne være en petisjon eller en forbønn. Avslutning skulle være en ydmyk tilbedelse av guddommens allmakt. Dette beskrives som den generelle formel, men det legges til at nye kreasjoner tillagt av den bedende selv og elementer fra messer også kunne brukes. Denne typen bønner var å finne i bønnebøker som fantes for inspirasjon (Spilka, 2005). Mye av dette henger igjen også i dagens oppfatning av hvordan bønn korrekt sett skal være, om en ser hva som er skrevet om bønn i Norge. Form og innhold har vært gjenstand for diskusjoner. Bønnebøker er nevnt, men den personlige bønnen er fortsatt et problematisk felt, om en skal tro dr. theol. Merete Thomassen ved Universitetet i Oslo. Hun har sett på bønnespråkets utvikling i Norge, noe som vil være av interesse for denne oppgaven (Thomassen & Lomheim, 2013).

Interessen for forskning på bønn tok seg opp på midten av 1980-tallet. Tre tema har opptatt forskere. Det ene er den subjektive effekten av bønn, det andre effekt av bønn brukt i behandling av syke og det siste bønn som innfallsport til vanlige menneskers religiøsitet. Mine undersøkelser faller inn under sistnevnte tema. Studier gjort blant annet i Tyskland har identifisert noen hovedtema som for det første bønnenes adressat, 2) hvilken type bønn det handler om, 3) hvem det bes for og til slutt bønnens intensjon. Fra England er det foretatt flere store undersøkelser som har hatt fokus på 1) hvem det ble bedt for, 2) hva de ba om og 3) om de antydte ønsket utfall av bønnen (ap Siôn, 2007), (apSiôn, 2017), (ap Siôn & Francis, 2009), (Schmied, 2002). Deler av deres arbeid har vært nyttig i kartleggingen av mine kort.

På begynnelsen av 2000-tallet kom det som nå kalles The Cognitive Science of Religion (CSR) med sitt bidrag til bønneforskningen med psykologen Justin Barretts undersøkelser av petisjonsbønner. Det er etter hva jeg kan finne ikke gjort noen kartlegging på vanlige menneskers bønn verken i CSR-perspektiv eller på annen måte i Skandinavia, mitt arbeid vil derfor være det første kartleggingsarbeid på dette området.

1.3 Petisjonsbønnen og det teologisk korrekte

Jeg har som nevnt undersøkt 2600 bønnekort skrevet i Nidarosdomen, og en overveldende mengde av dem var petisjonsbønner, som i denne sammenheng vil være en kombinasjon av «petisjonsbønn» og «intercessory prayers» om en bruker Richard Fosters typekategorisering¹. Der det i oppgaven brukes «bønner» er det denne kombinasjonen som menes.

Det som er like forvirrende er at kirken også presenterer «Fader vår» som sin modellbønn, en bønn Jesus sies å ha lært sine disipler, ifølge evangelistene Lukas og Matteus. Denne bønnen inneholder syv petisjoner, hvorav fire handler om personlige jordiske behov. Filosofen Eleonore Stump, har gjort et stort forskningsarbeid på «Fader vår» og konkludert

---

¹ Foster, Richard, gjorde et stort kartleggingsarbeid på bønnetyper på begynnelsen av 1990-tallet. Utkom med boken «Prayers» som omtalte alle 21 typene bønn og hvilke dimensjoner de kunne fordeles på. Brukt av flere til å utarbeide grunnlag for en teoretisk basis for forståelse av bønn som middel til å danne kognitive forbindelser (Foster, 1992).

med at det egentlig kan være meningen at menneskene skal be om at Guds rike skal opprettes på jorden, som i ortodoks jøde-kristen tro (Stump, 1979).

Den norske kirkes forståelse av personlig bønn sier derimot at det å tro på en Gud som er allvitende, gjør det unødvendig å spørre om noe, og det er ikke nevnt noe om Guds rike på jorden. De bønner som anbefales er de som ikke spør om noe: lovprisnings- og takkebønner samt klagebønner. Bønn er for å minne den troende på at Gud allerede handler sier dr. theol. Merete Thomassen i boken «*Når dere ber*», andre bønner kan ikke kalles reelle (Thomassen & Lomheim, 2013). I motsetning til Stumps teori om Guds rike på jorden, legger Den norske kirke opp til at en skal være takknemlig for det som er og vente på det himmelske. Avhengig av hva en tror selvsagt, men sett fra Den norske kirkes side vil da petisjonsbønner være av underordnet karakter eller også unødvendige. Det kan oppfattes som villedning på sett og vis, menneskene oppfordres til å be, men de vet ikke helt hva de gjør.

1.4 Vet mennesker hva de gjør når de ber?

Sett fra CSR-perspektiv, ser ikke Barrett det menneskelige som en begrensning, men som et aspekt av et hele. Han finner at menneskets kognitive evner kan operere innenfor flere ulike nivå av teologisk korrekthet gitt tid til refleksjon og krav til dette fra omgivelsene. Mennesket beveger seg langs en linje, hvor den ene enden inneholder basiskunnskapene og den enkle intuitive kunnskapen og den andre de abstrakte teologiske dogmene. Mennesket vil hovedsakelig befinne seg et sted midt på denne linjen, men vil være i stand til å reflektere i retning av det abstrakte, gikk de kognitive forutsetninger for dette.

1.5 Skal en da bry seg med hva teologer tenker?

Teologer er ansatt for å kunne lære mennesker hvordan de teologiske dogmene skal forstås, forklare hva metaforene betyr, skape et bilde av det guddommelige, undervise og ivareta ritualene når de behøves. De gjør en god jobb om en ser på tallene. Omtrent $\frac{3}{4}$ av alle mennesker i verden bekjenner seg til en av de fire store verdensreligionene kristendom, islam, hinduisme eller buddhisme. Selv i Norge, et land som regnes som blant de mest sekulariserte i verden, er 70 % medlemmer av Den norske kirke. En årlig spørreundersøkelse viste for 2018 at den egenvurderte graden av religiøsitet fra «veldig sterkt religiøs til «litt ikke-religiøs» lå på 68 % av de 1242 spurte (Statistisk sentralbyrå, 2020), (NSD Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, 2018).

1.6 Hvorfor er så mange mennesker religiøse? Hva er religion?

En av teoriene som er lansert fra enkelte hold innen CSR er at religion er et biprodukt av normale kognitive prosesser, andre mener det har utviklet seg og blitt adaptert for å løse problemet med å få mennesker uten slektskapsforbindelser til å samarbeide. En ide som blant annet bygger på at mennesker som overvåkes av en all-seende gud som også kan straffe, samarbeider bedre. Teorien om religion som et biprodukt av normal kognisjon er basert på at konseptet «religion» er en vag kategori uten klare grenser, slik at det er vanskelig å avgjøre om en bestemt tanke er religiøs eller ikke (Pyysiäinen & Hauser, 2009).

Konseptet religion er som Pyysiäinen og Hauser nevner ikke entydig. Det er også sagt å være et vestlig begrep, som andre deler av verden ikke bruker. Det skal ha dukket opp under opplysningstiden hvor størrelser som Kant og Francis Bacon tok for seg det intellektuelle landskaps «natur». Kant kalte det etter hvert den rene fornuft og Bacon det

innover-rettede instinkt, den naturlige religion. Begrepet har eksistert i ulike former før også, men det festet seg som konsept som:

«was constituted as something that was amenable to rational investigation, or more importantly, rational justification» (Harrison, 1990, s. 6).

Men det er bare det siste hundreår det har befestet seg som konsept.

1.7 Hva legges i dette?

Tidlige filosofer som Alvin Platinga og Jean Calvin har foreslått at det finnes et «sensus divinitatis» i en kognitiv mekanisme som produserer religiøs tro (van Eyghen, 2016), mens religionsforskere som Rudolf Otto og Mircea Eliade har plassert det for seg, som noe utenom det jordiske, som det kreves en hellig opplevelse for å gripe. Marx forkaster det som et maktmiddel brukt ovenfor arbeiderklassen for å holde dem nede (Pals, 2015).

Betydningen av konseptet brukes i dag om alt fra hva den vanlige mann i gata forstår det som til en rekke faglige konsept som betyr forskjellige ut fra om det er psykologien, historie, filosofi eller en annen fagdisiplin som behandles det. En felles definisjon finnes ikke blant de lærde, tross den oppmerksomheten det har blitt vist de siste hundre årene (Barrett, 2017).

1.8 Må en være enig om en felles definisjon for religion?

Skal konseptet religion fjernes, vil det med stor sannsynlighet dukke opp et annet, med like stor utfordring når det gjelder konsensus og da til hvilken nytte? Om religionsvitenskapen kan forbedres uten konseptet religion kan selvsagt ikke utelukkes, men spørsmålet om en overordnet kategori de vitenskapelige undersøkelser foregår innen vil på et tidspunkt dukke opp. Min oppfatning er at konseptet «religion» behøves som «merkelapp» og at ulike oppfatninger av det og ulike definisjoner heller er med på å videreutvikle forskningen heller enn å stoppe den. Enighet skaper ikke nødvendigvis de mest fruktbare diskusjoner. De kognitive vitenskaper har vist er det mulig å samarbeide interdisiplinært under en «paraply» som konseptet religion og få frem noe fruktbart. Jeg tenker «bitvis» forskning kan være med på å underbygge konseptet «religion» til å bli noe å enes om.

1.9 Hvordan løser mennesket dette mentalt sett?

Religionsprofessor Jason Slone finner problemet med religion å være at objektet for tilbedelse ikke er tilstedeværende i normal forstand, men at det er «representasjoner», noe en forestiller seg (Slone D. J., 2004). Logisk sett er det helt klart problematisk å tilbe noe en ikke ser.

Det som kreves er evnen til å forestille seg, til å mentalisere objektet for tilbedelse. Dette kan, gitt evnen til nettopp dette, gi seg mange utslag. Kognitive teorier tenderer derfor til å gå ut fra at tro på overnaturlige vesen er delvis forankret i normal menneskelig sosial kognisjon.

Den sosial-kognitive evnen som Barrett i sin tabell kaller Theory of Mind (ToM), er den evne han tenker automatisk oversetter og beskriver det kategoriseringsverktøyet Agency Detection Device (ADD) har oppdaget som et «vesen med intensjoner». En tredje gruppe verktøy koordinerer så aktiviteten rettet mot dette «noe». Disse hjelper mennesker med å forstå og kunne forutse menneskelig adferd i spesifikke situasjoner som krever mer

forklaring enn det som er intuitivt. En av disse beskriver han som til hjelp for å kunne fungere i sosiale settinger, til å forstå hvilke regler som gjelder uten å måtte tenke igjennom det først (Barrett, 2004), noe som også muliggjør en mental forestilling om Gud og andre overnaturlige vesener.

Mentalisering er med andre ord en mental aktivitet basert på forestillingsevne tolket ut fra dette. Det å forestille seg hvordan andre mennesker kan tenke og føle. Dette er likevel noe mennesker gjør alt fra svært ung alder. Fra barndommen utvikler de sosiale forhold til imaginære karakterer, de snakker med usynlige superhelter, avdøde slektninger og fantasivenner. Derfra er det et kort steg til å tro på ånder, døde forfedre og guder sier han (Boyer, 2008).

ADD og ToM produserer hele tiden ikke-reflektiv tro. Dette foregår uten menneskets viten og denne samarbeidsoppgaven går ut på å finne mening i ting som ikke er intuitive. Den reflektive tro oppstår i motsetning til dette gjennom bevisst og tilsiktet mental aktivitet. Denne aktiviteten kan foregå langsomt eller raskt. Det å tro at Moses skrev Mosebøkene er en langsom-formet tro som krever år med studier, mens troen på at det vil bli regn kun krever et blick ut vinduet. Sistnevnte vil uansett kreve mer tid å forme enn de ikke-reflektive troen. Konteksten skiller også disse to typene tro. Mens den ikke-reflektive troen oppstår i øyeblikket dukker den reflektive opp hvor det stilles krav til valg eller bedømmelse, når et problem krever en løsning. Den ikke-reflektive tro formes av å ta en titt rundt seg (Barrett, 2004). Det å tro på noe en ikke kan se vil da være en langsomt formet mental aktivitet.

Om det er naturlig å tro på mentale bilder eller ikke er ikke viktig sier Slone, da det likevel er de kognitive mekanismene involvert i produksjon av dem som skal studeres. Hvordan en kom til å oppfatte dem er av underordnet betydning. Denne kognitive tilnærmingen er «naturlighetstesens» en ide om at religion er et biprodukt av den normale menneskelige kognisjon mener han. Det som begrenser forståelsen av opplevd religion er den kognitive intuitive ontologi, kausalitet og sannsynlighetsberegning. Sinnet forstyrres kontinuerlig av at Gud oppfattes å høre hjemme i den ontologiske kategorien menneske (Slone D. J., 2004).

1.10 Den intuitive ontologi og essensialismen

Ontologi er studiet av det mest grunnleggende som finnes. Intuitive ontologiske kategorier er filosofiske definert hva en umiddelbart observeres, tenker og sier at finnes. Mennesker, dyr, planter, naturlige objekt som steiner og gjenstander er regnet til disse (Bøhn, 2018). Siden bønn er en kommunikasjonsform vil Gud intuitivt oppfattes å høre hjemme i kategorien menneske, siden mennesker er de eneste som har utviklet dette (Berwick, Friederici, Chomsky, & Bolhuis, 2013).

Det å kunne skille mellom disse kategoriene er noe barn tidlig lærer mener psykolog Susan Gelman, som forklarer det med barns tendens til å se essens i ulike enheter. Barn og unge tenderer til å tro at medlemmer av samme kategori innehar en felles essens som gjør dem til nettopp medlemmer av en og samme kategori, men uten å ha noen ide om hva dette er. Språket som brukes for å uttrykke tilhørighet i en kategori påvirker barn bedømmelse av den. Men også her handler det om tid og årsak til kategoriseringen. Behovet for rask identifikasjon vil kunne gi et resultat, mens resonering rundt genealogi krever en annen kategoriseringsprosess. Gelman finner at dette er et systematisk kognitivt avvik, en tankefeil som gjerne oppstår når hjernen må forenkle all informasjon den får. Mennesker uavhengig av kulturell tilhørighet vil oppfatte medlemmer av samme kategori

som like, å inneha en medfødt lovmessig potensial, ut fra ikke opplagte årsaker, noe som utvikler seg fra tidlig førskolealder (Gelman, 2004).

1.11 Hvordan dannes så et gudsbilde? Hva er MCI-konsepter?

Som Slone sier er det et problem for religion at objektet for tilbedelse ikke er til stede i vanlig forstand, at det ikke ses. Representasjonen som Slone kaller det, eller gudsbildet som Boyer foretrekker, bryter derfor med noen av de intuitive antakelser omkring mennesket, men dette er med på å gjøre det minneverdig hevder Boyer. Han kaller det «minimal counterintuitive» (MCI), og finner det å være et bra utgangspunkt for ideen om gode religiøse gudskonsept (Boyer, 1999).

Det å bryte litt med det intuitive og av den grunn være noe en husker, gjelder likevel ikke kun for konsept av religiøs karakter, men også for figurer som julenissen, tannfeen og Mikke Mus. Alle disse er å betrakte som MCI-konsept, men ingen av dem oppfattes som et gudskonsept. Boyer finner at de mangler vesentlige tilleggssegenskaper for kunne bli gudskonsept. I tillegg til å være «counterintuitive», må de inneha strategisk informasjon, ha egne hensikter, handle på måter det er mulig å oppdage i den menneskelige verden og være i stand til å motivere til adferd som forsterker tro på dem, for eksempel ritualer som bønn (Boyer, 1999). Men igjen er det det menneskelignende eller antropomorfe en kommer tilbake til.

1.12 Det antropomorfe?

Det er lenge siden vitenskapsmenn først oppdaget menneskets tendens til å se overnaturlige vesener som menneskelignende. Både Francis Bacon, Darwin, Fauerbach, Freud og Hume var også inne på dette. Psykologisk sett har antropomorfisme blitt ansett å være en automatisk psykologisk prosess. Dette fordi andre mennesker er det aller viktigste for oss og vi er derfor også svært sensitive for mulig menneskelig nærvær og skanner verden ubevisst for dette. Mennesker antropomorfiserer verden, møblerer den med mennesker. Denne tendensen innebefatter også Gud siden kommunikasjon er unikt for mennesker og en Gud som ikke er antropomorf kan heller ikke forstås sier Guthrie (Guthrie, 1993).

Undersøkelser blant barn gjort av psykologene Justin Barrett og Rebekah Richert konkluderer derimot med at barn er kognitivt utrustet til også å forstå ikke-antropomorfe aspekter ved Gud. Gud sier de, begynner som en stor person som lever i himmelen, men blir etter hvert mer abstrakt, allestedsnærværende, formløs, allvitende, allmektig og evig Gudskonseptet kan likevel se antropomorft ut, noe som kan gi utslag i omtale av Gud med antropomorfe egenskaper ved ikke-reflektive nåtidsslutninger (Barrett & Richert, 2003). Psykolog Deborah Kelemens forskning omkring teleologi, kreasjonisme og naturlig teisme støtter på mange vis opp om Barretts kritikk av Guthries antropomorfisme, barn godtar at ikke-menneskelige vesen kan ha intensjoner, de ser verden ut fra hva det gjør heller enn hva det er for (Kelemen, 2004).

Om denne naturlige religiøsiteten ligger under all opplæring senere er et spørsmål som trenger mer undersøkelse. Dette kan jeg tenke meg å se på senere. Jeg har samlet en stor mengde bønnekort skrevet av barn fra Nidarosdomen i samme tidsrom 1997-2019, jeg har liggende om en slik mulighet skulle by seg. I denne oppgaven vil det ikke være rom for å se på det, men en tilnærming til dette vil være bruk av språk som brobygger til det abstrakte.

1.13 Hva gjør så ikke-menneskelige vesen i verden?

Norenzayan med flere mener tro på guder og andre overnaturlige vesen er kulturelt og historisk forankret i store deler av menneskeheten. De troende behandler guder intuitivt som bevisst handlende vesener med som kan inngå relasjoner med mennesker, som kan bruke overnaturlige krefter til å lindre eksistensielle bekymringer, respondere på menneskers ønsker og overvåke sosial adferd (Norenzayan, Gervais, & Trzesniewski, 2012). De eller han passer på at menneskene har det bra og oppfører seg pent. Men kan mennesker lære dette?

Slone hevder at sinnet gjør som det vil uansett hva det lærer det (Slone D. J., 2004). Men en som har en litt annen erfaring er antropologen Tanya Luhrmann. I løpet av en toårsperiode deltok hun i god etnografisk ånd i opplegg ukentlig i den spirituelle Vineyardbevegelsen innen den amerikansk-evangeliske kirke i Chicago, for å finne ut hvordan Gud ble til virkelighet for deltakerne. I boken «*When God talks back*» beskriver hun egne opplevelser under denne tiden. Hun opplevde en gradvis endring hos seg selv gjennom de daglig pålagte bønneøvelser og ukentlige samlinger til å oppdage noe utenfor seg selv, hun i utgangspunktet var skeptisk til. Bakgrunnen for denne bevegelsen er jesuittenes praksis med å:

«make the scripture real enough to respond to meant to use sensory memory, and to make scripture sensory made it emotional» (Luhrmann, 2012, s. 183).

Luhrmanns erfaringer er med på å styrke Norenzayans påstand om mentalisering som en forutsetning for tro, men den trenger da ikke nødvendigvis være intuitiv. Hun finner at det først og fremst handler om å lære seg bønneteknikker. Hvorvidt det å mestre disse teknikkene satte menneskene bedre i stand til å motta det overnaturlige eller om det var det psykologiske utfallet av å mestre teknikken som gjorde at de oppfattet å føle Guds nærvær var noe uklart for henne. Luhrmann oppfattet denne typen bønn som en absorpsjonspraksis. Jo høyere grad av absorpsjon, jo mer menneskelignende ble Gud. Enkelte gikk så langt som å dekke på til Gud til middag og kommunisere med ham under måltidet (Luhrmann, 2012).

1.14 Hvordan påvirkes hjernen til dette?

I følge neurovitenskaplige undersøkelser er det de samme kognitive verktøy som aktiveres under bønn som under sosial intervensjon. I Danmark har Uffe Schjødt med flere utført MR²-undersøkelser av hjernen på 20 unge friske mennesker fra den danske indremisjonen under ulike typer av bønn/resitering. De ble bedt om å be «Fader vår»³, en personlig bønn, et kjent barnerim av eget ønske og å sende ønske til julenissen. MR-undersøkelsene viste at ulike deler av hjernen ble aktivert under de fire oppgavene. Under personlig bønn ble de samme områder som under sosial interaksjon aktivert, noe som tilsier at de oppfattet bønn til Gud som normal mellommenneskelig interaksjon. De andre tre aktiverte andre områder av hjernen. Deltakerne i denne undersøkelsen oppfatter med andre ord Gud mer som en person enn et abstrakt vesen (Schjødt, 2009). Bønn og det menneskelige nok en gang.

---

² Magnetisk resonans: magnetiske spoler som skaper radiofelt som igjen påvirker hydrogenatomene i kroppen. En datamaskin registrerer pulser som sendes ut fra vevet og skaper bilder av dette (Borthne & Brekke, 2019).

³ Matt. 6,9-13

1.15 Hvordan ser fremtiden ut for CSR?

I sin fremtidsvisjon nevner Barrett en rekke områder som kan åpne opp for nye utfordringer for CSR. Mange fellestrekk ved religiøse system trenger mer inngående undersøkelser sett med CSR-perspektiv. Han nevner religiøs arkitektur og kunst, meditasjon, «pilgrimage», profetier, offer, skrifttolkning og bruk, tilbedelse og bønn (Barrett, 2017). Mitt bidrag vil da være til sistnevnte.

1.16 Oppgavens oppbygging

Oppgaven består av fem kapitler. Dette kapitlet har gitt et bakteppe for oppgaven jeg har valgt, bønn og kommunikasjon med guder sett fra et kognitivt og psykologisk perspektiv. Jeg har benyttet teorier fra den kognitive religionsvitenskapen i analysen av mitt materiale. Kapittel to vil være en presentasjon av dette materialet og den metode jeg har brukt i analysen. Materialet består av 2600 norske bønnekort skrevet i Nidarosdomen i Trondheim i perioden 1997-2019. Ut fra dette har jeg formulert to hovedproblemstillinger som vil være tema for hvert sitt kapittel. Kapittel tre vil ta for seg oppfatningen av Gud som menneskelig vesen det oppfattes å kunne inngå sosiale relasjoner med, og hvorvidt de som ber tilrettelegger sine bønner til et vesen med menneskelignende begrensninger som ser å være best på intervensjon av psykologisk karakter. I kapittel 4 vil jeg se på graden av teologisk ukorrekthet i bønnene fra Nidarosdomen og hvordan språket tilrettelegges for å løse denne uoverensstemmelsen.

Når det gjelder sideinndeling, har noen sider fått mindre tekst og virker tomme, andre kan være fulle. Årsaken til dette er store antallet tabeller og bokser i teksten, og for å få mest mulig samsvar mellom tekst og illustrasjon måtte det bli slik.

2. Materiale og metode

2600 bønnekort skrevet og etterlatt i en kurv i Nidarosdomen i Trondheim i løpet av årene 1997-2019. Kortene er hentet fra 11 av årene, ut fra hvilke år det fortsatt fantes kort fra. Enkelte årganger hadde blitt makulerte. Årsaken til dette har vært ulik oppfatning om hva som ville være mest riktig behandling av bønnekortene etter at de ble lest og bedt for.

2.1 Lokalisering

Nidarosdomen er Norges eneste katedral og den klart største kirke. Den er lokalisert midt i Trondheim, på en forhøyning ved Nidelvens bredd. Katedralen er i dag luthersk-protestantisk, og de eldste deler er fra 1050-tallet. Den fikk sin hovedform på slutten av 1100-tallet, da erkebiskop Eystein Erlendsson igangsatte en storstilt bygging, etter å ha hentet inspirasjon fra sitt eksil i England årene 1180-83. Skrinet med Olav Haraldsson ble hentet til katedralen, noe som ble starten på Nidarosdomen som pilegrimssted. Katedralen har brent fem ganger, den siste i 1531, rett før reformasjonen. Skipet ble da liggende som ruin og koret brukt som sognekirke i etter-reformasjonstiden, inntil det ble bestemt at katedralen skulle restaureres, et prosjekt det ble bevilget statlige midler til, påbegynt i 1869 og som fortsatt pågår (Ekroll, 1997).

Katedralen er fortsatt et pilegrimsmål, selv om Olav Haraldssons skrin er borte og hans ben hviler på ukjent sted i katedralen. Daglig er katedralen besøkt av store mengder turister fra cruiseskip og Hurtigruter, turister som har tatt seg til byen av andre årsaker,

pilegrimer og andre besøkende. Katedralen er kulturelt åsted for konserter og andre arrangement, og Olavsfestdagene er en årlig hendelse i forbindelse med olsok, Olav Haraldssons dødsdag i slaget på Stiklestad i 1030. Store mengder tilreisende samles omkring katedralen den uken dette varer.

2.2 Bønnekort og deres plassering i katedralen

Tilbudet med å kunne skrive bønnekort ble opprettet i 1997 av Nidarosdomens første pilegrimsprest Arne Bakken. Opprinnelig var det tenkt som et tilbud til pilegrimer som av ulike årsaker ikke kunne komme til messe, men ble raskt et så populært tilbud blant alle besøkende at de valgte å kontinuere det.

Det sier seg selv at det til enhver tid er stor trafikk i katedralen. Bordet hvor bønnekortene finnes, er lokalisert ved nordveggen i koret, bak prekestolen. Bordet ligger i halvmørke, bordplaten lyses opp av en lav lampe med grønn skjerm som kaster lys kun over skriveområdet. Bakveggen, nordveggen i koret, ligger i mørke, og er av blågrå trondheimskleberstein med innslag av grønnskifer, som oppfattes nesten svart i halvmørket under triforiet. Plasseringen av dette bordet har vært omdiskutert og flere plasseringer er prøvd, men alle plasseringer har vært mot en grå vegg. Innad i kirken har vært diskutert om det burde vært et maleri eller annet å hvile øynene på eller til inspirasjon for kortsriveren, noe som ofte er tilfelle i katolske kirker hvor helgenbilder gjerne benyttes. Noen enighet om dette er så langt ikke oppnådd sier de. En fordel med en grå vegg kan være at en kan tenkes å få et større mangfold i bønneskrivingen når intet i synsfeltet styrer tankene i en bestemt retning.

2.3 Materiale

Opgaven omfatter 2600 bønnekort skrevet i Nidarosdomen i årene mellom 1997 og 2019. Det ble sendt forespørsel per e-post til Nidarosdomen om tillatelse til å bruke bønnekortene i forskningssammenheng i forbindelse med min bacheloroppgave våren 2018. Forespørselen ble behandlet internt av menighetsforvalter som rådførte seg med sogneprest og domprost, før jeg fikk tillatelse. Jeg innhentet samtidig samtykke til å hente ut flere kort om det skulle bli aktuelt å utvide prosjektet i en masteroppgave senere (Vedlegg 1 s. 83).

Kravet fra kirkens side var at kirkens ansatte skulle gjennomgå kortene og fjerne alle med fullt navn eller andre gjenkjennbare identifikasjonsmerker før jeg fikk dem, noe som ble gjort. Kortene kan likevel inneholde navn, men da kun fornavn på skriver eller formål for bønningen, men ikke på en måte som gjør dem gjenkjennbare.

Nidarosdomen har besøkende fra hele landet, og utvalget av kort er tilfeldig fra et stort utvalg og heller ikke angitt med annet enn året de er skrevet. I enkelte tilfeller har jeg tatt med kort med fullt navn på bønnens formål, som for eksempel navngitte norske politikere, kjente fotballtrenere eller idrettsstjerner. Disse er funnet å kunne brukes, da navnet brukes til å gi sin støtte til, eller ta stilling for eller imot medieomtalt sak på tidspunktet kortet ble skrevet. Eksempler fra kortene vil bli brukt for å illustrere mine funn. Jeg har valgt kun å bruke norske kort, da det er norske forhold jeg ønsker å belyse, siden dette ikke er gjort i Norge tidligere.

2.4 Bakgrunn

Denne oppgaven er en utvidelse av min bacheloroppgave skrevet i 2018, som besto av 600 kort, 200 fra hvert av årene 1997, 2008 og 2018. Disse og 400 kort fra 2019 som ble brukt i en feltstudieoppgave våren 2019, er alle gjennomgått på nytt, og 1600 nye kort fra årene 1998, 1999, 2000, 2010, 2011, 2012 og 2013 er tilføyd. Mange kort/årganger av kort er i løpet av årene blitt makulert, men eskene fra disse årene hadde overlevd. Jeg ønsket et så stort utvalg som mulig og valgte derfor å plukke ut kort fra alle årene jeg kunne finne en større mengde kort fra. Kortene fra 1997, 1998 og 1999 er dobbelt så store som de fra 2008-2019, året 2000 hadde en kortstørrelse noe mindre enn dem fra 2008 og frem til i dag (Vedlegg 2 s. 84). Alle kort har påtrykt logo for bispedømmet og påskriften «Bønnekort» med unntak av kortene fra 2000, som i utgangspunktet hadde en ferdigtrykt bønn, men som svært mange fant kunne benyttes til en egen bønn i tillegg. De minste kortene, fra 2000, hadde selvsagt plass til mindre tekst, men jeg valgte likevel å ta dem med for å få et større kvantitativt utvalg.

2.5 Valg av totalt antall kort

Den største studien av bønnetekster jeg fant ut hadde blitt gjort tidligere, var en studie fra Tyskland i 2002. Gerhard Schmied hadde analysert 2674 bønner nedskrevet i «Prayer intention books» fra syv romersk-katolske kirker i Tyskland i løpet av 1970-90-tallet (Schmied, 2002). Tallet 2600 ble valgt på bakgrunn av dette.

2.6 Metode

De 2600 kortene fordelte seg som nevnt på 11 år. Jeg valgte å bruke 300 kort fra årene 1998 og 1999 for å få et større grunnlag fra de tre tidligste årene med større kortstørrelse, for å kunne se om det kunne ha noe betydning. Fra alle andre år, unntatt 2019 har jeg 200 kort. Fra året 2019 er det 400 kort, siden disse data alt lå inne etter ovennevnte feltstudie fra våren 2019. Jeg fant det hensiktsmessig å beholde antallet for å få en viss mengde kort fra de siste to årene også, for så å kunne dele årene inn i de bolker, 1997-2000, 2008-2013 og 2018-2019. Årsaken til bolk-inndeling er for å gjøre det mer oversiktlig der det er hensiktsmessig for oppgaven.

Alle kortene ble nummerert slik at de lett kan finnes tilbake til, med år og kortnummer eksempelvis 2018-395, 1997-4, 2018-218. Alle kort ble så lagt inn i et Excel-skjema og gitt 1-tall for hvert treff på de ulike kategorier. Kategoriene ble definert ut fra en gjennomgang av hva som var gjort tidligere, de nevnte arbeider av ap Siôn og Schmied (ap Siôn, 2007), (apSiôn, 2017), (Schmied, 2002), jeg har også funnet bruk av lister Spika og Ladd har laget over tidligere undersøkte bønnetyper og tema (Spilka & Ladd, 2013, ss. 52-53). Jeg har også laget en kategori kalt «trodimensjon» basert på Norenzayans artikkel «Theodiversity» fra en tidligere feltstudie, en kategori som alt lå inne på skjemaet (Norenzayan, 2016).

Av interesse for oppgaven er spesielt kategorien jeg har kalt «Om hva», hvor alle tema bønnekortene inneholdt er listet opp. Absolutt alle varianter gikk det ikke å ta med, men

alle er vurdert nøye før plassering. Hovedkategoriene er: 1) for hvem ba de, seg selv eller andre 2) bønnekategori 3) trosdimensjon 4) om hva omfavner alle tema jeg har funnet på kortene, 5) adressat, som Gud, Herre 6) bønneform 7) bruk av religiøst språk som liturgiske formuleringer og 8) navnebruk, bruken av navn på formål for bønnen og underskrift. Ut fra disse har jeg laget en rekke diagrammer ut fra hva som er aktuelt for denne oppgaven, som vil presenteres i analysedelen i kapitlene tre og fire. Under gjennomgangen ble også kort hvor teksten kunne egne seg som illustrasjon nedskrevet.

Registrering av kort er gjort i samarbeid med kirketjener ved Nidarosdomen, Sjur Olsborg. Jeg er klar over at jeg skulle latt andre stå for all koding ut fra de oppgitte kategoriene. Dette lot seg ikke gjennomføre for denne studien, men vil gjøres ved fremtidige studier.

Bønnekortene er i tre ulike størrelser. Jeg har valgt å ta med alle tre, siden det for meg også har vært viktig å se om det er en utvikling eller endring i bønner den tiden dette tilbudet har eksistert. En observasjon jeg har gjort, er en tendens til å bruke større skrift på store kort, noe som gjør at mengden skrift tilnærmet det samme uansett kortstørrelse. Unntak fantes selvsagt på alle størrelser kort, noen valgte å skrive veldig smått for å få skrevet mye, bruke begge sider eller alternativt flere kort. Andre har valgt å brette kortene og benytte ¼ eller den ene halvparten til å skrive, noen har skrevet en linje øverst, andre med store bokstaver midt på. En påstand jeg våger å fremsette etter å ha gjennomgått kortene er at barn har hatt lettere for å skrive på de større kortene.

2.7 Litteratursøk

Denne oppgaven baserer seg i hovedsak på en stor mengde artikler skrevet om CSR og relevant litteratur om bønn. Noen bøker er selvsagt også på listen. Av søkemotorer er Google, Google Scholar og Oria brukt mest. Google Scholar har også vært kilde til å finne siteringer, en meget nyttig mulighet som har gitt henvisninger til andre artikler jeg har hatt god nytte av. Jeg har tilstrebet å bruke kun fagfelleverderte artikler, noen unntak kan dog finnes. Siden jeg skrev om samme tema i bacheloroppgaven har mine søk i stor grad gått på artikler direkte, siden jeg alt hadde en stor mengde artikler hjemme fra da. I tillegg har jeg gjennomgått disse artiklenes litteraturlister for å finne ytterligere andre artikler. Når det gjelder bibelsitat, er disse ikke lagt til i bibliografien. Det er beklagelig, men vurdert ikke absolutt nødvendig og derfor utelatt.

3. How ordinary cognition informs petitionary prayers - og fader vår?

Kapitteloverskriften er skrevet slik for å sammenfatte den todelte problemstillingen. Den første delen, «How ordinary cognition informs petitionary prayers», sikter til en artikkel Barrett skrev om sine undersøkelser på bønn sett fra et kognitivt synpunkt som er et utgangspunkt for dette kapittelet (Barrett, 2001). Tillegget «-og fader vår?» er tatt med for å illustrere et spørsmål om graden av menneskelighet guden tillegges.

Min intensjon med dette kapittelet var å bekrefte eller avkrefte Barretts påstand om hvorvidt normale kognitive mekanismer påvirker menneskers petisjonsbønner i retning av å be Gud intervensere på psykologisk basis fremfor biologisk eller materiell basis. Dette

med bakgrunn i en ide om at mennesker intuitivt oppfatter Gud som et menneskelignende vesen, med de samme begrensninger. Siden Barretts undersøkelser tilrettelagte, studentene visste hva det gikk ut på, og var studenter, ville jeg se om dette kunne stemme «i virkeligheten» blant mennesker i alle aldre og med ulik bakgrunn. Hvilken bakgrunn de hadde, er selvsagt umulig å vite, men den er garantert forskjellig.

En annen fordel med disse bønnekort er at de ikke vil være preget av å være med i et på forhånd kjent eksperiment, og vil derfor kunne gi et mer valid resultat enn Barretts. De er fra en 22-årsperiode og kan dermed også si noe om variasjoner over tid. Jeg finner at mine undersøkelser bekrefter Barretts påstander bedre enn hans egne, andelen psykologisk rettede bønner er mye høyere i mine undersøkelser.

Norenzayan sier at menneskene oppfatter at Gud har bevissthet og evne til å inngå sosiale relasjoner (Norenzayan, 2013). Mine funn blant kortskriverne er at Gud oppfattes å ha en bevissthet, men mer som en travel og halvveis lyttende foresatt enn en som inngår i sosiale relasjoner. I andre tilfeller kan bønnene minne mer om dagboksnotater eller som en bevissthetsøvelse gjennom å snakke med seg selv.

3.1 Struktur

Etter presentasjon av problemstilling vil jeg i kapittel 3.2 gjennomgå Barretts eksperimenter på kognisjonens påvirkning på petisjonsbønner, som dette kapitlet i hovedsak baseres på samt hans teorier omkring dette. Deretter vil jeg se på ulike teorier omkring oppfattelsen av Gud som menneskelignende vesen og mentaliseringsevners betydning for dette. Kapittel 3.3 sier noe om metoden jeg har brukt for å finne frem data på dette, og kapittel 3.4 inneholder mine resultater og en analyse av disse før kapittel 3.5 som er viet diskusjon. Til slutt et siste oppsummeringskapittel, kapittel 3.6.

Problemstilling:

Gjenspeiler bønnene til de som har skrevet bønnekort i Nidarosdomen en oppfatning av Gud som et menneskelignende vesen med en bevissthet som kan inngå i sosiale relasjoner med mennesker slik Norenzayan hevder? Tilrettelegger de sine petisjonsbønner til en antropomorf gud med menneskelignende begrensninger slik Barrett fant var tilfelle blant amerikanske collegestudenter ved et universitet i USA?

3.2 Gud som menneskelignende vesen og det intuitive

Hva mennesker tenker om det guddommelige til daglig i bønn eller tilbedelse, er ofte noe annet enn det den teologiske doktrine sier. De mentale forestillingsbilder er gjerne svært menneskelignende selv om de teologiske eksperter påpeker at disse kun skal forstås som metaforer for egenskaper guden innehar. Mennesker vil i øyeblikk av refleksjon likevel fornekte at et guddommelige vesen som Gud er menneskelignende. Et prosjekt Barrett og Keil utførte i 1996 tok utgangspunkt i to kognitive religionsteoretikers arbeid med dette, Stewart Guthries og Pascal Boyers. Barrett og Keils arbeidshypotese var:

«is thinking of God in terms of humanlike traits conceptually simpler than the more common, theologically accurate alternative?» (Barrett, 2019, s. 16).

En av teoriene de ønsket å teste, var Stewart Guthries teori om at mennesker har en gjennomgripende tendens til å oppfatte og forstå ting i verden ut fra menneskelige termer. De fant at vår forståelse av mennesker, som både inkluderer tanker, følelser, adferd, sosiale interaksjoner, fysiske behov og utrustning, er så viktig for oss at vi overfører også dette på de ikke-menneskelige aspekt av tilværelsen (Barrett, 2019).

Guthries teori som utledes i boken «*Faces in the Cloud*» innledes med en påstand om at religion best kan forstås som systematisk antropomorfisme, det å tillegge ikke-menneskelige ting og hendelser menneskelige karakteristikk. Dette fordi at det å gjette at verden er menneskelignende, er en god gjetning siden verden er både usikker, tvetydig og i behov av tolkning. De mest verdifulle tolkningene er de som avslører nærværet til det som er viktigst for oss, som vanligvis er andre mennesker. Vi skanner verden for mennesker og menneskelignende ting og hendelser og finner antatte forekomster av dette overalt. Mange bedømmer vi feil, men om det oftest er riktige antakelser, oppveier dette feiltakelsene i denne strategien. Det å gjette på det viktigste for vår eksistens ligger dypt forankret i menneskene sier Guthrie. Antropomorfisme forekommer spontant, det er sannsynlig og overbevisende. Mennesker konstruerer system intuitivt hvor alt plasseres inn med minst mulig kognitiv anstrengelse. Intuitive konsept er blant annet mennesker, dyr og naturlige objekter. Gud vil der havne i kategorien «menneske», med avvik på det fysiske og biologiske, men vil være psykologisk tilfredsstillende. Nøkkelen ligger i språket, hvilket er unikt for mennesker. Mennesker oppfatter at de kan kommunisere med guder, at de kan snakke med dem eller at de sender tegn. En gud som ikke er antropomorf, kan derfor ikke forstås er Guthries påstand (Guthrie, 1993) .

Pascal Boyers tilnærming til religiøs tankegang er også i hovedsak menneskelige karakteristikk av guddommen, men bygd på kognitivt lingvistiske og utviklingsmessige studier. Han merket seg at mennesker benytter noen få konseptuelle system som kan brukes på flere ting ved å kombinere dem på ulike vis. Forklaringen på religiøs tro og adferd ligger i hvordan alle menneskers bevissthet fungerer, sier Boyer. Bevisstheten består av en rekke interferens-systemer hvor hvert av dem er knyttet til spesielle hendelser og foreslår automatisk forslag til forklaring på disse. Når mennesker forklarer hendelser, brukes kjeder av disse systemene. Disse forslag er spontane, sannsynlige og overbevisende, og konseptene som behandles er intuitive, som de ovenfor nevnte (Boyer, 1994).

3.2.1 Men hva med de overnaturlige konseptene?

Når det gjelder overnaturlige konsept, er det de religiøse som teller. På hvorfor det synes å være slik, svarer Boyer at religion først og fremst er praktisk, religiøse konsept presenteres først når det er bruk for dem. Det kan være for å beskrive uforklarlige hendelser. Myter og legender beskriver overnaturlige konsept med alle former for brudd på det intuitive, men de viktige, som blir viktige sosialt sett, er nesten alltid om menneskelignende vesener. De har som oftest «counterintuitive properties» som kan oversettes med ikke-rasjonelle egenskaper som ikke-standard biologi (de verken spiser, vokser eller dør), og ofte ikke-standard fysiske egenskaper (går gjennom vegger, kan bli usynlige, endre form), men menneskers resonering omkring dem er at de har menneskelignende adferd. Gode religiøse konsept vil være de som er MCI (kap. 1.11 s. 12) siden de bryter litt med det rasjonelle med kategorien menneske på to områder, men stemmer på det psykologiske, som er det klart viktigste ifølge Boyer. Det at overnaturlige vesener har sinn, er det eneste menneskelige som alltid overføres, mens alt annet kan variere (Boyer, 2001).

3.2.2 Er tro på overnaturlige vesen naturlig?

Tro på guder og andre overnaturlige vesen er kulturelt og historisk forankret i store deler av menneskeheten og setter et dypt preg på menneskenes liv. De troende behandler guder intuitivt som bevisst handlende vesener, men som kan inngå relasjoner med mennesker, som kan bruke overnaturlige krefter til å lindre eksistensielle bekymringer, respondere på menneskers ønsker og overvåke sosial adferd. Kognitive teorier tenderer derfor til å gå ut fra at tro på overnaturlige vesen er delvis forankret i normal menneskelig sosial kognisjon. Spesielt de mentale kapasiteter som håndterer det å resonere omkring forestillingsevne eller mentalisering (kap. 1.10 s. 11). Disse gir samtidig opphav til mentale representasjoner av Gud, sier Norenzayan. Uten disse kapasiteter er det ikke mulig å vite hva Gud liker og misliker noe som er en forutsetning for å be, ønske seg noe eller søke tilgivelse. Uten å kunne lese andres, sinn kan ikke troende ha en meningsfull interaksjon med guder. Disse er, sier han, når alt kommer til alt forstått som immaterielle sinn (Norenzayan, 2013)

3.3 En innfallsport til vanlige menneskers religiøsitet

Petisjonsbønner (kap. 1.4 s. 9, og diagram 1 Form s. 23) er det Barrett har valgt som en kognitiv innfallsport til vanlige menneskers religiøsitet. Han var den første som studerte menneskers bønn for å finne ut hvordan vanlig kognisjon påvirker denne. Gjennom en serie på fire eksperimenter gjort blant psykologistudenter ved et college innen den reformerte tradisjon av protestantismen i USA hvor to var formulert som fiktive scenario som presenterte ulike dilemma og disse ble gitt tre bønneløsninger: en psykologisk, en biologisk og en materiell løsning til intervensjon fra Gud.

3.3.1 Studie 1

Psykologistudentene i alle fire eksperimenter var i alderen 18-20 år, de studerte psykologi på innføringsnivå, alle protestantiske. 43 studenter totalt deltok i den første studien. De ble presentert for åtte ulike dilemma, og for hvert dilemma fantes tre forskjellige løsninger, en materiell, en biologisk og en psykologisk løsning. De ble bedt om å rangere alle tre løsninger på en skala fra en til syv, hvor en var «ikke i det heletatt» og syv «svært sannsynlig». Alle tre løsninger ville i utgangspunktet være like sannsynlige til å løse dilemmaet. I det scenario som er gjengitt i artikkelen, ble de bedt om å tenke seg at de var strandet på en øde øy uten rent vann i Stillehavet. De hadde med radio, men menneskene på den nærmeste øya innen rekkevidde for radiosignalene ville ikke forstå språket i radiobeskjeden, neste passerende båt kom om 42 timer, og de hadde vann til å overleve kun 36, båten var sprunget lekk og ville ikke ha mulighet til å nå nærmeste bebodde øy. Resultatet ble høyest score for psykologisk intervensjon, som landet på et gjennomsnitt på 5,77, den biologiske fikk 4,93 og den materielle 4,23.

3.3.2 Studie 2

Eksperimentet besto av tre grupper hvor første gruppe ble gitt samme oppgave som i studie 1, med den forskjellen de ikke skulle be til Gud, men spørre supercomputeren Uncomp, som hadde samme muligheter som Gud, og var lokalisert overalt. Gruppe to skulle spørre Supermann om hjelp, han var nylig observert i nærheten. Siste gruppe fikk eksakt samme oppgave som i studie 1. Superman- og Uncomp-gruppene viste ingen klar

tendens til å foretrekke psykologiske løsninger, mens den tredje gruppen viste klar preferanse for psykologisk løsning, som i studie 1.

3.3.3 Studie 3 og 4

Siden de to første eksperimentene tok for seg hypotetiske situasjoner, foretok Barrett så et mer realistisk eksperiment. 12 studenter (syv kvinner) ble bedt om å notere ned alle bønner til Gud i løpet av en 14-dagersperiode i en notatblokk. All personlig informasjon ble fjernet, kun kjønn, alder og religiøs tilknytning oppgitt. Resultatet varierte fra ni til 183 bønner. Alle enkeltbønner i disse journalene ble kategorisert og delt inn i henvendelser til Gud av psykologisk, biologisk eller materiell karakter. De som ikke fant plass under noen av disse tre, ble listet som «undefinerbart».

Tabell 1: **Barretts studenter**

Psykologisk	37 %
Biologisk	16 %
Materielt	3 %
Udefinerbart	44%

*Tabell basert på tekst i artikkel (Barrett, 2001).

Det fjerde eksperimentet ble gjennomført på en gruppe på 70 studenter som besvarte et spørreskjema om sine bønnevaner av typen ja/nei, på om de ville foretrekke å be Gud om handling på måter som bryter med psykologisk, biologisk eller materielle regelmessigheter. For hver av disse tre spørsmål, ble det gitt flere eksempler. Av 70 oppga 57 at de foretrakk psykologiske handlinger, 49 biologiske og to materielle ut fra de spørsmålene de ble stilt.

3.3.4 Hvorfor er det forskjell på tro og praksis?

Barrett hevder at protestantiske collestudenter, som uten problem godtar Guds allvitenskap, den teologisk korrekte forståelsen, likevel intuitivt former sine petisjonsbønner til en Gud med menneskelignende trekk, psykologiske og fysiske begrensninger, gjerne lokalisert i himmelen. Den normale bevisstheten overstyrer de teologiske dogmene. Han sier mennesker kan forholde seg til ulike nivå av teologisk korrekthet ut fra tid til refleksjon og krav om dette. Alle studentene hadde i forkant av undersøkelsene bekreftet at de kjente det teologisk korrekte bildet av Gud og bekjente seg til det.

Teologisk sett, sier Barrett, er det sagt at så lenge bønner er rettet til Gud i tro og henhold til Hans vilje, kan Gud handle innenfor alle de tre områdene her omtalt. At dette ikke stemmer når det kommer til menneskers bønnepraksis, skyldes at det finnes et vakuum mellom det teologisk forfektede og virkeligheten som fylles av vår kognitive oppfatning om menneskelignende vesens begrensede evner, sier Barrett. Fraværende teologiske instruksjoner i hva det er passende å be om og overføring av religiøse tradisjoner som har fått dominere, i tillegg til den intuitive forståelsen av Gud som menneskelignende, er årsaken mener Barrett. Hans konklusjon er at hans data illustrerer at kognitiv vitenskap har potensiale til å teoretisere ikke-opplagte testbare forutsetninger

når det gjelder religiøse og andre kulturelle fenomen, som petisjonsbønner (Barrett, 2001).

Barretts artikkel viser til kognitiv forskning som sier mennesker uten å reflektere over det, tenker at menneskelignende vesener er dårlige på å utføre fysiske eller mekaniske oppgaver fra avstand (flytte på noe, reparere noe), likeledes kan de ikke blande seg inn i biologiske handlinger fra avstand (noen friske) men er gode til å influere på psykologiske tilstander (endre tro, mening, ønsker og følelser). Hans konklusjon er at dersom Gud implisitt forstås som en menneskelignende aktør langt borte, og i fravær av forklarende teologi, vil Guds allmektighet og allestedsnærvær ignoreres og petisjonsbønner vil tendere mot å be Gud handle psykologisk fremfor biologisk og materielt (Barrett, 2001).

3.4 Metode

For å finne ut hvordan dette forholdt seg blant mine kortskrivere, valgte jeg å se på hva de ba om og deretter fordele temaene på psykologisk, biologisk, materielle og udefinierbare ønsker om handlemåte fra Gud. Jeg har tatt med den temainndeling Barrett nevner som eksempel, men også hentet inn tema fra andre bønnestudier som nevnt under kap. 2.6, i tillegg til tema som har gitt seg selv under gjennomgangen av kortene. De fleste tema har annen forskning hatt med, men lykke har selv valgt å ta med da det ofte gjentok seg på kortene, og fordi det var av betydning når teologisk ukorrekthet skal diskuteres. Hva jeg har kalt generelt, inneholder kort som ikke lot seg plassere i andre mer spesifikke kategorier og tilsvarer Barretts «undefinerbart».

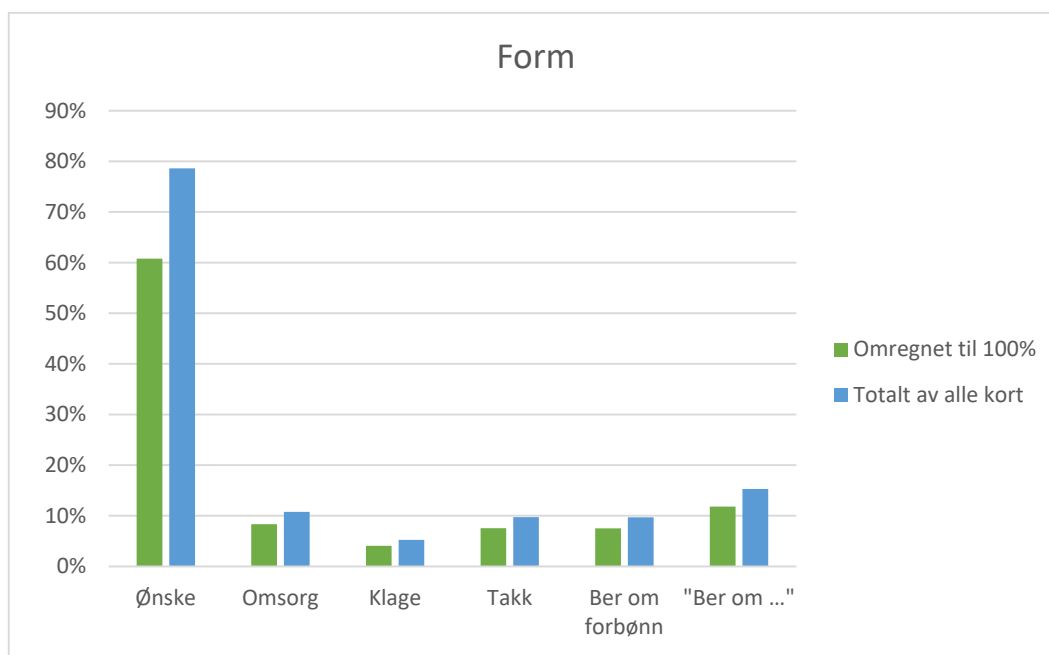
For å finne ut noe om evnen til å mentalisere Gud har jeg tatt for meg teksten på kortene for å se om formuleringene kan gi et inntrykk av deres oppfatning opp mot Barretts gudskonsept, Norenzayans påstand om menneskelignende vesen og Guthries antropomorfe Gud.

3.5 Resultat/analyse

Barrett har som nevnt, valgt å se på petisjonsbønn, en bønnetype Foster sier er den mest vanlige. Barretts studie 3 sier lite om hvem studentene ba for, men det antydes at andre også kom med i deres bønner «to help someone reach an understanding» og «to heal someone» (Barrett, 2001, s. 267), noe som tyder på at også Barrett har de samme to av Fosters bønnetyper inkludert i sin definisjon av petisjonsbønn.

Det finnes ulike typer bønner, hvorav noen innenfor den lutherske kristendom regnes som mer korrekte enn andre. Siden Gud er allmektig, allvitende og kontrollerer alt, skal det derfor teoretisk sett ikke være nødvendig å be om noe, siden Gud vet hva menneskene trenger. Det korrekte når det gjelder bønn, som det forventes at de troende skal utføre, vil da være takksigelsesbønner for å tilkjennegi takknemlighet for det en har eller lovprisning over skaperverket. Den troende skal vite at Gud allerede handler (Thomassen & Lomheim, 2013).

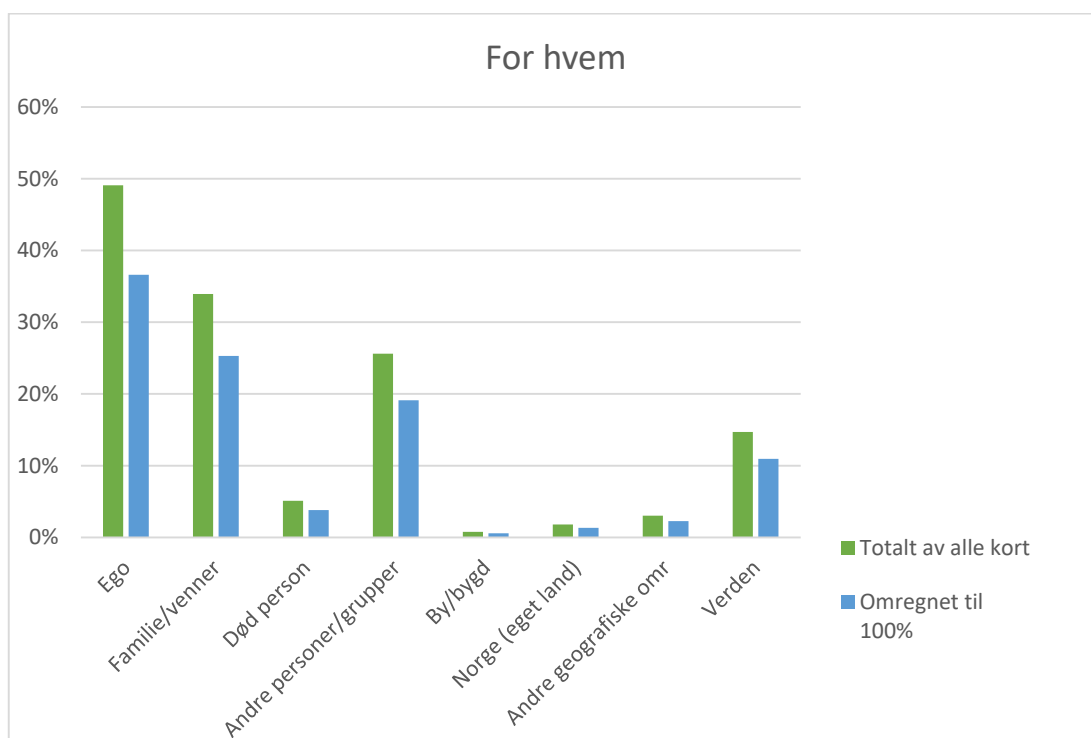
Diagram 1: **Form**

Det som i diagrammet kalles «omsorg» er en type petisjonsbønner på vegne av andre. Flere av dem ønsker at avdøde slektninger skal ha det godt, de som har mistet noen må få omtanke eller for mennesker i katastroferammede land, for å nevne noe. «Ber om» er tatt med for å skille ut bønnene som er formet som krav. «Ber om» kan i disse tilfellene gjerne byttes ut med «vil ha». De er interessante, men vil ikke omtales i denne oppgaven.

Siden min definisjon av petisjonsbønn omhandler bønner både for egen del og på vegne av andre vil det være nyttig å se hvordan dette fordeles mellom disse to.

Diagram 2: **For hvem**

Diagrammet viser en overveiende tendens til å be på egne og de nærmestes vegne. Hele 66 % om en inkluderer de døde i familien. Bønner for død person er alltid et ønske om at døde familiemedlemmer må passes godt på eller hilses til.

3.5.1 Tema- og kategorifordeling

Bønnekortene fra Nidarosdomen er fordelt på 27 tema. Mange av dem var som nevnt hentet fra andres studier, men noen ga seg også selv ved gjennomgangen av dem. De tema som kom til underveis, medførte ny gjennomgang av de allerede analyserte kort, så alle kort er gjennomlest og gransket for alle tema nevnt i dette diagrammet.

Fordelingen mellom de fire kategoriene biologisk, psykologisk, materielt og udefinert intervensjon ble som vist i tabell 2:

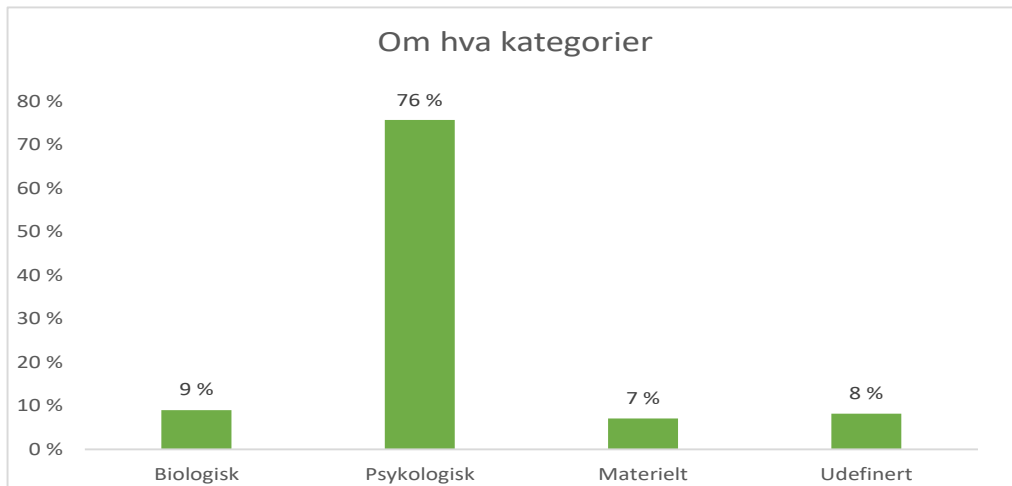
Tabell 2: *Fordeling*

Biologisk	Psykologisk	Materielt	Udefinert
Helse	Lykke	Materielt	Generelt
Langt liv	Styrke/kraft	Utdanning/skole	
Psyke	Sjelefred	Miljøvern	
Rus	Kjærlighet jordisk	Sportsresultat	
	Kjærlighet himmelsk		
	Politikk		
	Dyr		
	Familie		
	Asyl/flyktning		
	Kriminalitet		
	Fred		
	Ondskap/rettferd		
	Finne tro		
	Velsignelse/vern		
	Unngå straff/tilgi		
	Få frelse		
	Metafysisk undring		
	Avdød		

Den prosentvise fordelingen psykologisk, biologisk, materielt og udefinert intervensjon ble ut fra dette slik:

Diagram 3: **Om hva-kategorier**

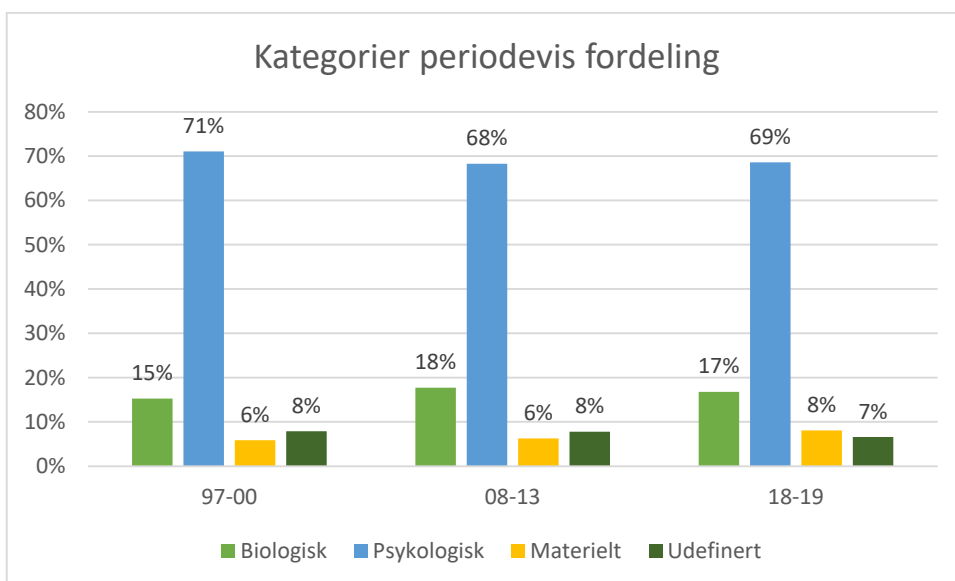

*tall basert på alle kort over alle år sammenlagt

En overveldende favorisering av psykologisk rettede bønner. Totalt kunne 76 % klassifiseres som dette, en mye større andel enn det Barrett fant, med sine 37 %. Mange av mine bønnekort inneholdt flere petisjoner og antallet kort totalt var selvsagt mye større. Barretts høye andel «Ikke-klassifiserbart» kan ha årsak i det korte tidsrom de ble skrevet og et visst press på å formulere noe da de var klar over at eksperimentet krevde det og endte med «God be with me» som Barrett nevner (Barrett, 2001). Mine funn bekrefter Barretts teori på et mye større utvalg mennesker over en lengre tidsperiode.

Det vil også være av interesse å se hvordan det fordeler seg periodevis, om tiden endrer noe på fordelingen. Inndelt i bolker er det kun små variasjoner:

Diagram 4: **Periodevis fordeling**

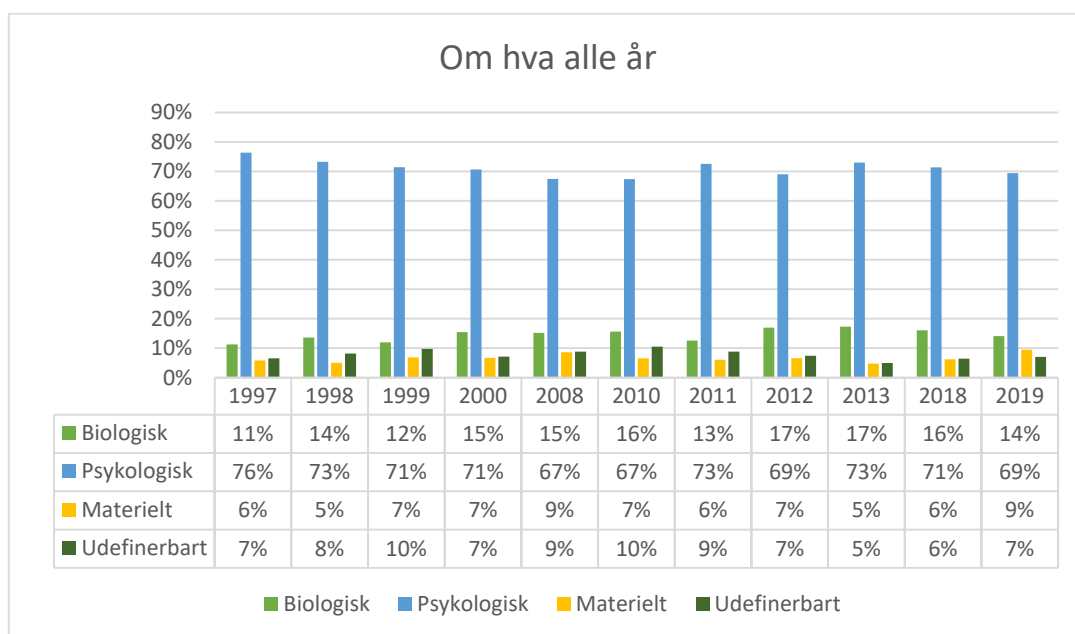

Dette tyder på at det holder seg jevnt over tid. Ingen ting tyder på at andelen helse relaterte bønnen, som det er mest nærliggende å tro vil kunne øke gjør det. Store utfordringer i samfunnet, krig og naturkatastrofer som teoretisk sett ville kunne påvirke, har vært fraværende i denne perioden.

3.5.2 Vedrørende kortenes ulike størrelser

Det ideelle hadde selvsagt vært å ha lik størrelse på kortene og likt antall fra hvert år, men diagram 5 Om hva-kategorier alle år (under), viser at dette ikke ville endret stort på fordelingen. De første årene, 1997-1999 hadde store kort og året 2000 de minste, mengden totalt sett for disse fire årene på 1000 kort, viser tilnærmet samme fordeling som årene 2008-2013 med samme antall kort i en mellomstørrelse. De siste to år hvor antallet totalt er 600 (normalstørrelse på kort) avviker heller ikke stort fra de foregående. Heller ikke den årvisse fordelingen avviker mye uansett størrelse på kort. Trenden har holdt seg stabil de 22 årene tilbudet har vart, noe tallene fra hvert enkelt år også viser:

Diagram 5: Om hva-kategorier alle år

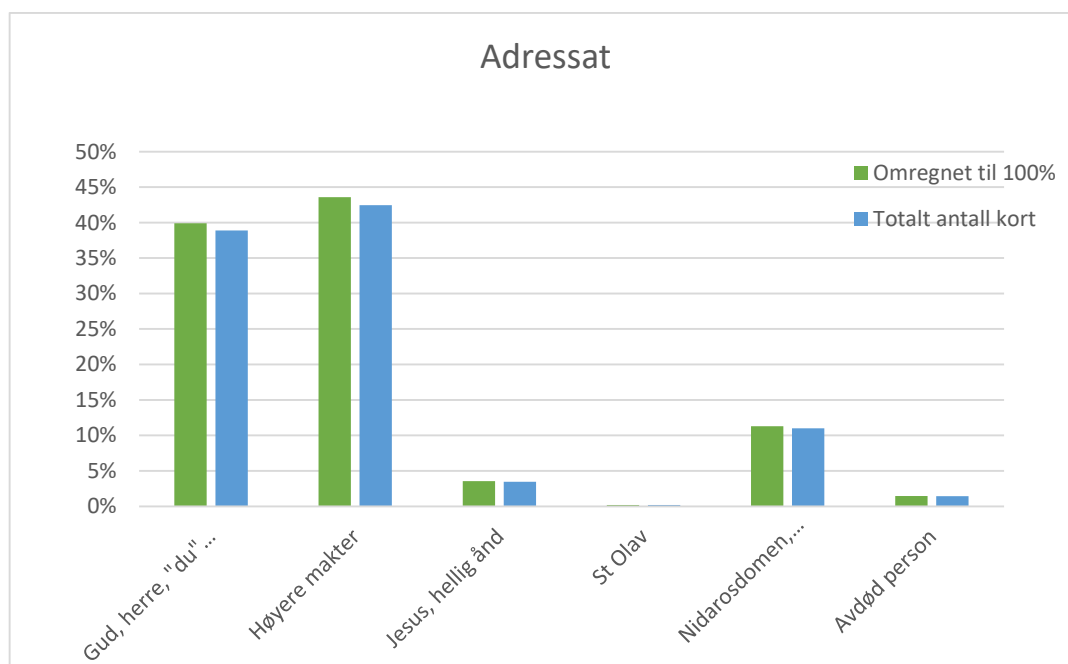
Diagrammet viser en stabil fordeling over alle år, tross ulikt antall kort enkelte år (1998, 1999 og 2019) og ulik kortstørrelse (store kort 1997, 1998 og 1999 og år 2000 med ekstra små kort) er fordelingen stabil, og psykologisk rettede bønnen de foretrukne uansett.

3.5.3 Hvilket gudsbilde kan en finne hos kortskriverne?

Favoriseringen av psykologisk rettede bønnen er et viktig utgangspunkt for å se på hvordan de oppfatter den guden de ber til. Den ene delen av problemstillingen går på hvorvidt de behandler dem som aktører som kan inngå i sosiale forhold med mennesker. Statistisk sett er det problematisk å finne et diagram som kan tallfeste dette. Mye mer kan leses ut av tekstene på kortene.

Et fenomen vil likevel kunne gi en indikasjon på hvem de henvender seg til, det at de adresserer kortene. Diagrammet under (diagram 6 Adressat) viser denne fordelingen.

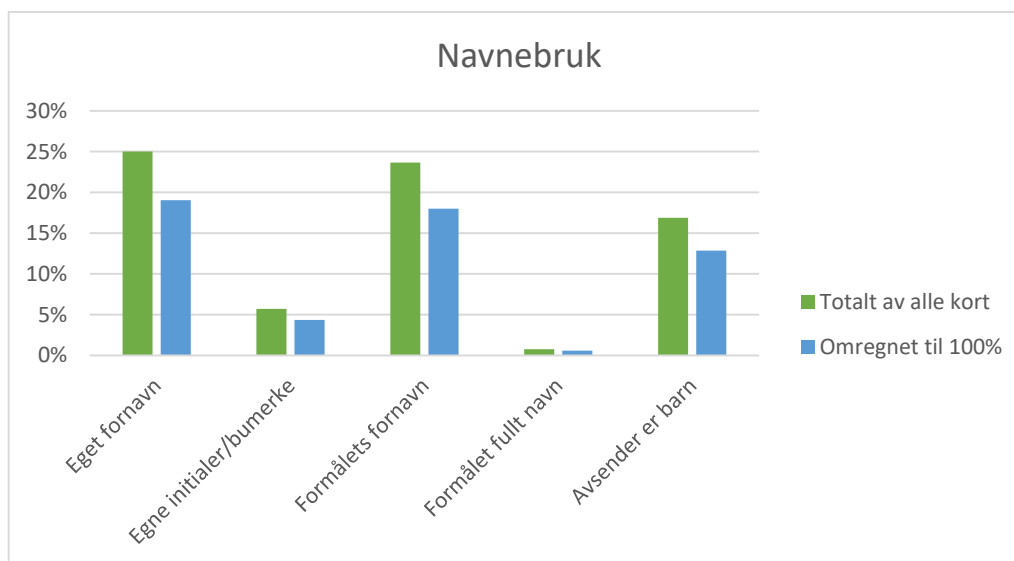
Diagram 6: Adressat

Barretts studenter antas å ha henvendt seg til Gud, siden de ble bedt spesifikt om dette i instruksjonen til eksperimentet. Blant kortene jeg har undersøkt adresserte 44 % spesifikt til Gud, Jesus eller Den hellige ånd, men ordlyden tilsier at de fleste som faller inn under det jeg har kalt «høyere makter», også henvender seg til Gud. Kort stilet til Nidarosdomen, vil også havne der.

Navnebruk vil kunne si noe om graden av menneskelighet, at Guds hukommelse antas å være som menneskenes, den kan svikte når det blir for mye å holde styr på.

Diagram 7: **Navnebruk**

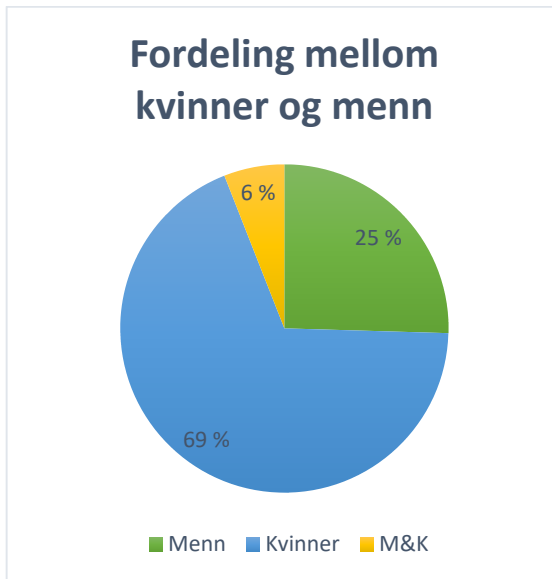

Et annet moment i dette er at Barretts studenter var i aldersgruppen 18-20 år, en mer ensartet gruppe enn mine. Siden mitt utvalg av kort var tilfeldig, vil det være kort fra alle aldersgrupper blant disse, fra barn ned i 4 års alder som har fått hjelp til å skrive til de som presenterer seg som oldeforeldre. Det ser likevel ikke ut til å ha så stor betydning for resultatet. Av det jeg kan tolke i tekstene finnes alle typer petisjoner hos alle representerte aldersgrupper.

3.5.4 Er kvinner mer troende?

Norenzayan finner sammenheng mellom score på autismspekteret og mentaliseringsevne. De finner ut fra disse studier at kvinner er mer tilbøyelig til å tro enn menn. Av de som har tilkjennegitt sitt kjønn blant kortsriverne, er det en overrepresentasjon av kvinner, nesten 70 %, men kun 28 % har oppgitt dette. Mer kan sannsynligvis utledes ved skriftanalyse, men det hører ikke inn under denne oppgaven. Hva jeg finner, er likevel at det med stor sannsynlighet bekrefter Norenzayan med flere sine funn på dette området (Norenzayan, Gervais, & Trzesniewski, 2012), selv om det krever ytterligere undersøkelser for å verifisere.

Diagram 8: **Kjønnsfordeling**

*) Området markert som M&K viser til kort underskrevet med manns- og kvinnenavn. Det totale antall kort hvor dette kunne bekreftes var 554.

3.5.5 Kritikk

Diagram 10 Om hva alle kort s. 52 er lagt inn under kapittel 4, da det brukes mest i det kapittelet. Dette diagrammet henvises det til også i dette kapittelet, men ble valgt utelatt her fordi det vil være uheldig å ha samme diagram to steder i samme oppgave. Diagram 4 Periodevis fordeling, kan synes unødvendig, men er tatt med for å vise at ulike inndelinger kan gi ulikt resultat, og at dette er sett på og vurdert i oppgaven.

Mine undersøkelser er gjort på et tilfeldig utvalg av bønnekort skrevet av ukjente besøkende i en katedral i Trondheim. Antall kort fra hver av årene er tilfeldig valgt ut fra ulike oppbevaringsbokser fra et loft tilknyttet kirken, hvor de har vært oppbevart hvert år for seg. Tekstene tilsier at utvalget kan være fra alle tider av dette året. Kortene er som nevnt tilfeldig valgt, kriteriet var at teksten skulle være norsk, og kirkens folk har plukket vekk kort med gjenkjennbare karakteristikk. Siden Trondheim er en turistby, og katedralen besøkes av cruiseskip- og hurtigruteturister, kan de som har skrevet, være fra hele landet, noe som gjør grunnlaget generaliserbart.

Noen sesonger er «høysesonger», og det vil kunne tilsi et høyere antall skrevne kort i disse sesongene. En gjennomgang av alle kort skrevet i løpet av et år, vil kunne gi noen andre data, men hovedtrenden mener jeg vil kunne være den samme i dette tilfellet. Sammenligningen av data fra årene for seg viser dette. Den ulike kortstørrelsen og forskjeller i antall per år er som nevnt uheldig, men kvantiteten ble funnet viktigere i dette tilfellet. Tabellene fra hvert år viser dessuten at trenden er lik uansett kortstørrelse. Kun små forskjeller kan ses. Kategoriene er definert av meg på bakgrunn av tidligere forskningsarbeider og koding av kort ut fra disse er gjort i samarbeid med kirketjener Sjur Olsborg ved Nidarosdomen. Ideelt sett burde all koding vært gjort uavhengig av meg, noe som vil bli gjort ved en senere anledning. Jeg vil likevel våge påstanden at resultatet ikke ville blitt vesentlig endret. Resultatet stemmer ellers med Barretts funn, noe som tilsier at det med stor sannsynlighet er riktig. Undersøkelsen er foretatt uten av studieobjektene

var klar over at en forsker skulle se dem, så den vil derfor være en mer valid undersøkelse på vanlige menneskers bønnevaner enn Barretts, der studieobjektene var klar over at de ble forsket på.

3.6 Diskusjon

3.6.1 Hva ligger i begrepet petisjonsbønn?

For å nærme seg dette empirisk har Barrett valgt å se på det han omtaler som petisjonsbønnen. Går en til Forsters inndelinger, er dette selve primærbønnen, den som er med hele livet ifølge ham, og han henviser til kirkens modellbønn «Fader vår» som til en stor del består av petisjoner. Barrett spesifiserer ikke hva han mener med petisjonsbønn, men jeg finner at det er en kombinasjon av to av Forsters bønnetyper, petisjonsbønnen og det han kaller «intercessory prayer», bønn på vegne av andre.

«Be så skal dere få» (Matt. 7,7) er et vers som ofte høres i kirken. I dette ligger det et barn-foreldrebilde sier Foster, bønn er litt som et barn som kommer til sine foreldre med de rareste ønsker, derfor ligger det i petisjonsbønnens natur å sentrere seg om den som ber. Det er handlingen, ikke innholdet som teller (Foster, 1992). Alle vil nok ikke være helt enig med ham i det, men at det oftest er selvcentrert, er helt klart tilfelle, som diagram 2 For hvem s.23 viser.

Det av Barretts eksperimenter som vil være mest relevant for sammenligning med mine data, er det jeg i innledningen har kalt Studie 3 (s. 20). Diagram 1 Form s. 23, angir en stor overvekt av petisjonsbønner blant mitt materiale. 79 % av alle kort inneholder petisjoner eller ønsker som jeg har kalt det i diagrammet, og det er disse jeg har brukt som utgangspunkt for sammenligning.

I Studie 3 ble de 12 studentenes bønner, nedskrevet i løpet av den 14-dagersperioden eksperimentet varte, kategorisert og delt inn i henvendelser til Gud av psykologisk, biologisk eller materiell karakter. De som ikke fant plass under noen av disse tre, ble listet som «undefinerbart». Tabell 1 Barretts studenter s. 21, viser at 37 % foretrakk henvendelser av psykologisk karakter, 16 % var av biologisk karakter og 3 % var materielle bønner. Den største andelen var likevel de undefinerbare, 44 %.

3.6.2 De undefinerbare bønnene

Som nevnt i analysen ble petisjonsbønnene delt inn i de samme kategorier og som diagram 3 Om hva- kategorier s. 25 viser, at 76 % kunne regnes som psykologisk rettede, 9 % biologisk, 7 % materielle og bare 8 % av dem kunne jeg ikke definere. Dette omregnet til 100 % og av det totale antall bønner. Dette er mer enn dobbelt så mange som hos Barretts studenter. Tallene viser med all tydelighet at Barretts påstand stemmer, men hvorfor jeg fant så mange flere, er vanskelig å si med sikkerhet. En teori er at jeg kan ha tolket flere av det han kan ha plassert under undefinerbare som psykologisk rettede bønner. Siden jeg ikke har en oversikt over innholdet i bønnene hans, vil dette være en ren gjetning. Den beskrivelse han gir på denne gruppen, er at det er bønner av typen: «be with me» eller å be om tilgivelse. En type vet jeg med sikkerhet jeg klassifiserte som

psykologisk, var de som ba om tilgivelse, da jeg finner anger å være psykologisk begrunnet. Bønnene 2019-831 og 1997-13 mener jeg er gode eksempel på det.

2019-831:

Kjære Gud, jeg ber om tilgivelse for alt det vonde jeg har gjort.

1997-13:

Kjære Gud pass på meg og hjelp alle mine venner og ikke straff noen av dem selv om de og jeg kan gjøre mye dumt.

Temaet «unggå straff/tilgi» finnes på 8 % av kortene (se diagram 10 Om hva alle kort s. 52 i kap. 4), så det kan være en del av forklaringen. Et eksempel på hva jeg fant ikke kunne klassifiseres i noen av kategoriene, var bønner av typen 2019-816 og 2008-547.

2019-816:

Jeg håper alle får et godt liv [...]

2008-547:

Hjelp oss Gud Fader.

En annen teori er at Barretts studenter faktisk hadde flere bønner av den typen, siden studentene var 12 stykker og skrev mellom ni og 183 bønner hver denne to-ukersperioden. I kortene fra Nidarosdomen finnes det enkelte som har skrevet flere, men i all hovedsak er det fra ulike personer. Skal en skrive et enkelt kort, oppleves det kanskje viktigere å formulere noe mer enn bare «fred med oss alle». Det kan også være at jeg har en bredere oppfatning av hva som regnes som psykologisk.

3.6.3 Det kognitive aspekt ved å foretrekke psykologisk rettede bønner

Mentale verktøy som ADD og ToM produserer hele tiden ikke-reflektiv tro (kap. 1.9 s. 10). Dette foregår uten menneskets viten, og denne samarbeidsoppgaven går ut på å finne mening i ting som ikke er intuitive. En gud som er allestedsnærværende er ikke intuitivt, ifølge Barrett (Barrett, 2004). Det intuitive er at dem en snakker til, er mennesker, og det ikke-reflektive vil da angi at disse ikke kan handle fra avstand.

Dette er den hjelp den som ber har å støtte seg på siden teologien ikke spesifiserer hvordan Gud forårsaker endringer i verden eller gir retningslinjer for Guds foretrukne handlingsmåter og «theological traditions are silent or developing» (Barrett, 2001, s. 268).

Går en til Den norske kirkes nettside og leser hvordan de forklarer Gud, finner man en slags godkjenning for denne tankemåten. For å gi et teologisk korrekt bilde av Gud bruker de et vers fra Johannes åpenbaring: «Jeg er alfa og omega, den første og siste» (Åp 22,13). Forklaringen «Gud var før alt, over alt og etter alt» (Den norske kirke, 2020) er tillagt dette, en forklaring som krever en god del abstrakt tankevirksomhet for å kunne forstås. Derfor vil jeg tro, tillegges dette:

«Vi kan ikke lage et bilde og si: «Her ser dere Gud.» Våre bilder av Gud er våre egne. Vi skaper dem på egen hånd, eller overtar dem fra andre som har forestilt seg Gud. [...] Bibelen framstiller Gud med personlighet. I Bibelens fortelling er han ikke en ubestemmelig kraft eller en upersonlig makt. Gud lar seg berøre av menneskers liv. Han ser og hører. Han knytter bånd mellom seg selv og det han har skapt» (Den norske kirke, 2020).

Det vil være teologisk korrekt å kunne be Gud intervensere på alle tre måter så lenge det er i henhold til Guds vilje, noe Barretts kontrollgruppe fra studie 1 bekreftet. Men som «alle» vet, er det vanskelig å fikse bilen uten å være til stede. Mangel på forklarende teologi utover at «for Gud er alt mulig», vil automatisk medføre at Guds allmektighet ignoreres til fordel for noe som er enklere. Bønnesvar av biologisk og psykologisk karakter er mindre synlige, men vil bli det om endringen en gang skjer. «Amen» forblir uten klare instruksjoner på hva som er Guds vilje uansett hvor troende den som ber er. Som Paulus sier: «Hvor uransakelige hans dommer er hvor ufattelige hans veier» (Rom. 11,33).

Den intuitive kognisjon vil som nevnt intuitivt anta at handling fra avstand ikke er aktuelt og derfor foretrekkes bønner av psykologisk art, som å influere på psykologiske tilstander. Få noen til å endre tro, mening, ønsker eller følelser er lettere å tenke. Noe som stemmer for de som har skrevet kort i Nidarosdomen. Under kapitelet om de udefinierbare oppgir jeg det totale antall psykologisk definerte bønner å være 76 %. Den store forskjellen til Barretts funn på 37 %, gjorde at jeg ønsket å undersøke om det kunne være enkeltår som forårsaket det eller om dette kunne sies å være en gjennomgående trend for alle år.

Siden årene med kort naturlig delte seg inn i omtrent sammenhengende bolker så jeg på disse først, diagram 4 Periodevis fordeling s. 25, og fant ingen forskjell, tross for at første bolk hadde kort av ulik størrelse og at antallet var større. For å være helt sikker så jeg på alle år hver for seg, diagram 5 Om hva-kategorier alle år, s. 26, og fant at avviket var på 9 % mellom 1997 som var et «toppår» for psykologisk rettede bønner og årene 2008 og 2010 som prosentvis hadde det laveste tallet. Tallene gir ikke noe entydig svar, men det kan synes som de årene det er prosentvis færre psykologisk rettede bønner er flere biologisk rettede om en studerer diagram 5, Om hva alle år. Mest sannsynlig skyldes dette tilfeldigheter i utvalg av kort.

Av de 18 tema jeg har samlet under kategorien psykologisk (tabell 2 Fordeling s. 24), er ønsket om velsignelse og vern det klart største. Hele 32 % av alle kort inneholder det ønsket. Familie er det som kommer nærmest med 24 %, deretter ondskap/rettfærd, fred, jordisk kjærlighet, sjelefred og lykke som alle ligger på rundt 10-12 %. Alle er tema som berører den jordiske delen av livet og hva disse menneskene finner viktig for å leve godt. Det de fleste er opptatt av, er å sørge for at de kan oppnå sine ønsker for en tenkt idealtilværelse, også omtalt som lykke hos enkelte, hvor alle har det bra og lever ut sitt potensiale.

3.6.4 Materielle bønner

Selv om 76 % har som nevnt valgt bønner av psykologisk karakter, har som nevnt 7 % valgt å skrive bønner av materiell karakter. Hos Barretts studenter er tallet kun 3 % (se tabell 1 Barretts studenter s. 21). Det Barrett sier er blant annet en bønn om at Gud måtte fikse bilen (Barrett, 2001). Dette er en bønn som vil kunne gå inn under det Barrett kaller ikke-reflektiv tro, tanker som automatisk formes av hjernens mentale verktøy. Det å få en bil til å virke er ikke av de ting som er intuitive for mennesker flest. Den tanken som er enklest og krever minst anstrengelse tankemessig sett, er å få «noen» til å ordne det uten

at en egeninnsats kreves. Den oppstår i øyeblikket og uten at en nødvendigvis er det bevisst.

Barrett kaller det mangel på forklarende teknologi, det er ikke intuitivt at en bil oppstår uten at noen lager den. De teologiske forklaringer om Guds allmakt og allestedsnærvær ignoreres til fordel for det enkle, det som ikke er nødvendig å bruke krefter på å utrede. Hans konklusjon i undersøkelsen var at dersom Gud forstås som en menneskelignende aktør langt borte og i fravær av forklarende teknologi, er allmektighet og allestedsnærvær naturlignok ignorert, og bønner med psykologisk innhold vil favoriseres under bønn (Barrett, 2001).

Mange kort med bønner av materiell karakter er skrevet av barn. En gjennomgang hvor kort skrevet av barn og materielle bønner er sammenlignet, viser at av de som er identifisert som barn, har 22 % av dem formulert materielle bønner, mens gjennomsnittet ellers ligger på 14 % sett ut fra totalt antall kort. Mange av de materielle bønner skrevet av barn, bærer også preg av et manglende skille mellom forståelsen av Gud og jordiske omsorgspersoner eller julenissen for den saks skyld. Enten de tillegger Gud menneskelige karakterer eller om Gud og menneske innehar de samme essensielle kvaliteter som antyder at de oppfattes å være i samme kategori, er uvisst. Barn og unges uttrykte materielle bønner kan være et bidrag til verifisering av Gelmans studier (Gelman, 2004), siden ønskene de fremsetter like gjerne kunne vært rettet til foreldrene. En annen mer nærliggende forklaring er deres forståelse av hva bønn er. Det forklares gjerne for barn som et ønske til Gud.

Barn tenker intuitivt, og det å ønske seg noe forbindes gjerne med julen. Gud og julenissen vil her kunne havne i samme kategori, iallfall en gang i året. Ønsker er noe barn blir spurt om i forbindelse med fødselsdager eller jul, og de er alltid av materiell karakter,

1997-92:

Jeg ønsker en liten lekebil jeg kan leke med hele dagen.

det er derfor logisk å be materielle bønner også til Gud, en form for teleologisk tenkning. En kombinasjon som dette kan en rimelig forklaring på den store prosentandelen materielle bønner hos barn: Gud oppfattes som en menneskelignende omsorgsperson hvis oppgave er å gi barnet det det trenger, kombinert med forståelsen av begrepet ønske. Kort 1997-92 er et eksempel på dette.

2019-869:

Takk for alle gavene, minecraft.

En annen forklaring som gis barn på bønn, er at en skal takke for det en har fått. Barn tenker konkret og, bønner av typen 2019-869, finnes i ulike utgaver.

Om det er troen på julenissen som har opphørt, som Barrett sier og at Gud ses på som en mulig påvirkende av foreldre eller andre som faktisk

kjøper gavene, er selvsagt en gjetning, men at ønske forbindes med gaver er klart til stede.

Enkelte større barn har nok en mer nyansert forståelse av begrepene bønn og ønsker til Gud, men de velger en bønn Foster ville omtalt som «utterly foolish and self-centered» (Foster, 1992, s. 8). Kort 2019-824 kan stå som eksempel på dette. Det gjelder ikke bare barn, det finnes flere slike blant antatt voksne eller i alle fall yngre voksne også. Men, som Foster også sier: «We all come to prayer with a tangled mass of motives» (Foster, 1992, s. 8).

2019-824:

Jeg vil ha en snøscooter og masse penger. I.

Rent teologisk vil det som Barrett sier, være mulig å be innenfor hvilken som helst av de tre kategoriene, om bønnen er i henhold til Guds vilje (Barrett, 2001). Mangelen på åpenbare bevis på at Gud sender snøscootere, er selvsagt en faktor som tilsier det motsatte, men det kan også indikere at dette ikke er i henhold til Guds vilje, noe ingen helt kan ha oversikt over.

3.6.5 Er det slik at Gud selv skal sørge for materielle bønner?

Et materielt ønske trenger ikke nødvendigvis bety at den som fremsetter det mener Gud personlig skal utrette det. I bønnen kan det like gjerne ligge et ønske om at Gud påvirker noens sinn til å hjelpe med det materielle ønsket, det være seg kommune, stat, foreldre eller bare få «noen» til å gjøre det.

Det samme kan teoretisk sett gjelde for det ene tilfellet Barrett nevner som materielt ønske, at Gud skal fikse bilen. Et slikt ønske kan ha to intervensjonalternativer etter mitt syn, enten at bilen på mirakuløst sett likevel ikke er ødelagt, som gjerne vil tillegges Gud selv, eller at noen kommer og tilbyr hjelp med den. I sistnevnte tilfelle kan bønnen ha fått et psykologisk tilskudd, hvor den som ber tror Gud har påvirket noen med evner bilreparasjon til å komme forbi og tilby hjelp.

Ønsker om nok mat går ofte igjen på kort med materielle bønner skrevet av barn. Det er interessant med tanke på at norske barn sjelden er plaget av sult. De vil kanskje ikke få sine yndlingsretter ofte nok, og bønnen om at alle barn måtte få pizza, som kort 2010-1279, hører kan hende inn under dette, med et underliggende ønske om å ønske andre det beste, eller at det å like pizza er en iboende essens

2010-1279:

Jeg ber om at alle fattige barn får pizza.

hos kategorien barn for å bruke Gelmans terminologi (Gelman, 2003). Det er heller ikke her åpenbart at det er Gud personlig som skal lage pizza og dele ut. De ber bare om at alle får det og at Gud må få noen til å ordne det.

3.6.6 Bønner av biologisk karakter

Når det gjelder ønsket om biologisk intervensjon, er tallene på dette motsatt av Barretts, kun 9 % totalt sett ber om dette blant kortskrivere i Nidarosdomen, mens det hos Barretts studenter er 16 %. Ser en derimot hvordan det forholder seg periodevis (diagram 4 Periodevis fordeling s. 25), er tallene mer like. Årene 97-00 ligger biologisk rettede bønner på 15 %, neste bolk fra årene 08-13 noe høyere på 18 % og den siste, årene 18-19 på 17 % er tallene for biologisk intervensjon mer på linje med Barretts. Diagram 5 s. 26 Om hva-kategorier alle år, viser samme trend mellom 11 % og 17 % per år.

Dette er noe overraskende. Barretts studenter er unge mennesker som sannsynligvis ikke har så store helseplager, men i Nidarosdomen finnes kort fra alle aldersgrupper, fra de med påholden penn ned til 4-årsalder til de som omtaler seg selv som oldeforeldre. Rent logisk burde det være en større prosentandel som bekymrer seg for helse blant kortene derfra. Den store andelen kort er selvsagt en faktor og ved gjennomgang av kortene oppleves det at det er mye mer bekymring for helse enn det tallene på diagrammene viser. Den jevne trenden slik jeg antydte i gjennomgangen av resultatene, kan skyldes fravær av større katastrofer og utfordringer i samfunnet. En mulig verifikasjon av dette kunne vært å se hvordan det arter seg innværende år, 2020, med tanke på Covid-19-pandemien. Det blir en annen undersøkelse, men alle kort skrevet frem til kirkene stengte, er omsorgsfullt samlet for senere forskning.

Barretts studenter oppgis et eksempel på biologiske- eller helserelaterte ønsker å være at noen helbredes. Det finnes mest sannsynlig flere varianter blant disse også, men de oppgis ikke i artikkelen. Ved gjennomgang av kort fra Nidarosdomen finnes det meste innen helserelaterte plager, fra ønsker om fravær av sykdom slik bønn 2000-1054 ønsker til full helbredelse av kreft.

En bønn av biologisk karakter som også antyder et antropomorft gudsbilde, er 2012-1791. Gud fulgte ikke godt nok med sist.

Hva jeg fant under gjennomgang av bønner

2008-431:

Kjære Gud! Takk for din hjelp med helbredelse av min hud [...]. Din venn.

2019-870:

Gi min kjære bror styrke gjennom sykdommen. Amen.

2000-1054:

[...] Jeg vil ikke bli syk og jeg vil ikke dø.

2012-1791:

Jeg ønsker å be for min mor som skal opereres. Jeg ønsker at ting går bedre enn forrige gang. Jeg vil at du skal vokte litt ekstra over henne denne gangen [...].

av materiell karakter at lese måte avgjør om de ikke like gjerne kan ses å ha et psykologisk tilsnitt, kan noen av de biologiske også sies å ha det. Bønn 2008-431 «hjelp med helbredelse» kan leses som at Gud påvirket legene til å finne riktig kombinasjon av medisiner og kremer for eksempel.

Andre er mer tydelig psykologiske av karakter, de mange som ønsker å styrkes for å kunne holde ut sykdom. Bønn 2019-870 er en av en rekke ulike varianter av.

Ønsker om total helbredelse av kreft kan like gjerne stilles til forskere om å arbeide frem en kur som gjør dem friske. I noen tilfeller er det

også slik at kroppens immunforsvar selv kan helbrede enkelte sykdomstilstander, som senere tolkes som helbredelse.

Mange bibelhistorier handler om sykdom og helbredelse, med andre ord helserelevante historier. Både det at Gud kan straffe mennesker med sykdom og uheld og Jesus og apostlene som går rundt og helbreder, er noe de fleste kan relatere seg til og ønske seg. Historier om lamme som kan gå igjen (Matt. 9, 7, Joh. 5, 5-9), blinde som får synet tilbake (Mark. 10, 46, Matt. 9, 29, Joh. 9, 7), stumme som får talen tilbake (Matt. 9, 7,) virker som eventyr siden de aller fleste vil leve og dø med slike handikap. Kreft er et hyppig tilbakevendende tema i dagens bønner, men som ikke var kjent på tiden da Bibelen ble skrevet. Kortsriver av kort 1997-76 kjenner åpenbart til bibelhistoriene:

1997-76:

Kjære Himmelske Far! Jeg løfter C. fram for deg Herre og ber om at du må legge dine hender på henne og gjøre henne frisk Herre. Hun er bare 15 år far, hun har hele livet fremfor seg. Hvis noen kan lege kreft så er det deg Herre [...] Gjør henne frisk far. Amen.

2013-1973:

Jeg takker min herre og frelser Jesus Kristus som ga sitt liv på Golgata. Han døde for mine synder og har nå også helbredet meg for min kreft. Er nå 100 % frisk som følge av forbønn og håndspåleggelse.

Den samme kjennskap har åpenbart skriver av kort 2013-1973.

Bønn 2013-1973, som kategorimessig sett er en takkebønn for helbredelse, er interessant på en annen måte. Den som skrev denne, mener Jesus står for hans helbredelse og at dette ble gjort mulig gjennom forbønn og håndspåleggelse. Han antyder også at sykdom er en straff for tidligere synder.

De fleste nordmenn har inntil denne oppgaven skrives, vært forskånet for katastrofer av typen pest eller annet. Det har forekommet i bilder fra media, men det har alltid vært langt borte som i Afrika eller Asia. Krig og andre ødeleggelser er også blitt fjernere etter hvert som årene blir mange etter 2. verdenskrig. Siden Bibelen bruker mange metaforer kan pest, et virkemiddel Gud både bruker og truer med i dagens terminologi, kunne kalles epidemi eller gjerne pandemi, som nå plutselig er høyaktuelt. Det er i alle tilfeller sykdom som virker truende og har forødede kapasitet uten at det kan stoppes av mennesker, ikke med det samme iallfall.

Mange, kanskje alle, har et ønske om å forskånes for sykdom og død. Noen opplever at de blir ekstra hardt rammet av dette og føler behov for å si fra. Kort 2013-1999 er et av dem som i tillegg til en bønn om å forskånes også kan sees som en påminnelse til Gud om at de har fått sin del av dette nå.

2013-1999:

Herre la vår familie være i fred. Det er nok nå!

En påstand som har vært fremsatt om skandinaviske land, er at de er av de mest sekulariserte i verden (Norenzayan & Gervais, 2013) (Zuckerman, 2008). Bakgrunnen for

disse påstander har vært den stabiliteten samfunn i disse landene har, og at de som nevnt har blitt forskånet fra katastrofer og krig. Det sosiale nettverk har også fanget de fleste og gjort religion overflødig. Staten og samfunnet har overtatt dennes funksjon heter det. Dette er til dels tilbakevist av Rosèn med flere (Rosèn, 2009), (Lejon & Agnafors, 2011), men at mange har opplevd seg selv som «kulturkristne» sier Rosèn en del om i sin doktorgradsavhandling. Derfor har jeg også antydnet at bønn om biologisk intervensjon like gjerne kan handle om å påvirke forskere til å jobbe hardere med nye kurer for f.eks. kreft.

En tanke som likevel har slått meg er at dette kan endres om hele menneskeheten trues av en pandemi hvor medisiner ikke finnes. Blir menneskene i Skandinavia mer religiøse da? Dette er som nevnt blitt høyaktuelt, uten at jeg i denne oppgaven kan bidra med svar. Ønsket om mirakler likt det bibelhistoriene forteller om kan kjennes nærmere stilt ovenfor slike utsikter, og Gud er den eneste som oppleves som mulighet. Kort 2019-678 får stå som en oppsummering på dette kapittelet.

2019-678:

Ber om din velsignelse og hjelp. Tusen takk for alle mirakler fremover. Takk for at du reddet meg [...].

3.6.7 Hva gjør at mennesker inngår personlige forhold til et konsept?

Den norske kirke sier på sine hjemmesider at det ikke er mulig å lage et bilde av Gud. De overlater dette til hver enkelt å skape det, eller overta et ferdig bilde fra andre som har forestilt seg Gud. I sin gjennomgang over hva Bibelen sier, beveger de seg fra det enkle antropomorfe bildet av Gud som har skapt mennesker i sitt bilde, som går rundt, som snakker med, hører og ser menneskene i Edens hage til det teologisk abstrakte om en gud som er «alfa og omega, den første og siste» (Åp. 22,13) som også var før alt over alt og etter alt. En viktig kilde til forståelsen av en antropomorf Gud ligger i nettopp dette å være skapt i Guds bilde. Det oppfattes gjerne like bokstavelig som den som skrev kort 1997-31 sier.

1997-31:

[...] Hjelp meg å huske at jeg er skapt i ditt bilde og tilgi meg at jeg ikke alltid er fornøyd med det du har skapt (meg) [...].

1997-16:

Du som skapte jorden og himlene. Jeg har et spørsmål. Er tiden innbilning eller er den virkelig? Svar meg så fort som mulig. Amen.

Teologisk sies det at Gud er utenfor tiden, noe som er omtrent umulig å forstå, noe som forfatteren av kort 1997-16 setter ord på. Det beskriver også det kompliserte i å forstå alle nivå av Gud. Den allmektige skaperen som har skapt jord og himmel, men som også forventes å kunne svare på dette spørsmål når han har fått litt betenkningstid.

3.6.8 Kommunikasjon med guder gjennom bønn

Innen den kognitive religionsvitenskapen ser Barrett menneskers bønn som en innfallsvinkel på å forstå hvordan troen på guder oppstår. Hvordan denne kommunikasjonen foregår og på hvordan mennesker tenker om guder. Han fremhever at et godt gudskonsept er et vesen med hensikt, som innehar strategisk informasjon om menneskene, som er i stand til å handle i verden, som motiverer til rituell adferd og som bryter med konseptet menneske på noen få punkter (kap.1.11 s. 12).

1997-42:

*Ta vare på meg Gud. Amen.
PS Du vet hvem jeg er DS.*

Inntrykket jeg sitter igjen med etter å ha lest alle kort mange ganger, er at Barretts gudskonsept i stor grad stemmer. Dette med strategisk informasjon tar mange for gitt Gud har. Noe som likevel er interessant er at de samtidig har behov for å fortelle at Gud vet hvem de er som 1997-42 og at Gud skjønner hva de mener som 2013-1988.

Barrett åpner for flere typer gudskonsept. Fra det mer hverdagslige farsbildet til det teologisk korrekte med en omnipotent Gud. Hans undersøkelse blant collegestudentene viste at selv om de uten å nøle godtok og redegjorde for en teologisk korrekt forståelse av Gud, likevel formulerte sine bønner til en gud med menneskelignende trekk. Denne guden har som mennesker psykologiske og fysiske begrensninger og er gjerne lokalisert på bestemt sted i himmelen, noe de fleste blant kortsriverne i Nidarosdomen også tok for gitt, som korteksempelet 1999-2316 indikerer. Et eneste kort nevner helvetet, 2010-1309.

2013-1988:

Kjære Gud! [...] Gi oss mulighet til å få venner og være modige, men støtt oss så vi ikke mister fotfestet. Du skjønner hva jeg mener. Amen.

1999-2316:

Kan dere be for at Gud må passe på E. & J. i himmelen? [...].

2010-1309:

Eg ber for at alle i himmel, jord og helvete skal få valget mellom å eksistere, eller opphøre å eksistere for alltid. K.

Den normale kognisjon overstyrer tilsynelatende de teologiske dogmene under personlig bønn (Barrett, 2001). Det er lettere å tenke på gud som menneske enn det teologisk korrekte alternativet. Dette skyldes foruten at Gud havner i den intuitive kategorien menneske også at det kommuniseres med guder gjennom bønn som er språk (Guthrie, 1993). Språk er som nevnt unikt for mennesket, og denne kommunikasjonen med guder finnes igjen over hele verden i en eller annen form. Schjødt har gjennom sine eksperimenter (kap. 1.14 s. 13) vist at det området i hjernen hvor språk dannes, er sporet til samme område som aktiveres under sosial intervensjon og bønn er språk (Schjødt, 2009).

3.6.9 Hvor antropomorf er så Gud teoretisk sett?

Et antropomorft eller menneskelikt gudsbilde tilsier ikke nødvendigvis at gudskonseptet innehar alle menneskelige egenskaper. Boyer mener det kun forstås som sinn, i betydningen tanker, minner og intensjoner som opererer på det psykologiske plan, hvilket er det klart viktigste ifølge ham (Boyer, 2001). Guthrie sier mennesker oppfatter at de kan kommunisere med guder, at de kan snakke med dem eller at de sender tegn (kap. 1.13 s. 12). Foster ser det som et far-barn-forhold:

«Do you know why the mighty God of the universe chooses to answer prayers? It is because his children ask. God delights in our asking. He is pleased at our asking. His heart is warmed by our asking» (Foster, 1992, s. 179).

Han legger også til rette for en oppfattelse av Gud som svært menneskelig, med et hjerte som banker for menneskene og en farsfigur som svarer. Den norske kirke er inne på noe av det samme, de antyder at der er sosiale relasjoner mellom Gud og mennesker:

«Gud lar seg berøre av menneskers liv. Han ser og hører. Han knytter bånd mellom seg selv og det han har skapt» (Den norske kirke, 2020).

Teksten sier likevel ikke noe om kommunikasjonsform, bare at Gud ser og hører.

Norenzayan beskriver Gud som et immaterielt sinn som inngår sosiale relasjoner med mennesker, men at det avhenger av menneskenes mentaliseringsevner. Evnen til å lese andres sinn er en forutsetning for å kunne behandle guder som bevisst handlende vesener som bruker sine overnaturlige krefter på å lindre eksistensielle bekymringer, respondere på menneskers ønsker og overvåke sosial adferd (Norenzayan, 2013).

3.6.10 Er kvinner mer troende?

Redusert evne til mentalisering ser de i sammenheng med høy score på autismspekteret har også vist at menn i mindre grad er troende enn kvinner siden kvinner har større evne til mentalisering enn menn (Norenzayan, Gervais, & Trzesniewski, Mentalizing Deficits Constrain Belief in a Personal God, 2012). Langt fra alle kort kan klart defineres som skrevet av kvinner eller menn siden 2/3 av dem er usignerte. Men som en ser av diagram 8 Kjønnfordeling s. 29, er av de 28 % som enten har underskrevet med navn eller tittel som «mamma» som på kort 2013-1854, «far», «bestemor», «venninne» eller lignende er 69 % kvinner, i tillegg til 6 % som inneholder kort med manns- og kvinnenavn. Dette tilsier at ¾ av dem er skrevet av kvinner, noe som kan regnes som støtte til Norenzayans teori. Men det kan teoretisk sett også bety at kvinner har større behov for å signere. I slike tilfeller er det en fordel med tilrettelagte eksperimenter hvor studieobjektene er kjente.

2013-1854:

Be for T. at hun klarer å arbeide under året så hun når sitt mål.

Mamma.

3.6.11 Dialog med Gud?

En oppfatning fra gjennomgangen av bønnekortene er at få opplever å være i dialog med Gud. Diagram 7 Navnebruk s. 28, sier noe om en viss formell avstand, det signeres og navn på formål for ønsker oppgis.

2019-985:
Tusen takk for at du hører vår bønn [...]

2019-802:
Takk for at du ser far, alt vi er og hva vi trenger, våre bønner [...].

Det er kun disse tre menneskelige attributter som kommer til uttrykk i kortene, hørsel, syn og en hånd. Resten er på det mentale plan, evnen til å mentalisere og kunne lese andres sinn.

Evnen til å mentalisere Gud til å bli samtalepartner på linje med det Luhrmann beskriver, finner jeg ikke. Noen kort indikerer personlige forhold til Gud, men selv ikke de gir inntrykk av noen direkte samtaler. Kort 2019-838 opplever å ha stunder med hva som må antas å være Gud, men det kan like gjerne tolkes som samtaler med sitt «alter ego» eller ToM, evnen til å utlede eller lese andres sinn.

En enkel løsning på kommunikasjon har enkelte barn forslag til. De er mer muntlig i form på sine bønner, men har forstått at Gud ikke forventes å kunne svare med det samme,

2010-1218:
Kjære Gud! Kan du hjelpe A. til å bli en ærlig person slik at vi kan bygge et forhold på kjærlighet? Hilsen V.

Det sier også at Gud kan tenkes å ha vansker med å huske navn og skille menneskene fra hverandre (2010-1218). Kommunikasjonen er oftest enveis, men inntrykket er at de fleste opplever at Gud kan høre dem (2019-985) og se dem (2019-802). Det ønskes også ofte at Gud holder sin hånd over, eller rundt som i tilfellet 2013-1860, den som ber eller dennes familie.

2013-1860:
Jeg takker deg Herre for at du er nær min familie og legger en god hånd rundt dem [...].

2019-838:
Tusen hjertelig takk for at du vil være min hjertevenn. Takk for alle stunder.

men heller senere i mer private omstendigheter som kort 2019-765, eller de finner det bedre å ta det på e-post som kort 1998-2003:

2019-765:

Kjære Gud! Hvis man kommer til deg er man heldig. Håper B. og I. har det bra. Svar meg i drømmen.

1998-2003:

Hei du Gud. Jeg bare lurte på om du har egen e-postadresse, i så fall kan du gi den til meg?

3.6.12 Kan en få alt en ønsker og i så fall når?

Et opplagt menneskelig trekk er å ønske mer enn en kan få, at ikke alt kan skje med det samme og at den som skal oppfylle ønskene ikke nødvendigvis har kapasitet til alt. Blant de kort jeg har undersøkt, finnes mange eksempler på en oppfatning av at Gud kan ha begrensede kapasitet og må ta ting i tur og orden, prioritere det som er viktigst først og ta alt som er mindre presserende siden (som blant annet Barrett og Keil har gjort flere eksperimenter på omtalt i kapittel 4.2 s. 47). De finner det heller ikke unaturlig at ting kan

ta litt tid. At barn tenker i logiske menneskelige tankebaner derfor vet at mennesker må prioritere, er gjerne forventet, men det gjelder ikke bare dem. Kort 2010-1392 er skrevet av et barn, men de to andre 1997-19 og 2010-1310 er

2010-1392:

Kjære Gud. Jeg ber for at du skal hjelpe alle barn, om det blir for mange, konsentrer deg om de fattige.

1997-19:

Kjære Gud. Det er så mye jeg har å be om og jeg ville være takknemlig om noen av - eller en- av mine bønner gikk i oppfyllelse.

2010-1310:

Kjære Gud, jeg ber for min families velvære og min forståelse for min kjære. Jeg vil ikke be om så mye, så jeg stiller meg ydmyk. Kan du gjøre meg og min kjære frisk? I hvert fall henne. P.

ikke det. Siden Gud rent intuitivt havner i kategorien menneske, overføres også disse begrensningene på ham som kortene viser.

Forklaringer på manglende bønnesvar er mange, og de kan uten problem godtas som plausible, om ikke alltid rettfærdige. Noen opplever samtidig at de får svar på sine bønner.

1999-2555:

Takk for at den bønn som jeg la fram i fjor gikk i oppfyllelse. JB.

JB i bønn 1999-2555 oppgir å ha blitt bønnhørt etter et år. Andre igjen, som

1997-136:

Måtte stat og kirke skille lag.

1997-136 fikk ønsket oppfylt etter 20 år.

Selv om det som nevnt i innledningen står i Bibelen at den som ber skal få, skjer det ikke alltid. Herrens taushet i vanskelige tider svekker likevel ikke troen på Gud. Det oppfattes da som om bønnen ikke ble fremført riktig eller passet i Guds plan (Barrett, 2001). Bønn 1998-2291 kan stå som et bevis på dette.

Andre som kortskriveren til 2011-1521 ser det derimot som ikke viktig.

1998-2291:

Vi var her i februar og ba for vår ufødte baby. Den døde i mors liv, men vi vil alltid være takknemlige for det RiT gjorde for oss. Gud var og er med oss!

2011-1521:

Kjære Gud. Blir bønnen min hørt? Blir den virkelig det? Det spiller ingen rolle så lenge jeg har tro på deg.

3.6.13 Fader vår?

Noen oppfatter Gud som en farsfigur, «Far» eller «Fader» brukes i 41 tilfeller, som på kort 2019-802 ovenfor s 40, men få ser ut til å se det bokstavelig, om enn unntak som kort 2010-1269.

Ellers brukes det mest som en mer ydmyk tiltaleform «kjære Himmelske Far», i stedet for bare «kjære Gud» (diagram 6 Adressat s. 27).

Benevnelsen «Herre» ser også ut til å være tenkt som en mer ydmyk tiltaleform. Andre igjen er mindre ydmyke, som kort 2008-500.

Denne kortsriver har tilsynelatende et personlig forhold til «dem der oppe» og er av den oppfatning av «de» er i besittelse av strategisk informasjon om dennes forehavender. Fosters tanke om en kjærlig far finner jeg likevel ikke. Hvordan de døde

2010-1269:

Hei pappa i Himmelen. Eg ber for K. og E [...].

2008-500:

Dere der oppe. Takk for at dere hører- gi meg penger så jeg kan forandre livet mitt- til å jobbe med det dere vet. Takk igjen.

2010:1272:

[...] Jeg vil veldig gjerne at du tar vare på de døde som om de var levende.

behandles og om de passes godt nok på, er også uklart for mange (kort 2010-1272).

Mange tilkjenner sin usikkerhet om Guds eksistens og ønsker tegn og synlige bevis på dette. Kortene 2013-1977 og 1998-2182 viser ulike grader av dette.

2013-1977:

*Jeg ønsker at Gud finnes.
Kan du gi meg et tegn?*

1998-2182:

*Gud! Jeg tror og jeg tviler, jeg
håper, men får anfall med frykt. Jeg
ønsker å leve etter din vilje, men er
usikker på hva du vil med meg [...].*

3.7 Oppsummering

I problemstillingen var intensjonen å finne ut om de som skrev bønnekort i Nidarosdomen, hadde en oppfatning av Gud som menneskelignende vesen de kunne inngå sosiale relasjoner med og om de tilrettela sine bønner til en gud med menneskelige begrensninger som fordret psykologisk rettet hjelp.

En oppsummering av dette kapitlet er at Gud ses på som en foresatt-figur som er der for å lindre de eksistensielle bekymringer på jorden og passer på de som er i himmelen.

Gud oppleves å ha sanser som syn og hørsel, han oppfattes av noen å ha et hjerte og mange omtaler Guds hånd i entall. Få omtaler Gud som kjærlig, de fleste nøyer seg med å kalle det våket over og passet på, noe som selvsagt underforstått kan oppfattes som kjærlighet. Noen mener seg helbredet, andre håper på å bli det.

For mange er det også åpenbart at Gud har egne hensikter. De fleste forventer ikke bønnesvar med det samme, de finner det heller ikke problematisk siden det kanskje ikke passer inn i Guds plan eller tidsskjema akkurat nå. De finner det høyst akseptabelt å måtte vente på tur. Mange oppgir også at de forstår og aksepterer om Gud avviser ønsket, mens andre forstår det som manglende oppmerksomhet fra Guds side og ser det nødvendig med påminnelser på egne eller andres vegne. Ikke mange oppgir å ha forventninger om å høre Guds stemme, selv om noen ønsker det. Kun et kort omtaler Gud som samtalepartner. Hovedmassen av kort henvender seg til en distansert foresatt-figur langt borte, som av og til finner det for godt å gjøre noe, men oftest ikke. De fleste håper likevel på at Gud passer på, verner og følger med, rydder litt i det skjulte og av og til oppfattes å intervensjonere psykologisk på et eller annet tidspunkt, uavhengig av når bønnen ble fremsagt. Endringer på noe eller hos noen samt tilfriskning fra sykdom ses som bønnesvar, slik at det oppleves at Gud handler i verden. Gud er ikke synlig for de fleste, men en del føler nærhet.

Av overnaturlige kvaliteter oppfatter mange at Gud vet alt som vedrører dem tankemessig og følelsesmessig. De oppfatter også at Gud vet alt hva de gjør. Dette tilsier at de oppfatter et allestedsnærvær eller i alle fall en form for overvåkning.

I all hovedsak forholder med andre ord kortskriverne seg til en usynlig og distansert aktør med menneskelignende trekk. Disse trekk varierer ut fra hva det bes om, men petisjonene er i mer enn $\frac{3}{4}$ av tilfellene av psykologisk karakter. Mange ønsker som havner inn under biologisk og materiell art, kan også havne inn under førstnevnte kategori om de leses på

en slik måte. Barretts teori om tilrettelegging av bønner til en gud med menneskelige begrensninger bekreftes av mine funn i mer overbevisende grad enn hans egne.

Når det gjelder sosial interaksjon, finner jeg ikke at det er et fremtredende trekk, på det området finner jeg Boyers forståelse av gudskonseptet som kun sinn, å være nærmere det de uttrykker, tross syn, hørsel og hånd. Det forventes at Gud verner om dem og passer på at alt går riktig for seg, men ikke deltakelse på menneskelig nivå. Gud er for de fleste en fjern aktør de fleste henvender seg til på samme måte som de ville gjort om de skrev dagbok for eksempel. Det at bønn aktiverer samme områder som de for sosial intervensjon i hjernen, forklarer en likhet, men ikke nødvendigvis at det er identisk. Det å forestille seg et menneske å snakke med er mer naturlig enn et abstrakt vesen, det krever også mindre kognitive ressurser. Mentaliseringsevnen vil bety en del, og som tallene viser er det flere kvinner som skriver enn menn, selv om undersøkelsesgrunnlaget skulle vært større for å kunne gi valid støtte til denne påstanden. Kun et kort kunne tolkes å ha så nært forhold til Gud at det var på nivå med det Luhrmann beskriver (2019-838 s. 40), men det spesifiseres ikke at det er Gud som er omtalt og det var heller ikke mulig å si noe om kjønn

Det å formulere seg skriftlig tilsier mulighet til å reflektere i større grad enn på muntlig nivå. Det at mange legger for dagen ikke-reflektive intuitive tanker, tilskriver jeg en intuitiv motstand mot å komplisere ting unødvendig. De naturlige kognitive mekanismer overstyrer. Språk for eksempel, tilsier at en forholder seg til et menneske og essensen som Gelman beskriver barn oppfatter, påvirker denne kategori-inndelingen. Dyr et naturlig objekt er det i hvert fall ikke, heller ikke plante eller laget gjenstand for å nevne alle av Boyers ontologiske kategorier. Ordbruken i bønnene kan delvis være i samtaleform, men ikke av den typen som forventer et svar eller en direkte samhandling. De oppfattes mer som refleksjoner over egne tanker eller systematisering av disse, mer som dagboksnotater.

Et annet moment i dette er en forståelse av at bønnene kan bli lest av andre, at formuleringene kanskje tilrettelegges for dette. Informasjonen ved bordet er at bønnene vil «bæres frem for Gud under kveldsmesse søndag klokken 18». Av dem jeg snakket med under et feltarbeid foregående år, trodde flere at bønnekortene ble lest opp av presten eller andre under messen.

Bønnene som ble skrevet i Nidarosdomen, viste seg i større grad enn Barretts å være tilrettelagt for intervensjon fra Gud av psykologisk karakter. Mer enn det dobbelte antall av alle gjennomgåtte bønner, inneholdt den typen ønsker. Et overraskende funn var at andelen ønsker av biologisk karakter var på samme nivå som hos Barretts studenter. Jeg hadde forventet at kort fra Nidarosdomen scoret høyere på dette området siden spredning i alder og et antatt relativt stort eldre publikum ville være mer opptatt av helse enn studentene. Blant de materielle bønnene fant jeg at barn oftere ba denne typen bønn, noe jeg finner å ha med språkforståelse å gjøre. Bønnekortene gjenspeilte i stor grad en oppfatning av Gud som et menneskelignende vesen, men i større grad som en litt distansert foresatt enn en farsfigur som inngikk i sosiale relasjoner.

4. Hvorfor tror mennesker som betrakter seg som religiøse feil ut fra det som er gjeldende teologisk doktrine?

I foregående kapittel viser jeg at Justin Barretts hypotese om at mennesker tilrettelegger sine bønner til en gud med menneskelige begrensninger som fordrer psykologisk rettet hjelp, kan verifiseres også på ved en større og uavhengig undersøkelse. Undersøkelsen av bønnekort i Nidarosdomen viser en overveldende prosentandel, 76 %, å favorisere psykologisk rettet intervensjon fra Gud.

Gud oppfattes intuitivt som et antropomorft vesen når det kommer til bønn, men kan i neste øyeblikk omtales som et abstrakt allmektig, allestedsnærværende og allvitende vesen som befinner seg utenfor tiden. Bibelen forteller tiden og verden med alt i den ble skapt av Gud.

Barrett forklarer dette som ulike nivå av hva han kaller «theological correctness», og sier mennesker fint kan forholde seg til det ut fra grad av refleksjon og tid til rådighet. Han tegner opp en linje fra venstre mot høyre, hvor venstre side viser basisnivået der konkrete kunnskap om de ontologiske kategorier med sine karakteristikk befinner seg, og med dem den intuitive forståelse av hvordan alt er. På høyre side av linjen er det abstrakte og komplekse, hvor de teologiske konsept som Guds allmakt, allestedsnærvær og tidløshet befinner seg. Menneskene befinner seg hovedsakelig et sted midt på denne linjen (Barrett, 1999, s. 327). Han sier mennesker kan forholde seg til alle nivå langs linjen uten at noen er feil. Basiskunnskapen fungerer som et kognitivt alternativ til dogmene til hverdags sier han (Barrett, 1999).

Den kognitive vitenskapen og i særdeleshet CSR, er opptatt av å stille spørsmål om hvorfor ting er som de er, for så å presentere en mulig forklaring på dette. Det har i dette tilfellet åpnet for Jason Slones «Why religious people believe what they shouldn't». Han finner at årsaken til denne forskjellen på det lærte og det praktiserte å være at mennesker generelt tenker i ukorrekte baner. Siden det menneskelige sinn har en begrenset informasjonsprosessor, vil hverdagslig problemløsning bære preg av effektivitet, men med store muligheter for feiltolkning (Slone D. J., 2004).

I dette kapitlet vil jeg derfor undersøke i hvilken grad mennesker som skriver bønnekort i Nidarosdomen tror det de ikke skal tro, hvorfor de i så tilfelle gjør det, og hvordan de løser problemet.

I det foregående kapittel fant jeg også ut at bønnene ofte formuleres som ønsker de ville fremsatt til en foresatt eller som dagbokslike betroelser. De blir tilsynelatende mer formelt formulert og mindre personlige avhengig av hvor viktig kortskriverne synes å oppfatte ønsket å være, kortene får da ofte et mer søknadslignede preg. Språket og formuleringene endrer seg og bruken av hva jeg kaller «liturgiske formuleringer» blir mer fremtredende. De kan variere fra et innledende «Kjære Gud» og/eller et avsluttende «tak» eller «amen», til hele vers som ikke står tilbake for Salomos høysang. Jeg finner at nesten 40 % av kortene inneholder formuleringer av denne art og mener å se en sammenheng med hva de ønsker å oppnå med bønnen.

Bruken av språket utover de liturgiske formuleringene er også på et annet nivå enn det som regnes for dagligdags. Ord som ikke brukes i dagligspråket lenger hentes frem der det liturgiske skolerings svikter. Ordlyden synes derfor å være avhengig av graden av skoling, de memorerte rituelle elementer fra gudstjenester eller fra det som på norsk

kalles «barnetroen», ble hentet frem om det ble opplevd nødvendig. Jeg vil derfor se om bruken av det «hellige» språket som Marcel Mauss kaller det (se kap. 1.1 s. 7), eller bønnespråk som jeg velger å bruke, er en måte å bygge bro over gapet mellom det intuitivt menneskelige og det abstrakt kompliserte dogmet som den lutherske protestantismen sier Gud er i forsøk på å oppnå kontakt med Gud.

4.1 Kapittelets struktur

Kapittelet er lagt opp på følgende måte: Først vil problemstillingen presenteres. I kapittel 4.2 vil jeg først gå igjennom Barretts presentasjon av hva han omtaler som teologisk korrekt, siden Slones bok bygger på dette, og Slones argumentasjon for hvorfor mennesker tenker slik de ikke skal når det kommer til religion (Slone D. J., 2004). Siden språket er en viktig, både som årsak til og etter min mening, forsøkt brukt som løsning på det «ukorrekte» i tankegangen omkring hva det kan være riktig å be Gud om, vil dette vies en del oppmerksomhet i gjennomgangen. Jeg velger å se hva Den norske kirke og dens teologers anbefalinger, siden kortene er norske. I kapittel 4.3 forklares metoden som er brukt, og kapittel 4.4 vies de aktuelle resultater fra analysen av bønnekortene med forklaring til funnene. Kapittel 4.5 vil være diskusjon av funn opp mot problemstilling, med en oppsummering av dette avslutningsvis under kapittel 4.6.

Problemstilling:

Religionsprofessor Jason Slone sier at sinnet tenker hva det vil uansett hva en lærer det. Han mener det er en spenning mellom teologisk determinisme og den frie vilje, som gjør at mennesker som tror på guddommelig overhøyhet, også kan tro på teologisk ukorrekte ting som tilfeldigheter som fører til verdslig suksess, lykke og annet som ikke faller inn under religiøs determinisme. Hvordan forholder de som skriver bønnekort i Nidarosdomen seg til dette og hvordan løser de denne spenningen Slone omtaler?

4.2 Hjernens evne til å forholde seg til flere kognitive nivå

Utgangspunkt for dette kapittelets overskrift er Jason Slones omtalte bok «*Theological incorrectness*» (Slone D. J., 2004), en bok som tar utgangspunkt i Barretts artikkel: «Theological correctness: Cognitive Constraints and the Study of Religion» (Barrett, 1999). Artikkelen fremsetter teorier om det menneskelige sinns evne til å forholde seg til flere nivå av religiøse konsept, noen intuitive andre gjennom refleksjon.

For kristne kan Gud være både ikke-fysisk og allestedsnærværende, men samtidig et menneskelignende eller antropomorft vesen oppe i skyene de kan kommunisere med, sier Barrett. Det samme gjelder mange andre fenomen. Et av dem er hvordan vi omtaler det fenomenet at jorden roterer rundt sin egen akse og i tillegg går i bane rundt solen. Kognitivt sett krever det mye å utlede dette, mens at solen går ned bak åsen eller i havet, er noe en observerer hver kveld. Det er det øyet oppfatter og som er enklest å forholde seg til fremfor en kalkulering av jordrotasjonen for å estimere solens relative lokasjon. Det å mentalt betrakte den som nedgående gjør det lettere å forutsi fremtidige lokasjoner av solen fremfor forsøk på mentale forestillinger av at jorden beveger seg relativt til solen. Dette er innebygde kognitive alternativ som gjør noen konsept og tilfeldige forhold lettere å bruke enn andre. Konsekvensen av dette blir parallelle nivå av forståelse som sannsynligvis er motstridende. Dette opptrer også innenfor religiøs tankegang, sier Barrett. Religiøs kunnskap er lik all annen kunnskap, det har et teoretisk eller i dette

tilfelle teologisk nivå, og et basisnivå. Han kaller eksistensen av flere nivå eller lag av forståelse «theological correctness» fordi når tro på Gud og andre religiøse konsept blir reflektert over, forstås de som tilnærmet lik det teologiske dogmet mens basiskonseptet benyttes til hverdags. Han påpeker at dette ikke skal forstås som god og dårlig teologi, men som lag alle mennesker i et religiøst samfunn avhengig av kontekst, tid og krav til det kognitive forholder seg til. Den strekker seg langs en linje fra det helt konkrete og intuitive til det rent abstrakte og komplekse. Bevis på teologisk korrekthet vil være forståelsen av at Gud er allestedsnærværende, men samtidig opplyse at Gud finnes i himmelen.

Ekspesimenter utført av blant annet Barrett og Keil både i India og USA hvor voksne fra ulike trostradisjoner ble bedt om å bruke sine gudskonsept for å forstå og huske korte historier om guder, husket historiene feil for å løse uklarheter.

En av historiene lød:

«A boy was swimming alone in a swift and rocky river. The boy got his left leg caught between two large, grey rocks and couldn't get out. Branches of trees kept bumping into him as they hurried past. He thought he was going to drown and so he began to struggle and pray. Though God was answering another prayer in another part of the world when the boy started praying, before long God responded by pushing one of the rocks so the boy could get his leg out. The boy struggled to the riverbank and fell over exhausted» (Barrett & Keil, 1996, s. 239).

Studiene viste at studieobjektene brukte antropomorfe konsept som forklaring, at Gud måtte gjøre seg ferdig før han kunne hjelpe gutten med hans bønn. Dette er den enkleste forklaringen, men det er ikke hva historien egentlig sier. Gud kunne like gjerne reddet gutten samtidig som han besvarte en bønn i en annen del av verden. Dette sier noe om studieobjektene raske konklusjon omkring Guds evner som begrensede, med feilbarlig persepsjon, at han ikke vet alt og har en bestemt lokasjon langt borte. Dette til tross for at de forut for dette på spørreskjema hadde oppgitt å vite det teologisk korrekte, Guds allvitenskap, ufeilbarlige persepsjon, allestedsnærvær og ubegrensede oppmerksomhet. Dette sier noe om hvordan vitenskapelig kunnskap settes til side i den hverdagslige problemløsningen, teologiske konsept forenkles for å effektivisere forklaringen sett ut fra tiden til rådighet (Barrett, 1999).

Hvorfor dette eksisterer som fenomen innenfor religiøse konsept mener Barrett er bevis for at mennesket kan holde to nivå av konseptet i hodet samtidig, mens Slone heller vil si sinnet kontinuerlig vil forstyrres av oppfattelsen av at Gud hører hjemme i den ontologiske kategorien menneske.

4.2.1 Det problematiske med ontologiske kategorier og Guds totale kontroll

Innen det kognitive felt er det gjort mye og grundig forskning på intuitiv kunnskap blant mennesker i ulike kulturer fra tidlig barndom omkring klassifisering av ting, som Gelman, omtalt i innledningen (kap. 1.10 s.11). Hun velger å se på tre av de fem ontologiske hovedkategoriene: 1) naturlig objekt, 2) dyr og 3) menneske, i tillegg til de to modus av årsakssammenhenger, den mekaniske og den sosiale. Disse er de overordnede kognitive basis-strukturer som former konsept og prosesserer informasjon uansett nivå. Disse hjelper oss å forstå hva som foregår rundt oss. Oppfattes ting som er dyr foreligger intuitivt et sett av forventninger om at det er født, det spiser, deler av det beveger seg,

det har sansorganer osv. Dette er deler av menneskelig intuitiv biologisk kunnskap, som er erfaringsbasert. Denne kunnskapen er også begrensende på konsepter, et eksempel er når dyret ikke beveger seg bryter med det intuitive «alle dyr beveger seg» og kan det feilaktig antas ikke å være et dyr, eller anta at det likevel gjør det. Det samme gjelder for religiøse konsept, guder oppfattes som vesen med intensjoner og er derfor intuitivt i stand til å handle, det nærmeste vil derfor være at de er menneskelige, som er prototypen på vesen med intensjoner (Barrett, 1999). De religiøse konsept avviker minimalt fra de kognitive basiskonsept og er derfor lett å akseptere og feste seg ved, de er MCI (Boyer, 1994), (Barrett, 2004). Konsept som bryter for mye med det intuitive vil avfeies.

Slone sier at et fremtredende trekk innen religion er troen på et eksisterende overmenneskelig vesen. Bruken av ordet «agent» eller vesen er viktig, fordi det er en drivkraft i religionene å anta at dette overmenneskelige vesen har makt og kontroll over hendelser i verden. At gudene har total kontroll er viktig, ellers vil de ikke levnes mye ærbødighet. Det som taler mot, er det ondes problem. Hvorfor uskyldige må lide og barn må dø for eksempel. Forskning viser, sier han, at mennesker ikke nødvendigvis tror guder har total kontroll over alt som skjer i verden. Men de samme mennesker kan også si de tror på en gud som både vet alt og styrer at. Han beskriver fenomenet som «online»-refleksjoner som er de umiddelbare reaksjonene og «offline»-refleksjoner, de gjennomtenkte. Dette gjennomtenkte korrekte svaret vil gjerne være noe som er memorert sier Slone, det andre styrer intuisjonen.

Hvis menneskene likevel tror at Gud styrer alt i verden, er problemet at han ikke kan være fullkomment god, siden onde ting skjer. En av forklaringene som er gitt på dette er at mennesket har blitt gitt en fri vilje. I spenningen mellom troen på en gud som har full kontroll og den fri vilje handler det om hvordan sinnet virker (Slone D. J., 2004) .

Mennesker er så viktige for oss at vi menneskeliggjør alt rundt oss, noe som automatisk vil medfører redusert tro på en gud med full kontroll, den intuitive psykologi om mennesket vil ubevisst forstyrre. Innen protestantisk kristendom er Gud et abstrakt vesen, allestedsnærværende, allmektig og allvitende, utenfor tid og rom. Dette vesenet kan det, ifølge Slone, være vanskelig å komme i kontakt med, noe som gjør at de troende må gjette seg til mye også hvem eller hva Gud er, hva han vil med mennesker og hvorfor onde ting skjer. En god gjetning vil da som nevnt være at også Gud er menneskelignende, noe som vil gjøre religiøs tro ufullstendig siden Gud er et abstrakt allestedsnærværende vesen.

Utgangspunktet for det han omtaler som den «levde religion», den ufullstendige, er av antagelsen om at Gud finnes i den intuitive kategorien menneske, og hvordan ting virker og mest sannsynlig virker. Alle regnes kognitivt sett som basiskunnskaper siden de vil være viktige i overlevelsesøymed. Den kulturelle religionsmodellen utleder tanker fra teologisk, kulturelt og vitenskapelige premisser, men menneskene bruker likevel mest tid på å bortforklare og å bruke her og-nå-strategier som impliserer «taus» og ikke-kulturell kunnskap om verden og hvordan alt virker. En analyse av aktivitet i omgivelsene vil derfor kunne produsere postulater og antakelser som ved refleksjon kan være feilaktige. Sett på denne måten er teologisk ukorrekthet et naturlig biprodukt av kognitive prosesser i hjernen.

4.2.2 Hvilke feilaktige postulater vil kunne produseres?

I de fleste tilfeller er postulatene harmløse. Om studenter finner støtte i å ritualisere adferden før eksamen, gå fire ganger rundt eksamenslokalet, ta på en bestemt skjorte eller be en bønn i den lokale kirken, har ikke det noen stor betydning. Men om personer med makt mener å se tegn i stjernene som sier de skal slippe en atombombe er det verre, sier Slone (Slone D. J., 2004).

Skjebnetro vil også være ukorrekt. Det at en snublet og falt og ikke rakk en buss som senere kjørte i bergveggen kan ses på som Guds inngripen ovenfor en selv selvsagt, men ikke for alle andre om bord i bussen. Aviser og blad bringer til stadighet intervju med de som «nesten» havnet i ulykker. Det teologisk korrekte med en Gud som skal være god, men likevel lar onde ting skje, er mer krevende å tenke på enn å tilskrive lykke å være årsaksforklaring.

Lykke er et av de konsept som er motsier den korrekte teologien. Teologier er deduktivt oppbygd og starter med grunnleggende premisser for tro som Gud eksisterer, Gud er god og Gud er mektig. Ut fra dette skal de som bekjenner seg som kristne, ta lærdom av den kristne doktrine som skal avgjøre deres tenkning. Likevel tror mennesker på lykke og ulykke. En teologisk forklaring på det er som tidligere nevnt ideen om menneskets frie vilje. Slone mener det er en spenning mellom teologisk determinisme og den frie vilje. Dette kan forklare at mennesker som tror på guddommelig overhøyhet, også kan tro på teologisk ukorrekte ting som hekseri, astrologi, tilfeldigheter som fører til verdslig suksess, lykke og annet som ikke faller inn under religiøs determinisme. Det er lettere å henfalle til den intuitive kunnskap. Den krever minst og er nærmest i «online-situasjoner». Korrekt religiøs tenkning vil derfor alltid begrenses av menneskets kognitive kapasitet siden sinnet ustanselig produserer nye postulater omkring basiskunnskapen. Overlevelse vil alltid komme først (Slone D. J., 2004). Men hvordan vil alt dette påvirke bønnespråket?

4.2.3 Hva påvirker bønnespråket til kortsriverne i Nidarosdomen?

Språk er grunnleggende for forståelsen av den kognitive påvirkningen. Det har eksistert de siste 100 000 år, sier forskerne, det er unikt for mennesket, selv om produksjon av lydsekvenser også finnes hos fugler. Språket, eller rettere sagt den komplekse setningsoppbyggingen, oppstår i en bestemt del av hjernen kalt Brocas senter på venstre side av hodet, i det som kalles inferior frontal gyrus, et sted like bakenfor øret. Chomsky var mannen som startet denne kognitive revolusjon som Slone kaller det, gjennom å vise at menneskelig adferd ikke bare var et produkt av kulturen, men at hjernen aktivt bidrar til overføring av kulturelle komponenter. Hans argument og bevis for språkets forankring i den omtalte del av hjernen, har gitt et utgangspunkt for forståelsen av dens påvirkning på menneskelig adferd utover den kulturelle påvirkningen (Berwick, Friederici, Chomsky, & Bolhuis, 2013) (Slone D. J., 2004). Bønnespråk er også formulering av komplekse setninger, noe mange som nevnt innledningsvis har laget formler for å hjelpe til med (kap. 1.2 s. 7).

Siden jeg tar for meg norske bønner, finner jeg det nødvendig å se hva Den norske kirke har sagt om utforming av bønn, for å ha et bakgrunnsbilde for hva som har kunnet påvirke bønnekortskrivernes eventuelle skolering fra kirkens side.

Til det har jeg valgt å se på en bok av dr. theol. Merete Thomassen kalt «*Når dere ber*» som omhandler liturgisk språk og utforming av bønner. Hun ser også historisk på bønn og favner med dette bakgrunnen for trosopplæring og hvilke retningslinjer som kan finnes for utforming av bønn.

Thomassen sier i boken at «Fader vår» er den bønningen Bibelen legger som retningslinje for den kristne bønningen i form og innhold. Den omfatter det viktigste i menneskelivet, både i det evige og det dagligdagse. Det omhandler ydmykhet for det som er større enn menneskene, om hva de trenger for å leve, forholdet mellom dem og håpet om at all ondskap og lidelse skal opphøre. I denne bønningen som består av mange enkeltbønner, er Gud svaret på alt og det eneste mennesket skal gjøre, er å tilgi sine skyldnere. Noen av dem er petisjoner, som «gi oss i dag vårt daglige brød» og «frels oss fra det onde», men med dem menes noe menneskene selv ikke kan håndtere. Det er forventninger til Gud om å ordne opp. Menneskene skal håpe og takke. Går en til røttene og ser på de gammeltestamentlige bønnene er det velsignelsen, lovprisningen og takken som er den «egentlige» bønningen, den teologisk korrekte. Thomassen finner at det nye gudstjenestespråket som ble innført etter en gudstjenestereform i 2011, har medvirket til at det er færre forventninger til Gud. Fokuset er flyttet til at mennesket skal ordne opp selv, men at Gud tilrettelegger for at menneskene skal gå utover sine egne grenser og sette i gang «gode prosesser» (Thomassen & Lomheim, 2013, s. 19). Mennesket som synder og den avmakt som råer er det mindre av, men mer av menneskets ubrukte potensial. Gudsbildet og menneskesynet skal ligne hverandre mest mulig. Gud bes ikke lenger om å gripe inn og ordne opp, men mennesker ber Gud om evne og vilje til å ta ansvar, sier hun i en artikkel i avisen Vårt land 16.04.20 (Guttormsen, 2020).

4.3 Metode

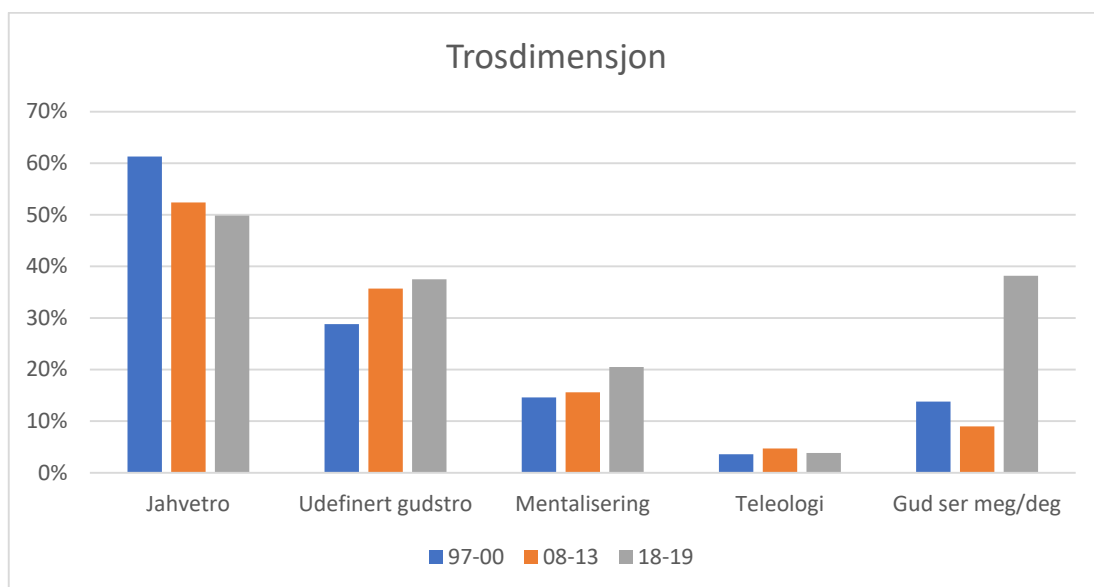
Utgangspunkt for denne delen av oppgaven er å se på hvilke tema de velger å ta opp og hvordan de bruker språket til det. Hovedsaken vil være å se om de i tekstene tar opp de tema Sone omtaler som teologisk ukorrekte og hvordan de gjør det. Jeg vil se om det finnes mye av det og om Slones påstand om at sinnet tenker som det vil uansett lærdom kan verifiseres, eller ikke. Jeg vil illustrere mine funn ved å ta med eksempler fra enkelte kort. Av egen statistikk vil det blant annet være hensiktsmessig å se på diagram over tema og religiøst språk. Tekstene vil også være sentrale.

4.4 Resultat/analyse

4.4.1 Trodimensjon

Utgangspunkt for all bønn og all diskusjon omkring hva det vil være korrekt å be om og ikke, hva som vil gå på tvers av oppfattelsen av Gud som et allmektig vesen er hvorvidt den som ber tror på Gud. En av kartleggingene jeg foretok var hvorvidt de som skrev bønnekort kunne sies å være troende. Årsaken er naturlig nok oppfattelsen særlig amerikanere har om skandinaver som et sekularisert folk. Undersøkelser fra Statistisk sentralbyrå (SSB) der en egenvurdering nordmenn gjorde av egen religiøsitet i 2018 lå nede på 68 % (kap. 1.5 s. 9). En kan tenke at de som velger å skrive bønner i Nidarosdomen gjør det av religiøs overbevisning, men det er ikke nødvendigvis opplagt at det er slik.

Diagram 9: **Trosdimensjon**

*) Tall basert på totalt antall kort

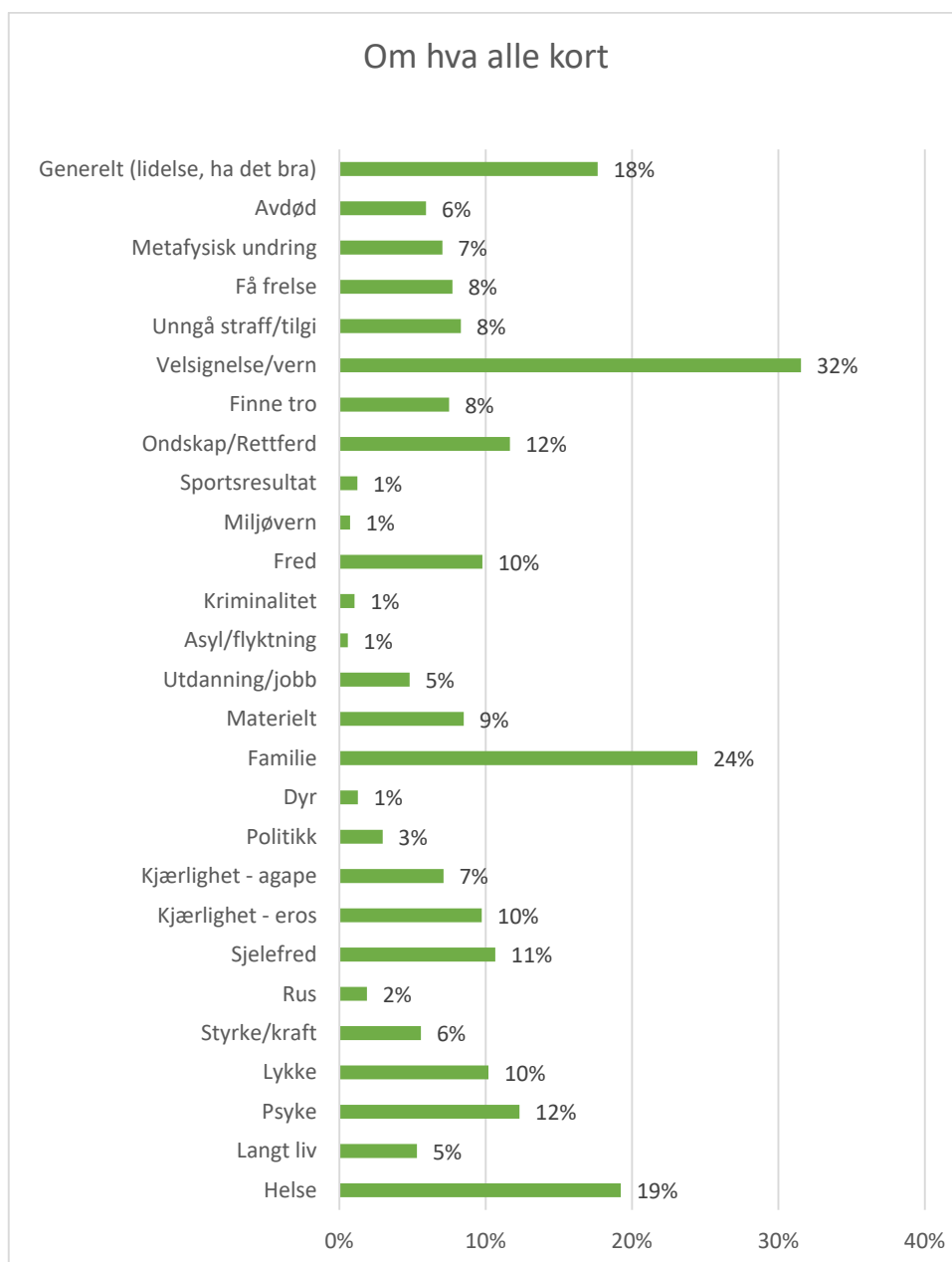
Det som her kalles «Jahvetro», er de som uttrykker gudstro ved å innlede konkret med å adressere til Gud, Jesus eller Herren. Kolonnen med «udefinert gudstro» er de som ikke adresserer direkte, men hvor innholdet åpenbart er myntet på noe utenom dem selv. Disse kolonnene til sammen viser at de som tilkjennegir en tro enten direkte eller indirekte ligger på mellom 88-90 % i de tre tidsbolkene. Tallene skulle derfor tilsi at så godt som alle som har skrevet bønnekort har oppfattet seg selv som troende. Går en tilbake og ser på diagram 6. Adressat på s. 27 kan det ses at 44 % har stilet sine bønner til Gud eller Jesus, noe jeg ser som en indikasjon på et bevisst forhold til sin gud. Ut fra dette antar jeg at de fleste også vil ha kjennskap til den lutherske protestantismes dogmer om Gud som allmechtig, allestedsnærværende og allvitende.

4.4.2 Hva ber de om?

Foregående kapittel ga et tydelig svar på at Gud ble oppfattet å være et menneskelignende vesen med begrensede kapasiteter og tilrettela derfor sine bønner til å intervensere på det psykologiske området. 76 % av bønnetemaene havnet under den kategorien. Det sier som et utgangspunkt at de ikke helt tror at Gud har alle muligheter, men det sier ikke nødvendigvis at de tror Gud mangler kontroll. For å finne ut dette vil jeg se på hva Slone mener hører til de tema som tilsier tvil på Guds manglende kontroll og se hva som finnes hos kortsriverne i Nidarosdomen. Slone kaller det en inkonsekvens å tro på en gud med full kontroll, men samtidig å finne det nødvendig med ritualer for å bedre sjansene sine, tro på lykke, skjebne og andre tilfeldigheter.

Kortene fra Nidarosdomen fordelte seg på 27 tema. Av disse harmonerer flere med det Slone omtaler som teologisk ukorrekte, men ikke alle. I diskusjonskapitlet vil jeg gå igjennom flere av dem og komme med eksempler, for å se hvordan det forholder seg blant kortsriverne i Nidarosdomen.

Diagram 10: **Om hva alle kort**

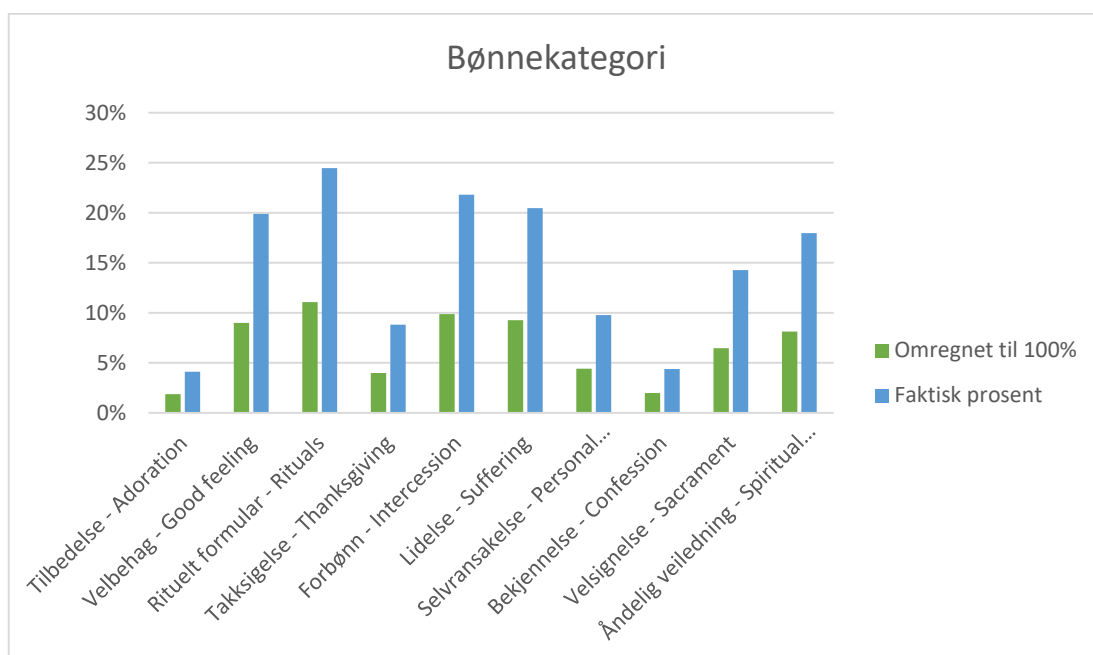
*Tall er ut fra totalt antall kort

Et tema Slone vier et helt kapittel i boken er temaet lykke. Dette påpeker han som noe som i særdeleshet strider mot det teologisk korrekte, altså troen på at Gud har full kontroll. Han forundres over at dette likevel er det et verdensomspennende fenomen. Blant bønnekortene i Nidarosdomen omhandler 10 % lykke i en eller annen form. I buddhistisk tro er det et tegn på å ha levd gode liv tidligere, innen kristendommen er tro på lykke kognitivt enklere enn å tro at Gud har full kontroll, mener Slone (Slone D. J., 2004). Hvordan kortskriverne i Nidarosdomen ser på det vil jeg komme tilbake til i diskusjonskapitlet.

4.4.3 Bønnekategorier

Bønnekategorier er dels knyttet til bønneinnhold. Jeg har i utgangspunktet med 18 kategorier i dette diagrammet, men jeg har valgt å utelate flere av de som ikke aktivt omtales i kapittelet for oversiktens del. Av de kategoriene er med det spesielt «rituelt formular» som er interessant.

Diagram 11: **Bønnekategorier**

Slone omtaler rituell eller magisk tenkning som teologisk ukorrekt. Det å henvende seg til Gud ved spesielle anledninger er en adferd forskere innen det kognitive feltet, som blant annet Guthrie, kaller et «cognitive bias» eller et kognitivt alternativ, noe sinnet intuitivt gjør fordi det vil favorisere det som er mest hensiktsmessig for oss, for å unngå et «false negative» resultat. Et eksempel på det kan være det å ikke tro på Gud, om det skulle vise seg at Gud likevel finnes. Guthrie mener dette ikke er en bevisst strategi, men innebygd i vår bevissthet som en overlevelsesstrategi. Det kan beskrives som en form for animisme, å gi noe liv for sikkerhets skyld eller «better safe than sorry» noe Guthrie mener er en rasjonell handling (Guthrie, 1993). Bønn er et ritual i seg selv, men i dette tilfellet vil jeg se om jeg finner de spesielle tilfellene som her omtales.

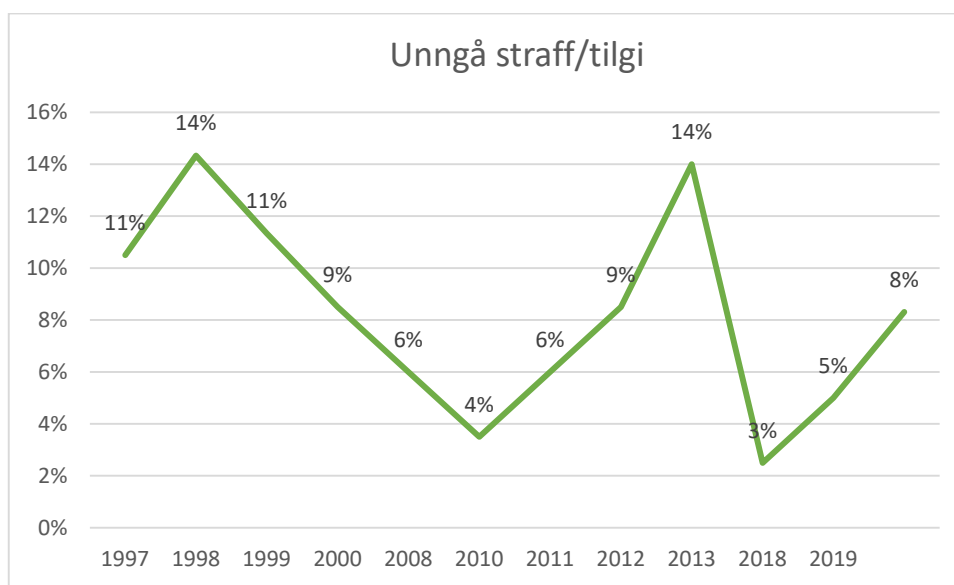
4.4.4 «Tilgi oss våre synder»

Som et apropos til det foregående «better safe than sorry»-tankegangen bak rituell adferd, tar jeg også med temaet unngå straff/tilgivelse.

Det om tilgivelse, oppfattes riktignok å være en teologisk korrekt måte å bruke bønnen på om en har «Fadervår» som mal, men er på en annen side et ritual for å sikre et bedre utkomme for et eventuelt ønske de vil fremsette. Det kan også være moralsk riktig, ærlighet eller i alle tilfeller om det er noe en kan ha oversett. Det interessante med det er

at det var på vei ut av bønnene med avskaffelsen av helvetet først og fortapelsen siden⁴. Trenden viser at det er på vei tilbake. Diagrammet viser også to toppår i 1998 og 2013 som ikke finner noe umiddelbart samsvar i diagrammet over religiøst språk per år (diagram 15 Religiøst språk per år s. 56). Disse årene har tvert om en liten nedgang i liturgiske formuleringer, takk og til dels også amen, noe som er overraskende da det logisk sett kunne tenkes å være en sammenheng.

Diagram 12: **Straff / Tilgivelse**

* tall er her omregnet til 100 %, den siste på 8 % er gjennomsnitt for alle år

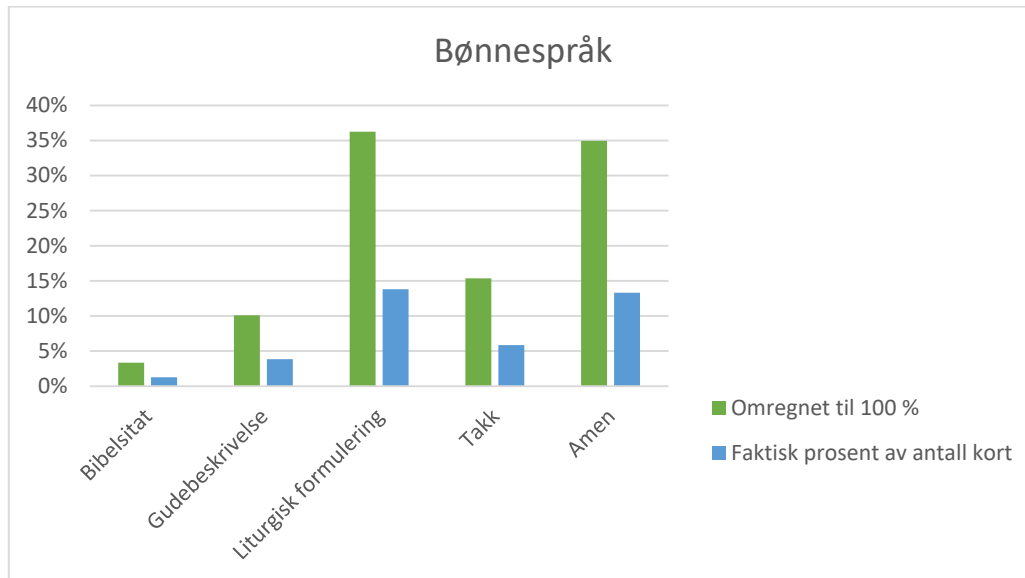
4.4.5 Hvordan skal bønnespråket være?

Bønn er noe som i stor grad læres her i Norge. Den har regler, og idealet er av teologer sagt å være «Fader vår». Mange bøker er skrevet om bønn og hvordan de skal formuleres, det finnes ferdig formulerte bønner for enhver anledning og til enhver tid. Teologer har engasjert seg i dette lenge og har hatt en form for monopol på dette frem til moderne tid. Det finnes bønner som er riktige og de som anses feil. I kapittel tre ble det konkludert med at petisjonsbønner av psykologisk karakter var de dominerende når det kom til fritt formulerte bønner. Disse vil teologisk sett være ukorrekte av flere årsaker. De ignorerer det faktum at Gud kan handle på alle områder, både på psykologisk, biologisk og materielt vis. De er dessuten unødvendige som nevnt, siden Gud alltid vet hva en trenger før en ber om det. Sett ut fra dette er det en teologisk korrekt og en teologisk ukorrekt måte å formulere bønner på alt etter hvem som ser på det. Thomassen har for eksempel helt klare oppfatninger om hva som bør gjelde for den liturgiske bønningen som også kan fungere som mal for petisjonsbønningen, men finner det ikke nødvendig å regulere den, utover anbefalingen å legge «Fader vår» til grunn. Bønn skal i hovedsak være en fromhetsøvelse

⁴ Det siktes til den såkalte helvetesdebatten på 1950-tallet mellom de konservative og de liberale innen Den norske kirke (Flottorp & Skogvang, 2017) og biskop emeritus Tor B. Jørgensens uttalelse om læren om livets to utganger i verdidebatt i avisen Vårt land: «Tid for å si det tydelig: Ingen går fortapt» (Larssen, 2016).

(Thomassen & Lomheim, 2013). Dette kan gjenfinnes i bruken av det jeg har kalt religiøst språk. Av dette er «liturgiske formuleringer» og «amen» mest brukt, rundt 1/3 om en regner om til 100 %.

Diagram 13: **Religiøst språk totalt**

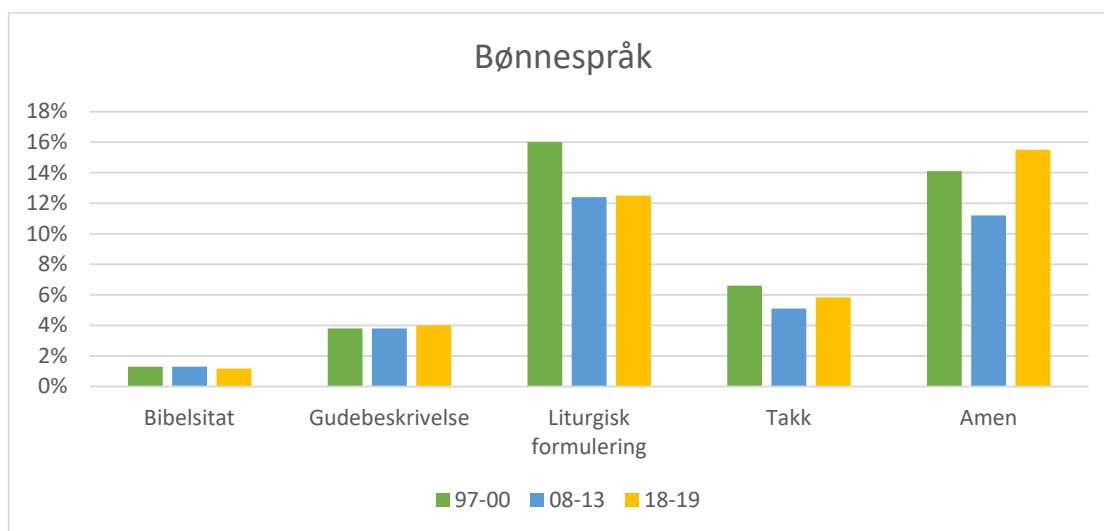

38 % benytter det jeg har kalt «liturgiske formuleringer», tallet vil kunne være noe høyere om en regner med de som benytter bibelsitat og gudsbeskrivelse, takk og amen, men noe eksakt tall på hvor stor prosentandelen vil bli har jeg ikke. Sannsynligvis vil flere av elementene finnes på de samme kortene. En tolkningsmulighet på disse tallene, om Slones teori om det intuitives naturlige gjennomslagskraft og det teologisk korrekte som memorert, eller reflektert over, går i retning av en mer intuitiv enn reflektert språkbruk. Behovet eller nødvendigheten av å reflektere nærmere over det teologisk korrekte var kan hende ikke til stede.

I 2011 ble det innført en ny gudstjenesteliturgi som i stor grad folkeligjorde språket og fjernet en del av de tunge liturgiske formuleringene. Gudstjenestespråket ble ansett som livsfjernt, åndelig og abstrakt. Det oppsto innen Den norske kirke et behov for et mer relevant språk som kunne gi uttrykk for menneskenes bønner, et «liturgisk morsmål» (Thomassen & Lomheim, 2013, s. 80). En oppdeling i tidbolker (diagram 14 nedenfor) vil kunne gi et bilde på om dette har hatt noen innvirkning på graden bruken av liturgiske formuleringer.

Deles det opp i bolker ses dette bildet:

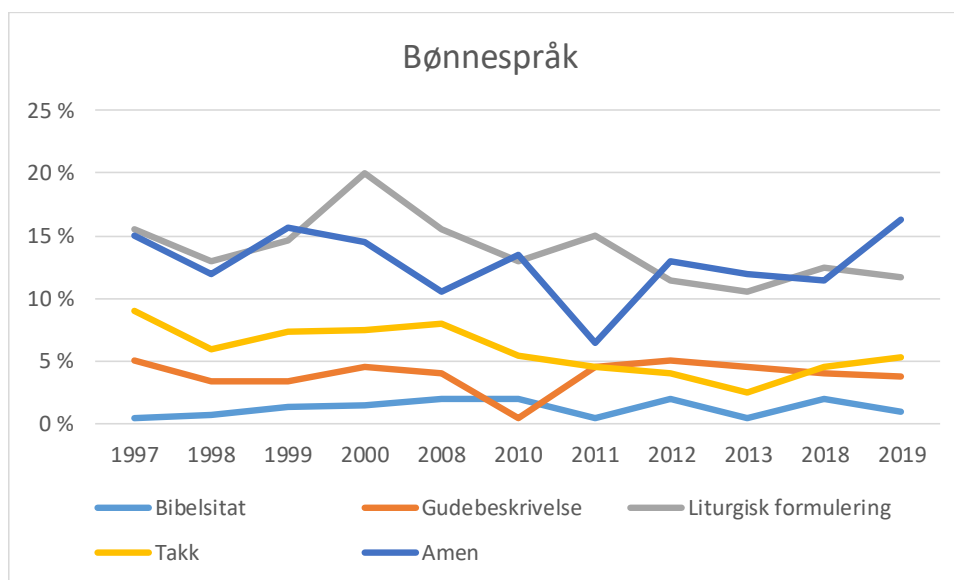
Diagram 14: **Religiøst språk: Bolker**

*) tall fra faktisk antall kort, ikke omregnet til 100 %

En ser en tydelig nedgang i bruken av liturgiske formuleringer i bønnene fra de første fire år, til neste bolke. Ser en kun dette bildet vil en gjetning gå i retning av at den liturgiske reformen fra 2011 og forenklingen av gudstjenestespråket kan spille inn, eller om det skyldes språktrender i samfunnet generelt. Om en derimot ser alle år hver for seg, er bildet et noe annet:

Diagram 15: **Religiøst språk per år**

Her viser trenden en sakte nedgang i bruken av «liturgiske formuleringer» alt fra år 2000, og ikke spesifikt fra 2011/12, selv om det også faller noe derfra for så å flate noe mer ut frem til 2019. Om det påfallende hoppet i bruk av liturgiske formuleringer fra 1999 til

2000 skyldes påvirkning fra bønner på 2000-kortenes fremside⁵, tilfeldigheter eller om årtusenskiftet var årsak til religiøs refleksjon kan jeg kun komme med en kvalifisert gjetning på.

Det en derimot kan, se er en økning i bruken av «amen» og en svak stigning i bruken av «takk». Det plutselige fallet i henholdsvis bruk av «amen» i 2011 og «gudsbeskrivelser» i 2010 skyldes mest sannsynlig tilfeldigheter i utvalg av kort. Bruken av bibelsitat holder seg jevnt lavt, «gudsbeskrivelser» likeledes. Det en kan tolke ut av dette diagrammet, er an antydning til forenkling av språket brukt i bønnene. Det kan være en gradvis overgang til et mer hverdagslig språk i tråd med liturgien, eller de har ikke så stort behov for det guddommelige, de har det bra. «Amen» blir igjen for å legitimere at det er en bønn.

4.4.6 Kritikk

Diagrammene er flere steder utstyrt med doble søyler for å synliggjøre at kortene kan inneholde mer enn et ønske, eller en type bønn for eksempel. I teksten varierer jeg mellom å henvise til prosent sett ut fra det totale eller omregnet til 100 %. Dette kan virke rotete, men også dette er gjennomtenkt og vurdert på alle måter for å gi et riktigst mulig bilde av det som er tekstens poeng. Angående bruk av tre diagram over religiøst språk er årsaken den samme som nevnt under kap. 3.5.5 Kritikk s. 29.

Siden undersøkelsen omfatter alle aldersgrupper, riktignok uten at det kan tallfestes hvor mange i de ulike gruppene, og over 22 år vil dette kunne sies å være et reliabelt materiale. Klassifiseringen er gjort i samarbeid med kirketjener Sjur Olsborg ve Nidarosdomen, og som kommentert under kritikken av analysedelen i kapittel 3, ville det riktige vært å ikke selv delta i koding av kortene, men overtatt det til ham alene, eller andre. Det vil selvsagt gjøres ved en senere forskning. Når det gjelder tolkning av hva som faller inn under «liturgiske formuleringer» vil jeg tro det kan forekomme flere tolkninger. Mine data vil også i dette tilfelle være valide, de beskriver vanlige menneskers tro uten at det er hemmet av en oppfattelse av å være forsket på. Generaliserbarheten i disse data ligger i det faktum at de omfatter alle aldersgrupper og, på bakgrunn av Nidarosdomens stilling som turistmål, vil kortene være skrevet av mennesker fra hele landet, ikke bare lokalt i Trøndelag.

4.5 Diskusjon

4.5.1 Hva er teologisk ukorrekthet?

Utgangspunktet for diskusjonen er Jason Slones teori om teologisk ukorrekthet, at sinnet tenker som det vil uansett hva en lærer det. Slone sier at teologier er deduktivt oppbygde og starter med grunnleggende premisser for tro som at Gud eksisterer, på at Gud er god og at Gud er mektig. Ut fra dette skal de som bekjenner seg som kristne, ta lærdom av den kristne doktrine som skal avgjøre deres tenkning. Men slik er det ikke. Mennesker tro likevel på teologisk ukorrekte ting som hekseri, astrologi, tilfeldigheter som fører til verdslig suksess, lykke og annet som ikke faller inn under religiøs determinisme. En teologisk forklaring på det er som tidligere nevnt ideen om menneskets frie vilje. Slone finner denne plausibel og sier det er i spenningsfeltet mellom den teologisk determinisme

---

⁵ Kjære Jesus Kristus, gi oss respekt for jorden, fred mellom folkene, kjærlighet i våre liv og glede over det gode. Tilgi oss det vi har gjort galt og gi oss en ny begynnelse. Amen.

og den frie vilje dette oppstår. Dette kan forklare at mennesker som tror på guddommelig overhøyhet, også kan tro at det finnes tilfeldigheter. Tilfeldighetene er intuitiv kunnskap som kommer av seg selv, mens korrekt religiøs tenkning krever memorert kunnskap. Denne vil derfor alltid begrenses av menneskets kognitive kapasitet, hukommelse, og et sinn som ustanselig produserer nye postulater omkring basiskunnskapen som har overlevelse i fokus (Slone D. J., 2004).

Slone sier Barretts teori om «theological correctness» bygger på ideene fra de kalvinske puritanerne som så alt som forutbestemt, men samtidig at verdslig suksess var et tegn på Guds velvilje. Dette skal bevise at mennesker er i stand til å holde flere nivå av gudsforståelse i hodet samtidig, «online» den teologiske determinismen og «offline» de tilfeldige forbindelser mellom egeninnsats og verdslig suksess. Han setter det i kontrast til en annen retning, arianismen, også den en nederlandsk retning innen den reformerte protestantiske kirke som ikke ser predestinasjonslæren som riktig, men heller vektlegger muligheten til å gjøre bot. Angre sine synder og likevel frelses. Guds allmakt supplert med den fri vilje (Slone D. J., 2004).

Hans utgangspunkt teologisk sett er noe litt annet enn den lutherske protestantismen de fleste nordmenn tenker på som sin tro. Både helvetet og fortapelsen er som nevnt borte fra den norske liturgien, men som diagram 12 Straff/tilgi s. 54 viser lever fortsatt minnet om en mulig annen utgang enn frelse blant kortskriverne, kortene 2018-311 og 2013-1958 indikerer også dette.

2018-311:

[...] Jeg ber om å få en mulighet til å bli spart fra gamle synder.

2013-1958:

Tilgi meg for min synd, å gå mot Guds vilje og hindre liv i å bli født.

En form for determinisme finnes også i ideen om at det er en plan bak alt. Om en ser på diagram 9 Trodsdimensjon s. 51, har jeg en søyle kalt «teleologi» hvor disse befinner seg. 4 % av kortskriverne havner der. De omtaler det som «å finne rett/sin vei», «velge rett», enten for seg selv eller andre (kort 2012-1714, 2011-1574). De ber oftest

2012-1714:

Kjære Gud Jeg har aldri skrevet til deg før. Kan du hjelpe min datter å finne rett vei i livet sitt og finne fred og ro?

2011-1574:

Kjære Gud! Jeg ber for H. Hjelp ham med å finne sin plass i din plan [...].

om at planen snart avsløres, og at de skal finne «sin vei» eller at deres «fulle potensiale» skal utløses, slik at de kan bli det mennesket de er ment å være.

2019-723:

Håper Gud og hans gode kraft kan hjelpe med til å bli det menneske æ ment å være og at han sammen med meg kan vise den kjærlighet som verden trenger.

2019-629:

Ber om at KrF skal ta et retningsvalg i tråd med din plan og vilje.

Kort 2019-723 er eksempel på dette, men kort 2019-629 kanskje tydeligst.

En av de ting som Slone finner å ligge utenfor religiøs determinisme er lykke. Dette vier han et helt kapittel til i boken. Troen på lykke finnes i alle kulturer sier han, og mennesker kan finne på å utføre de underligste ritual i forsøket på å bedre denne. Jeg finner at lykke kan omfatte mange ting, og vil derfor se på de jeg oppfatter hører hjemme her etter tur.

4.5.2 Har Gud en plan? Eller skyldes det hele flaks?

I dette eksemplet, kort 2013-1969, kan det anes en oppfatning om at Gud har en plan, som kanskje, eller kanskje ikke kan påvirkes. Om Gud ikke lar seg påvirke er det greit, det vil gi et hint om at det finnes en plan. Det kan også ligge en usikkerhet i det, at det foreligger en plan om mulig skade, sykdom eller død. Det kan være straff fra Gud for noe eller det kan være ulykke. Det antas i alle tilfelle ofte at «alt har en årsak» eller «det er skjebnen».

2013-1969:

Hvis jeg blir gravid, så ber jeg om at barnet blir født friskt og levende. Og at ingenting skjer med meg heller. Hvis ikke dette kan skje, så la meg ikke bli gravid. Jeg aksepterer et nei. Amen.

Teoretisk sett vil ikke lykke eller ulykke kunne følge ut fra akseptert teologisk determinisme. Men siden en rekke kognitive mekanismer automatisk iverksettes for å utrede og sette sammen tilfeldigheter, hendelser og episoder til sannsynlige forklaringer, vil denne typen ukorrekt tro likevel oppstå fordi den ikke krever så mye tankearbeid. Det viser også at de samme mekanismer som får mennesker til å tro at hendelser i verden er forårsaket av vesen med hensikter, også tillater hendelser å oppfattes uten at noe påvirker det (Slone J. , 2004)

Et kort jeg fant som uttrykker både tro på flaks, tilfeldigheter, og en mulig plan, er kort 1998-2212.

1998-2212:

Takk Gud fordi eg er her og ikkje ligg skada på sykehuset etter MC-en glei på E6 i går!

For mange ligger lykken i å vinne penger. Ønsker om å vinne penger er både materielle og rituelle i uttrykk i tillegg til at mye tillegges flaks, men med dette følger også uflaks. Mange spiller i årevis eller hele livet uten å oppleve denne lykken, men fortsetter like fullt for å ta del

i sjansen for å vinne. Det at noen vinner, ser ut til å trigge denne troen, «neste gang er det min tur». Ulykken vil da være å glemme å levere en fast rekke den dagen akkurat de tallene er vinnertall.

1999-2420:
Kjære Gud. Jeg ønsker å vinne på Flax-lodd (500 000). Hilsen A.

2010-1282:
*Jeg vil vinne i lotto på onsdag.
Amen!*

Kortene som inneholder ønsker av denne art, er i all hovedsak like, de fremsetter ofte spesifikke krav som en million eller som i dette tilfellet 500 000 (kort 1999-2420), gjerne også om hva, som Flax-lodd, Eurojackpot eller Lotto. Andre nøyer seg med å antyde «mye penger» uten å tallfeste eller spesifisere fra hvor disse skal komme. Noen tidfester ønsket til «onsdag» (kort 2010-1282) mens andre nøyer seg med «i fremtiden».

Men lykke oppleves også på andre områder. Et norsk ordtak sier «Hell i spill,

uhell i kjærlighet», noe som i likhet med motsetningene lykke/ulykke også i dette tilfellet kan brukes motsatt, hvor hell i kjærlighet trekkes frem som et like bra alternativ.

4.5.3 Kan Gud hjelpe i kjærlighetsspørsmål?

Den jordiske kjærlighet er et tema som opptar 10 % av kortskriverne sett ut fra det totale antall kort (Diagram 10 Om hva alle kort s. 52). Behovet for å be om hjelp på dette området er stort, men stort er behovet for å styre utfallet av hjelpen. En kort (2018-218) som særlig bekrefter menneskets intuitive tro på Gud som menneskeliknende er dette, hvor Gud oppfattes som en form for kontaktbyrå hvor muligheten til å få det perfekt kan være begrenset.

2018-218:
Kjære Lord! Jeg ønsker at året 2018 skal gi meg grøde i kjærligheten. Mest av alt med L. men jeg er villig til å ta til takke med en nedgradert versjon. Takk på forhånd! Amen.

Teologisk sett kan Gud gjøre alt, men den lille tvilen om Gud har fullstendig kontroll eller virkelig er allmektig sniker seg inn. Siden Gud faller inn under den intuitive kategorien menneske, følger kognitivt automatisk menneskelige begrensninger med. Det er kognitivt sett logisk at denne L. kan ha andre ønsker, og at Gud i så måte ikke kan oppfylle begge, men for sikkerhets skyld, vil det da være lurt å antyde hvordan alternativet skal være. En mulig forklaring om en tenker at Gud ikke favoriserer noen, er at Gud kan ha en annen plan for den som i dette ikke bønnhøres. Det vil være en teologisk forklaring på et eventuelt manglende kjæresteforhold med denne L.. Men det forteller også, som Slone sier, at teologi ikke avgjør hvordan en tenker tross opplæring. Den overordnede teologi som sier alt er i henhold til Guds plan, den teologiske determinisme og at Gud har kontroll på alt, da også jordiske kjærlighetsforhold, tilsier at en bare skal vente tålmodig på at det skjer som er planen, selv om det er vanskelig. Noen har likevel kortere tålmodighet for venting som kortskriver av kort 2011-1480.

Kort 2011-1480 oppsummerer mye av det Slone nevner. Det anerkjenner den teologiske Gud som skaper og allmechtig: «du skapte liv så for deg er alt mulig». Den menneskelige tvilen om Guds totale kontroll ligger i «kanskje høres dette dumt ut» og til slutt det som kanskje er urimelig raskt for normal menneskelig anskaffelse av kjæreste: «innen søndag», men likevel en antakelse om at Gud trenger litt tid på dette. Andre er mer nøkterne og anslår at innen semesteret er over, vil kunne være rimelig å forvente.

Kort som omtaler den jordiske kjærlighet, handler i få tilfeller om bestemte kjæresteønsker og tidsbestemmelse. De fleste ber om at kjærligheten må vare, eller

2012-1707:

Kjære Gud, jeg vet at kjærligheten ikke kommer ofte, men skal jeg tørre å satse på den nå? Hjelp meg å finne svar og gi meg styrke til å ta valget! Amen!

Andre igjen opplever det tryggest å ta Gud med inn i forholdet for å sikre at det varer (2011-1428):

2011-1428:

Kjære Gud [...] Du må også være med meg og kjæresten min. Vi inviterer deg inn i forholdet vårt [...].

2011-1480:

Kjære Gud. Kanskje dette høres dumt ut, men du skapte liv så for deg er alt mulig! Jeg ønsker meg en kjæreste innen søndag.

1999-2446:

Kjære Gud. Jeg ønsker meg inderlig en jente jeg kan dele alt med. En jente som ønsker å bli min kjæreste. Jeg ber om hjelp til å finne henne og hjelp til å tørre å bli ordentlig kjent med henne.

at de skal få oppleve kjærligheten (1999-2446), tørre å tro (2012-1707) eller satse på den eller at den de har som partner, skal oppføre seg bedre for å kunne oppleve kjærligheten på «riktig» måte slik kort 2010-1218 ønsker.

2010-1218:

Kjære Gud! Kan du hjelpe A. til å bli en ærlig person slik at vi kan bygge et forhold på kjærlighet? Hilsen V.

Men ikke alle opplever kjærligheten, og lidelse er like nært knyttet til dette som velbehag.

4.5.4 Hvorfor lar Gud mennesker lide? - Er det rettferdig?

Velbehag og lidelse er to kategorier som brukes hyppig, som diagram 11 Bønnekategorier s. 53 viser. Innenfor førstnevnte kategori faller gjerne ønsker om fravær av sykdom og utsettelse av død. Ønsker om at en selv, familie og nære venner skal slippe sykdom, leve lenge og helst også få realisert sine drømmer, er gjennomgående. I mange tilfeller er dette knyttet til en nåværende tilstand av lidelse som de mener må opphøre til fordel for velbehag. Uttrykk som «har lidd nok nå» kan tilsi en oppfatning av at det skal eller bør være en noenlunde lik fordeling av disse to. Mange kommer også med anklager mot høyere makter om skjevfordeling og utrett i denne forbindelse. Barn ønsker ofte at alle skal være snille. Blant voksne utspiller det samme seg, men da formulert som ønske om at andre skal oppføre seg moralsk riktig, gjerne ut fra egendefinerte normer.

Lidelse som kategori på samme størrelse som velbehag, begge finnes på 20 % av alle kort. Her gjenfinnes mange ønsker om utjevning av urett og ønsker om opphør av lidelse (kort 2000-1060).

Det finnes hos mange en forventning om

2000-1060:

Kjære Gud. Hvorfor må jeg gå igjennom så mye for tiden. Jeg vil ikke lide lengre. Jeg har det nok vondt som jeg har det og jeg vil ikke ha det vondere. Amen.

2018-287:

Jeg ber om fred og rettferdighet i verden.

at verden skal være rettferdig, som kort 2018-287 kan stå som eksempel på. Denne forståelsen av rettferdighet kan gjerne sies å stamme fra Bibelen, hvor begrepet brukes i 63 tilfeller. Gud sies å ha en egen rettferdighet som vil vises i «vår tid», og den som tror betraktes også som rettferdig i henhold til Paulus:

«Men i vår tid ville han vise sin rettferdighet, både at han selv er rettferdig, og at han kjenner den rettferdig som tror på Jesus.» (Rom. 3,26)

2018-273:

Jeg vil be om at det etter mange år vil bli rettferdighet i en sak som i mange år har gått utover meg selv og min familie. Hør min bønn om at den skyldige endelig må betale sin straff og at det må bli rettferdighet for oss alle.

Rettferdighet defineres er gjerne av den det passer for i øyeblikket når en trenger den. Den har oftest utgangspunkt i sin motsats, en opplevd urettferdighet som forårsaker en lidelse de fleste vil skal opphøre som i kort 2018-273. Med dette hører det at noen må straffes for brudd på ideen om «rettferdighet i verden».

Dette er bare ett av flere slike tilfeller hvor det kan synes som Gud er på lag med den som skriver når det kommer til definisjonsrett på begrepet rettferdighet,

og det faller godt inn under det ovennevnte bibelvers. Den som tror, er den som har opsjon på rettferdighet. Om ikke rettferdighet skjer i vår tid, vil Gud straffe den misgjerning menneskene ikke ser. Dette vil i alle fall kunne sies å være teologisk korrekt, så lenge motparten er ikke-troende.

2019-622:

Be om at sannheten kommer frem angående min manns død [...] Hvem har kontroll foruten Gud?

2019-978:

Be og takk for Petter Northug, ei ærleg sjel som har gjort opp for seg.

Nært knyttet til rettferdighet begrepene «sannhet» og «ærlighet» kortene 2019-622 og 2019-978 er opptatte av. Ideen om «en sannhet» og «en rettferdighet» Gud står for finnes igjen hos mange. Det som er felles for dem er opplevelsen av at de vet hva Gud mener.

4.5.5 Hva mer kan lykke være?

Lykke (diagram 10 Om hva alle kort s. 52) som ord som omtales på 10 % av alle kort. Mange av disse kortene handler om forhold og den jordiske kjærligheten som gjennomgått ovenfor, men mange bruker det som et litt diffust begrep likt eventyrenes «så levde de lykkelig alle sine dager» som kort 2011-1471.

2011-1471:

Jeg ønsker et rikt og lykkelig liv for mine sønner uten bekymringer og problemer. H.

Det ses ofte i sammenheng med ønsker om fravær av sykdom og død, ufred, skilsmisser, urettferdighet og ulykker av alle slag for seg selv, de nærmeste, familien eller alle venner. Dette gjerne med tillegg av å «få utnyttet potensialet sitt til det fulle» og «leve lenge». Disse kortene finnes gjerne igjen i kategorien «velbehag» (diagram 11 Bønnekategori s. 53), en kategori 1/5 del av alle kort havner i.

2012-1639:

Jeg håper jeg, og min familie får leve et langt og smertefritt liv. At ingen ender i bilulykke eller at huset brenner ned. Jeg håper vi får leve i fred fra døden [...].

Behovet for ikke å bli plaget med vanskelige ting, er tilsynelatende viktig (kort 2012-1639), alle skal «ha det bra» (kort 2011-1430), eller at lykken skal komme nå, som kort 2019-859.

2011-1430:

Ber om et lykkelig liv for alle i min nærhet.

2019-859:

La resten av livet føre med seg masse lykke

4.5.6 Er Gud Nôtre Dame-fan?

Politikk er et tema få kortskrivere har vist oppmerksomhet, men i likhet med sportsresultat vil det være ukorrekt å anta at Gud favoriserer én type politikk. Selv om det kan argumenteres med at noe kan være både umoralsk og uetisk, er det en gjetning, da ingen kan være sikker på hva Gud mener. Men som kort 2019-629 s. 59 omtaler helt i begynnelsen av diskusjonskapitlet antyder mener noen Gud har en plan også med politikken. Det er ikke like synlig i Norge som i USA, men også i Trondheim har mennesker sine meninger om hvem Gud bør og ikke bør tillates å styre. Om Gud har noen formening om hvem som skal bli ordfører i Trondheim er usikkert (kort 2010-1369), men det kan være tilfeldigheter som skal til for å få til en endring (noe som ellers ikke skjedde i dette tilfellet).

2010-1369:

Ber om at Rita Ottervik ikke vinner neste valg.

Sportsresultat utgjør også en liten del av det totale antall kort blant mine, 32 tilfeller, noe som gir 1 %, men er likevel noe som også opptar kristne i såpass stor grad, og det er verdt å nevne

Slone omtaler sportsresultat som viktig for de kristne i hans hjemstat. Han stiller til dette et betimelig spørsmål, hvorvidt Gud er fotballfan eller favoriserer et lag fremfor et annet. De kristne fotballinteresserte synes å tenke det, sier han. De kan tilbringe timer i bønn foran kamper, noe som kan oppfattes som ritualer, som teologisk sett er ukorrekt. Ofte hjelper det lite, laget i hjemstaten Ohio vinner sjelden sier han, noe en katolsk venn kunne gi svar på, det var selvsagt fordi Gud var Nôtre Dame-fotballfan (Slone D. J., 2004).

2018-210:

Ber for at Rosenborg skal vinne over Real Sociedad.

2013-1921:

Måtte Liverpool vinne Premier League 2013/2014.

I Nidarosdomen er det noen tilfeller av det samme, 1 % av kortene inneholder ønsker om spesifikke kampresultat (diagram 10 Om hva alle kort s. 52). Flere av kortene er fra barn som ønsker å vinne kamper i forbindelse med fotballturneringer i Trondheim, andre er lokale fans som ønsker at byens lag skal vinne kampen (kort 2018-210) eller det er motstanderens lag som legger inn en bønn for sitt lag. Noen har også ønsker for europeisk, og da av en eller annen grunn, helst engelsk fotball som kort 2013-1921 er eksempel på. Ikke nok med det, det er også et fenomen at alle sportsbønner jeg har funnet gjelder fotball.

Alle disse punktene tilsier en høy grad av teologisk ukorrekthet, slik Slone ser det, i bønnene fra Nidarosdomen. Et bønneutsagn som gjerne dukker opp i fotballsammenheng i Trondheim, er uttrykket «1-2 og fred på jord», da gjerne nå bortelagssupportere er på besøk i byen. En «hjemme-variant» av dette fant jeg, kort 1999-2301.

1999-2301:

Vi ber om at Rosenborg ballklubb skal vinne 5-0 over Molde fotballklubb i kveld, og at alle i hele verden skal slutte å krige, og heller slutte fred med hverandre.

Det er et rituellet preg over det å ønske bestemte utfall av, som i dette tilfellet fotballkamper, men også på andre områder. Slone sier lykke ofte følges av troen på at ritualer hjelper.

4.5.7 Better safe than sorry

Rituell adferd omfatter flere ting. Et hovedområde er utdanning og jobb. Diagram 10 Om hva alle kort s. 52, viser at 5 % av alle kort inneholder ønsker omkring disse viktige områder i livet. Det rituelle i det er som Slone er inne på studenter og elevers ritualer rundt eksamener og viktige prøver. Guthrie omtaler det som kognitive alternativ og tilskriver dette hjernens favorisering av hensiktsmessig strategi, å gjøre noe for sikkerhets skyld. Undersøkelser gjort rundt studenters magiske adferd har vist at bønn ble betraktet som lykkebringende, og de uttrykte også en redsel for å fornærme Gud i eksamenstiden, og det gir i tillegg en kognitiv illusjon av kontroll.

I en kanadisk undersøkelse på studenters magiske adferd omkring eksamener, beskrives en rekke former for rituell adferd og tenkning som deltakerne i denne undersøkelsen tenker seg bringer lykke og gode resultater, eller forårsaker ulykke og dårlige resultat, for seg selv eller andre. Religiøse ritual ble funnet å kunne gå i begge retninger, men et ritual for egen del som ble oppfattet udelt lykkebringende, var bønn. Dette også blant studenter som ikke oppfattet seg selv som spesielt religiøse. Disse studentene oppga å føle på en frykt for å fornærme Gud i eksamenstiden (Albas & Albas, 1989).

Jeg finner to typer eksamensrelaterte bønner, den ene som bes i forkant av eksamen (kort 1999-2525) som stort sett er variasjoner over temaet «la meg greie eksamen» eller «gjøre det godt på eksamen». Det kan gjerne sees som et enklere alternativ enn å lese tilstrekkelig selv, eller som et ønske om at Gud skal påvirke læreren til å gi bedre karakterer, være «snill». De vitner om et høyst menneskelig ønske om å lykkes, hvor alle midler tilgjengelig bør utnyttes.

1999-2525:

Kjære Gud. Hjelp meg med å lese, så jeg får 5 eller til og med 5+ på mattetentamen, og 5 eller 5+ (eller 6, men det er heller usannsynlig) på nynorsktentamen. Jeg trenger virkelig hjelp for vi har bare hatt nynorsk i en mnd. PFH takk.

Den andre varianten er de som skriver i etterkant og håper på et bedre resultat enn de forventer, hvor Gud synes å bli bedt om å påvirke sensor psykologisk til å se bort fra et antatt mindre godt arbeid under bedømmelsen av prøven som korteksempel 1999-2534.

1999-2534:

Kjære Gud la meg få mer enn 3 på mattetentamen.

Alle bønner med rituelt innhold handler selvsagt ikke om eksamensresultat, men tankegangen ser ut til å ligne. Mange av disse bønnene skrives «for sikkerhets skyld», en tankegang som oppfattes magisk, og som strider mot det teologisk korrekte. Ideen om at ting har gått bra hver gang en hadde på akkurat den skjorten eller skrev ett, tre eller sju bønnekort i forkant for eksempel. Dette kalles kognitive illusjoner innen psykologien, feilaktige forestillinger om sammenhenger, kontroll og sannsynlighet eller virkelighetsfjern forhåpning (Svartdal, 2020).

En annen type rituell bønn blant kortskrivere i Nidarosdomen, brukes der ønsket om barn er stort. Både når det er snakk om på normalt vis (kort 2018-232), eller ved assistert befruktning (kort 2019-611), at fødsler skal gå bra og at barn skal bli født friske.

2018-232:

Jeg ber for M. og M. om at svangerskapet skal gå bra og at de får et friskt barn.

2019-611:

Jeg og min mann har vært i Trondheim for prøverørsbehandling. Vårt største ønske er å få bære frem et barn til verden. Hør vår bønn- la oss bli foreldre.

Om det å få barn kan regnes som lykke er det mange som tenker, ut fra andelen kort som omtaler nettopp dette tema. Men om det kan regnes som et materielt ønske, vil nok mange protestere på. I bønnen «Fader vår» som regnes som Den norske kirkes modellbønn, og en veldig mange har lært enten på skole eller i kirken, lyder en av petisjonene: «gi oss i dag vårt daglige brød», en petisjon mange barn har oppfanget, ut fra kortene å dømme. Da gjerne i kombinasjon med et sted å bo. Materielle bønner er, ut fra forrige kapitels tema, en intervensjon Gud ut fra sin allmektighet er fullt kapabel til å utføre. For mange vil dette kunne sies å være lykke. Barn ønsker ofte at andre barn skal være lykkelige og ha det bra, på linje med dem selv (kort 2013-1831).

2013-1831:

Fred på jord og alle har det like godt.

4.5.8 Kan vi få nok mat og tak over hodet?

Materielle bønner er som nevnt teologisk korrekte ut fra at Gud teologisk sett er i stand til å handle på alle områder, men samtidig vil det også kunne sies å være ukorrekt, eller i

alle fall unødvendig, siden Gud i kraft av å være allvitende, vet hva menneskene trenger uten at en spør om det. Under diagram 10 Om hva alle kort s. 52, oppgis det at 9 % av alle kort inneholder materielle petisjoner.

2019-972:

Jeg ber om at alle barn i verden skal få et trygt sted å bo og at alle skal få mat og drikke. J. 10 år.

Som ovenfor nevnt er barn er i stor grad opptatt av å ha et sted å bo og nok mat, som kort 2019-972 beskriver.

Dette kan tolkes som om de mener Gud ikke har kontroll eller skjønner at alle må ha det, men graden av refleksivitet omkring teologien kan diskuteres.

Sannsynligvis ligger mye i intuitiv biologisk slik Barrett tolker at Boyers beskriver

den (Barrett, 2000), alle må ha mat for å leve, men så vesentlig for menneskets overlevelse som omtalt i «Fader vår». Det kan som tidligere nevnt virke underlig i et land som Norge, hvor få sulter, men med en økende befolkning og overutnyttelse av ressurser,

vil slike bønner bli mer aktuelle med tiden også for den voksne delen av befolkningen. Under gjennomgangen av kortene fant jeg kun et kort skrevet av en voksen som bekymret seg for matsituasjonen generelt, de fleste ba mer spesifikt om mat, hjelp og «tak over hodet», for ofre for krig og andre katastrofer hvilket kort 2010-1275 tar for seg.

2010-1275:

Jeg vil be for ofrene på Haiti. For de som ikke har mat og vann. For de som har mistet hjemmet sitt. For barn som har mistet foreldrene sine.

4.5.9 Hvor ukorrekte er bønner fra Nidarosdomen?

En konklusjon jeg finner å kunne dra ut fra denne gjennomgangen er at hva som er teologisk ukorrekt avhenger mye av hvilken teologi en forholder seg til. Det er noe helt annet å gjennomgå alle bønner med et kalvinsk deterministisk utgangspunkt enn en luthersk protestantisme som har forkastet både helvetet og fortapelsen (fotnote 4 s. 54). Men sett ut fra et kognitivt synspunkt vil mye være ukorrekt siden mennesker alltid vil oppfatte Gud innenfor den ontologiske kategorien menneske på grunn av språket. Under bønn er det gjerne de ikke-reflekterte tankene som kommer til uttrykk, det abstrakte gudsbildet krever for mye kognitivt sett, og det oppfattes kan hende heller ikke nødvendig under personlig bønn. Min oppfatning er at mennesker likevel prøver å bygge en bro over den intuitive ideen at Gud er menneskelignende til det abstrakte vesenet Bibelen også omtaler, gjennom bruken av det samme språket som forårsaker den kognitive forstyrrelsen Slone snakker om.

Barrett refererer til religiøse ideer som: «lying on a continuum of abstractness or cognitive complexity». I den andre enden ligger «intuitive knowledge about things in the world and the causal relationships that govern them» (Barrett, 1999, s. 326). Det henvises til at mennesker som spørres om de tro på en allmektig og allvitende gud og svarer bekreftende på det i neste øyeblikk gjenforteller en historie om samme gud, men da med menneskelige begrensninger, som referert i begynnelsen av dette kapitlet, kap. 4.2, s. 47. Slone hevder i den forbindelse at de teologisk korrekte svar som gis er «probably those they`ve

memorized» (Slone D. J., 2004, s. 66). I dette oppfatter jeg at han mener hva som er lært, men som han avfeier med at sinnet tenker som det vil uansett hva det læres, at teologiske ideer ikke avgjør hvordan mennesker tenker. Men et utgangspunkt for tro er likevel noe lærdom, selv om Barrett med flere mener mennesker er født troende, eller intuitive teister (Barrett, 2012), (Kelemen, 2004), gjelder ikke dette de spesifikke teologier. Mye handler om opplæring og øvelse. Noen går så langt som Luhrmann og Vineyardbevegelsen, men jeg finner ikke mange av dem i Nidarosdomen. Siden dette handler om bønn, vil det umiddelbare spørsmål vil være hvordan menneskene lærer å be.

4.5.10 Hvordan lærer en å be, og vil barnetroen være til nytte?

Skolering innen, i mitt tilfelle den lutherske protestantisme, som kortsriver har fått vil være av betydning for språket i bønner. Med det mener jeg graden den som har skrevet bønner har av opplæring i skole og erfaring med bønner fra kirken. Barnetroen er et begrep som ofte benyttes om opplæringen barn får i tro i Norge. En opplæring i det mest grunnleggende innen kristendommen de fleste får i barneårene. Den omfatter de meste kjente bibelhistorier, salmer, barnesanger med kristent innhold, julesanger og «Fader vår» i hovedsak. Det betyr likevel ikke at de lærer det Thomassen omtaler som et rituell språk som har mange fellestrekk uavhengig av religion, «det liturgiske morsmål» eller «bønsk» som hennes medforfatter Lomheim kaller det (Thomassen & Lomheim, 2013, ss. 80,132). Men som fastslått i kapittel 4.4.1, har de som har skrevet bønnekort i Nidarosdomen i større eller mindre grad vært gjennom denne opplæringen, og vil iallfall ha oppfattet at det finnes et eget bønnespråk.

Bønnespråk kan sies å være en egen form, en egen språkvariant det foreligger visse føringer for i liturgien. Kjennskap til disse vil være av betydning for bruk av liturgiske formuleringer i bønn blant annet. En problematikk Lomheim tar opp i boken «*Når dere ber*», er hvorvidt bønnespråket skal anses å være talespråk eller skrevet språk (Thomassen & Lomheim, 2013). Det er forskjell sier han på tekst skrevet for tale og tekst skrevet uten det formålet. Bønn skrevet for å leses trenger ikke være en god tekst, men ved hjelp av andre virkemidler som stemme- og kroppsbruk vil det fungere godt uten perfekte formuleringer, som også Gills modell sier noe om (tabell 3 s. 69). Kortsriverne i Nidarosdomen kan ha oppfattet teksten på plakaten ved bønnebordet dithen at bønnene vil bli lest «opp» og ikke «for» under kveldsmessen den påfølgende søndag og tilrettelagt formuleringene deretter. Det korrekte ordvalget for å nå frem til Gud overlates til presten.

4.5.11 Er bønn vurdert som tekst bare en samling ord?

Bønn vurdert som tekst, som en samling ord som samler menneskelig kommunikasjon mot en spirituell enhet, er det første nivået i Gills bønnetypologi (tabell 3 nedenfor s. 69). Han er en av de første som lager en lingvistisk modell over bønn. Han skiller mellom selve teksten som er første nivå, utførelsen som andre nivå og refleksjonen over dette som siste nivå.

Tabell 3: *Gills lingvistiske modell for bønn*

First level	Text	A collection of words that cohere as a human communication directed towards a spiritual entity
Second level	Act	The human act of communicating with deities with elements of performance that constitute the act
Third level	Subject	The articulation of whose nature constitutes a statement of belief

*) laget etter Geertz omtale (Geertz, 2008)

Det som forutsettes ved denne modellen er at ordene uttales, ikke bare leses. Som nevnt kan bønnene være formulert for å leses. I disse tilfeller vil de sannsynligvis være stilet til kirken, som bønn om forbønn (diagram 6 adressat s. 27 i kap. 3) som 11 % av kortene er. De kan være litt mindre formelle, som 1999-2467, men de fleste har heller anstrengt seg for å få ordlyden mest mulig likt det liturgiske språket som 2013-1809.

1999-2467:

Be en bønn om at mine to brødre blir venner [...].

2013-1809:

Be for min søster V.s mentale helse. Hun er troende, men lider meget.

I mitt tilfelle har jeg uansett bare den skrevne teksten og må lese alt ut fra denne. Fordelen med det er at den som har skrevet teoretisk sett har hatt muligheten til å reflektere over ordene og derfor vil kunne avsløre mer av tankene bak, noe som ikke like lett ville komme frem under tale.

Bønner er språk, og dette er av signifikant betydning når det kommer til måte å uttrykke seg på. Språket er noe unikt menneskelig og det finnes ikke noe som ligner dette innenfor andre dyrearter (Berwick, Friederici, Chomsky, & Bolhuis, 2013). Når det gjelder nedskrevne ord kan en selvsagt ikke vite dets eksakte mening uten å spørre den som har skrevet det. Hvilken mental tilstand mennesket som skrev den var i vil ha innvirkning på setningens mening og den påvirkning omgivelsene inngir, samt kulturell kontekst. Det er en interaksjon mellom mennesker og miljø (Pyysiäinen, 2009).

4.5.12 Har alvorlighetsgraden i bønnen noe å si? - Eller er det kirkerommet som påvirker?

Historisk sett har det utviklet seg fra et mer rituelt og sunget språk til det mer intellektuelle som henvender seg til forstanden mer enn følelsene. Det opprinnelige bønnespråkets rytmiske, ekstatiske, synging skulle ha en suggererende hensikt for å sette de deltagende i en tilstand som åpnet for det guddommelige nærvær. Til dette hørte katedralenes akustikk, mørket og de flakkende lysene. Dette er med innføringen av Luthers lære borte til fordel for det intellektuelle, men lokalitetene kan fortsatt bidra til å gi en suggererende opplevelse. En av prestene jeg snakket med, mente kirkerommet skapte

et behov for å uttrykke seg. Katedralens påvirkning med høye hvelvinger, søyler, overganger mellom lys/mørke, veggene med stein som ble satt dit for århundrer siden av for lengst døde menn, lyder og gjenklang i et rom hvor det er 40 meter opp til taket, som er 100 meter langt og 50 meter bredt, en størrelse som får alle mennesker til å virke små, skaper personlige øyeblikk som igjen skaper søken mot noe større mente han (Vedlegg 3 Presteintervju 5 s. 85). Bønnen på kort 2013-1908 kan sies å passe en slik beskrivelse.

2013-1908:

Kjære allmektige, gode Gud hør denne lille pilegrimens bønn [...].

2010-1242:

Kjære Gud, jeg vil legge mitt liv i dine hender, lær meg å lytte til din kjærlighet [...].

Et annet kort som også kan synes å bekrefte påstanden om en søken mot noe større, er 2010-1242. En kombinasjon av å respektere Gud som noe over mennesket, kombinert med et sterkt behov av hjelp fra en «foresatt» som forstår menneskelig lidelse kan en tidligere omtalt bønn 1997-76 s. 36 være et godt

eksempel på. Denne bønnen, og bønn 1998-2062 antyder på en annen side mer et behov av å ha et overmenneske å henvende seg til enn et abstrakt vesen i en egen ontologisk kategori.

1998-2062:

Kjære Himmelske Far! Vi er nå i prosessen med prøverørsbefruktning og legger spiren i dine allmektige hender. Det er Du Herre som gir liv og vi ber deg om din velsignelse. Takk for at du Herre ser til oss. M og Ø.

Jeg har merket meg at jo sterkere betydningen av et positivt utkomme av ønsket den som skriver oppfattes å være, jo mer formelt formulert, mer høytidelig og flere liturgiske vendinger får bønnen. Ideen om at det er i språket det avgjøres om bønnen får svar er nærliggende å tro.

Nå skal det sies at de fleste prøver å tilpasse seg til bønnespråket i sine formuleringer av bønn skriftlig. Men mangelen på klare instruksjoner for hva som er korrekt ordbruk har gjort at mange finner frem den gjerne halvt glemt lærdom fra barnetroen. Bruddstykker og fraser, nesten korrekte gjengivelser, takk og amen krydrer 38 % av alle kort jeg har gjennomgått (diagram 13 Religiøst språk totalt s. 55). Men felles for de fleste er de litt høytidelige, alvorsamme og høflige formuleringene, som 2013-1965 og 2008-420.

2013-1965:

Herre, vær i alle hjerter, i alle hjem [...].

2008-420:

Et hjertevarmt ønske om at alle sjeler skal forenes i Kildens ånd.

2012-1761:

*Herre du høre meg! Herre du føre meg!
Hvor hen og hvordan det tjener deg
best! Vis meg å bøye meg! Lær meg å
føye meg! Etter din vilje, mens jeg her
er gjest!*

Noen få tar ikke sjansen på å bruke egne ord og siterer heller bibelvers og salmer, som 2012-1761. 3 % finner det å være en god løsning på å nå frem til Gud.

Bønn preges av korte setninger og enkelte ord regnes som bedre enn andre i bønn, sies det i boken «*Når dere ber*». Eksempler på slike innslag er «la verden gå i fred», «Gud være med oss», «hjelp

meg å finne den rette vei for jeg har gått meg bort», «tro, håp og kjærlighet», «se i nåde til», «Kjære gud la ditt navn holdes hellig» «bevar min sjel herre» og «liv i lys og kjærlighet». Enkelte som 2012-1713 og 2019-683 stiler enda høyere:

2012-1713:

*Gode evige Gud! Takk for din fred og
allmakt! [...].*

2019-683:

*La sorgen få hvile hos deg og gi
meg fred.*

1999-2318:

Kjære Gud [...] hør min bønn. Amen.

I tillegg tar mange med sekvenser fra den delen av gudstjenesten som tilhører forbønnen (kort 1999-2318), et repeterende trekk som ofte huskes bedre nettopp fordi det synges, eller messes som «Kjære være Gud i det høyeste», eller i dette tilfellet (i entallsform).

Siden kristne barnesanger og salmer var og er en del av eller den opplæringen mange har hatt, vil ofte hele eller i alle fall enkelte av formuleringene fra disse sangene eller salmene tenkes å henge igjen inn i voksenalder. Det samme gjelder «Fader vår», de fleste har en gang lært en versjon av den og husker med årene store deler av den, om ikke alltid på riktig sted, noen ganger bare enkeltbønner fra den. Dette kan settes sammen til en bønn som kan uttrykke ydmykhet og takknemlighet, slik kort 1998-2041 viser, minne en selv på at «Gud allerede kjemper for oss» (Thomassen & Lomheim, 2013, s. 13).

1998-2041:

*Vis takknemlighet for
det daglige brød.*

4.5.13 Men skal det ikke være en samtale?

Den norske kirkes definisjon av bønn er at det skal være en samtale med Gud hvor «form og innhold står enhver fritt å velge» (Den norske kirke, 2020). I det legges det opp til et mellommenneskelig samvær, og ikke til hva som vil være korrekt teologisk, det Thomassen mener takkebønner i større grad enn petisjonsbønner er (Thomassen & Lomheim, 2013).

Kirkens definisjon inneholder et tillegg, som er i tråd med Thomassen, om at samtalen helst skal være en mental innstilling. Jeg fant en bønn, 2010-1242, som kan oppfylle disse krav også.

2010-1242:

Kjære Gud, jeg vil legge mitt liv i dine hender, lær meg å lytte til din kjærlighet [...].

10 % av alle bønnekort er som nevnt takkebønner (diagram 1 Bønneform s. 23 i kap. 3), hvilket tilsier en viss grad av forståelse for det teologiske aspektet ved bønn. Hva de ulike mennesker definerer som samtale vil her være av betydning.

Som gjennomgått i kapittel tre, er det petisjonsbønnen som dominerer bønnekortene fra Nidarosdomen. Mange er formet som en samtaler, men min påstand er at de like gjerne kan kalles monologer. Det handler uansett om bruken av språk, og når det kognitive oppfatter at det handler om det vil det intuitivt tilsi menneske. Guthrie sier det er den eneste måten Gud kan forstås på, og dette er et gjennomgående trekk hos bønnekortskriverne. Jeg har argumentert for at de fleste prøver å tilpasse språket til et overmenneskelig vesen, men noen eksempel på mellommenneskelige samtaler finnes. Et eksempel er kort 2008-555.

2008-555:

Nå tror jeg eller håper jeg at du skjønner mer av hva som skjer enn det jeg gjør. Jeg er nemlig bare forvirret [...]

Nå skal det tillegges at unges (og voksnes) skriftspråk har endret seg de senere årene der bruken av dialekt og forkortelser i tillegg til at emoji er blitt standard i meldingsspråket for å uttrykke følelser. Raske meningsutvekslinger og underforståtte betydninger da på bakgrunn av felles kulturell kontekst.

Thomassen sier språket har til alle tider vært med på å avgjøre hvordan kirken mener livet skal fortolkes og hvilke teologiske valg som er gjort. Det kan synes som Thomassen ønsker å skape en idealreligion kirken skal formidle gjennom foredling av bønnespråket. Det vil være forskjeller mellom det liturgiske språket og det allmenne språket, men begge formes av samfunnet det brukes i, er en påstand. Gudstjenestereformen fra 2011 skulle folkeliggjøre språket for å nærme seg samfunnet i større grad. Det medførte at enkelte gammelmodige ordformer mange forbinder med bønnespråk, ble borte, som «Fader vår» for eksempel. Denne bønningen begynner nå med «Vår Far», en klar modernisering språkmessig sett.

4.5.14 Er språket blitt mer folkelig, og hvilken plass har det moderne samfunnet i det?

De nye metaforene gjenspeiler det moderne samfunnet og har blant annet funnet innpass i trosopplæringen for barn i kirken. I en artikkel i Vårt Land 16.04.20 nevner Thomassen at miljømetaforene har overtatt i trosopplæringen for barn i kirken etter det økte fokusering på miljø og klima (Guttormsen, 2020).

2019-954:

*Kjære Gud, behold abortloven og
fiks klimakrisen takk. Amen.*

overgang fra å be for «verden» til «jorden» som eksemplifisert i kort 2019-671. Begrepet «verden» sikter oftest til menneskene som trenger hjelp eller fred, mens når «jorden» omtales gjelder det klima eller miljøvern (diagram 10 Om hva alle kort s. 52).

Kort 2019-954 viser at denne personen er opptatt av det som skjer i samfunnet. Det dels korrekte i dette er å henvende seg til Gud med noe menneskene ikke selv makter å rydde opp i, men språket er derimot langt fra det idealet som antydes hvor tilbedelse og takksigelse omtales. Kort 2019-671 derimot uttrykker en klage til menneskene på jorden, en bønn til Gud om å dytte dem i riktig retning til å gjøre noe med ødeleggelsene. En bønneform som vil være mer ukorrekt enn den sist nevnte.

En annen ting jeg har merket meg er at kort som tar for seg miljø og klima, er ofte formet som opprop av typen «stopp ødeleggelsen av jordens natur» mer enn som bønn, tross vanlig bønneinnledning og -avslutning. Få av de kort jeg har lest kort tar likevel for seg

miljøvern, bare 19 totalt, noe som utgjør 1 % av det totale antall, (diagram 10 Om hva alle kort s. 52). Dette ser jeg ikke bort fra at kan ha endret seg det året som er gått siden disse kortene er samlet inn.

2013-1904:

*Be om helbredelse for min sønn.
Herren kjenner ham.*

Likevel fyller de fleste kortene med mer høytidelig ordbruk og liturgiske formuleringer enn de som bruker hva som kan kalles meldingsspråk, også hos de yngre.

1999-2360:

*Herre Gud! Se i nåde til meg med
helbredelse for min syke kropp [...]*

Eksemplene 2013-1904 og 1999-2360, er eksempler på hva jeg mener med at de liturgiske formuleringene er med på å bygge bro mellom det intuitive og det abstrakte.

4.5.15 Er det problematisk med et maskulint gudsbilde?

Bibelen bruker et metaforisk språk om Gud. Det har til hensikt å peke på spesielle trekk eller egenskaper, men er samtidig ikke identisk med det den skal beskrive. Disse er der for å skape en tankemessig spenning som skal sette mennesker i stand til å forstå at Gud på samme tid er og ikke er det den sikter til. Thomassen mener omtalen av Gud derfor bør være kjønnsnøytral.

Bruken av ordet «far» eller «fader» gjenfinnes bare på 41 kort. Det betyr ikke nødvendigvis at de som uttrykker dem, forstår dem bokstavelig, men at det oppfattes som et god (men nå omstridt) ord i kraft av å være gammelmodig og noe mer høytidelig (kort 1998-2208). Det som underforstått menes kan like gjerne være «til den det måtte angå» for å bruke en frase for ubestemt mottaker.

1998-2208:

Kjære far. Du vet jeg har mange problemer og jeg vet du vil hjelpe meg å bli kvitt dem [...].

Få syntes å finne det i hovedsak maskuline gudsbildet problematisk. Bibeloversettere har valgt å benytte maskuline begrep i omtalen av Gud, noe som ikke har vært problematisert før i nyere tid. Thomassen snakker om behovet for et kjønnsinkluderende språk i sin bok, og feminister mener Gud bør omtales i feminine termer. Jeg har funnet to kort hvor Gud omtales i kvinnelige vendinger, men da i tillegg til bruken av den maskuline standardformen, to variasjoner av det jeg kaller foresatte, «mor og far». Mer høytidelige former som «kraft» (kort 2013-1985) og «skaper» (kort 2013-1967) er lettere å finne.

2013-1985:

O innerste kraft, gi meg styrke til å velge kjærlighet og et meningsfylt liv.

2013-1967:

Vår Skaper, gi ro i alle sinn og sjel til alle som sliter og plages.

Dette går igjen tilbake til det jeg mener med språket som brobygger over til det abstrakte, eller teologisk korrekte, da det språkmessig sett ligger nærmere den teologiske doktrine. En av prestene jeg intervjuet i forbindelse med et feltarbeid, fant det å innlede en bønn med «Kjære Gud» problematisk. Han mente at det å navngi Gud var for intimt siden det en ber til, er noe større enn en selv. Om han skulle adressert, ville han heller valgt det hebraiske ordet for guder Elohim, sa han (Vedlegg 4 presteintervju 2 s. 87).

4.5.16 Mangler vi en ontologisk kategori for Gud?

Den intuitive overstyringen er det tilsynelatende vanskelig å komme bort. Bønnekortene taler også sitt klare språk på det området. Det kan synes å mangle en ontologisk kategori som abstrakte vesener som Gud kan plasseres i. Barrett løser det ganske effektivt med å kalle det ulike nivå i forståelsen av Gud. De brukes ulikt ut fra kontekst og tid til rådighet for refleksjon. Han ser verken henvendelsen til den antropomorfe gud eller den ydmyke takknemligheten til et overmenneskelig vesen å være ukorrekt på noen måte. Menneskene vet at Gud er allestedsnærværende og allmektig, men finner det ikke nødvendig å bruke den mest kompliserte utgaven i dagligtale sier han. Årsaken ligger i vår forståelse for mennesker som så viktige for oss at vi overfører dette også til den ikke-menneskelige del av verden. Det er dessuten en god gjetning å tro at verden er menneskelignende, det er spontant, overbevisende og sannsynlig, om en skal følge Guthrie.

Antagelsen om Gud som menneskelignende er derfor naturlig kognitivt sett og det kan sies at det mangler en ekstra kategori som intuitivt forklarer Gud på en annen måte enn menneskelignende. Så lenge den ikke er der, er det ikke mulig å komme bort fra oppfattelsen av Gud som antropomorf, de mentale verktøy tvinger tankene, eller forstyrrer dem som Slone sier, i den retningen uansett hva dogmene sier. Derfor mener jeg språket er den eneste måten mennesker kan bruke i forsøket på å nå frem til også den «korrekte» oppfatningen av Gud som sies å være den abstrakte.

4.6 Oppsummering

En konklusjon jeg finner å kunne dra ut fra denne gjennomgangen er at hva som er teologisk ukorrekt avhenger mye av hvilken teologi en forholder seg til. Det er noe helt annet å gjennomgå alle bønner med et kalvinsk deterministisk utgangspunkt enn en luthersk protestantisme som har forkastet både helvetet og fortapelsen. Men sett ut fra et kognitivt synspunkt vil mye være ukorrekt siden mennesker alltid vil oppfatte Gud innenfor den ontologiske kategorien menneske på grunn av språket. Under bønn er det gjerne de ikke-reflekterte tankene som kommer til uttrykk, det abstrakte gudsbildet krever for mye kognitivt sett, og det oppfattes kan hende heller ikke nødvendig under personlig bønn. Jeg finner likevel Slones påstander å stemme i stor grad også for bønnekortskrivere i Nidarosdomen. Troen på at ritualer kan forbedre sjansene deres, påvirke skjebnen og ideen om å tilrettelegge for seg selv og egen velferd er fremtredende. Men jeg finner at de prøver å komme det abstrakte «korrekte» dogmet i møte gjennom bruken av det samme språket, som forårsaker forstyrrelsen Slone omtaler. Jeg argumentert for at bønnespråket kan ses på som en brobygger over den intuitive ideen at Gud er menneskelignende til det abstrakte vesenet Bibelen også omtaler. Gjennomgangen av kortene viste at det var overraskende mange som benyttet ulike former for liturgiske fraser, gudsbeskrivelser, bibelvers, «takk» og «amen» når de formulerte sine bønner. De liturgiske sitat var mer eller mindre korrekt skrevet, men ideen om et bønnespråk var høyst til stede. Ukorrekt skrevde liturgiske formuleringer fant jeg kunne tillegges en sviktende hukommelse. Noe kunne selvsagt være mangelfull skoloring eller liten interesse for sådant, samt vansker med å uttrykke seg skriftlig. Graden av bønnespråklig korrekthet varierer fra riktig innledning eller avslutning til rene lovprisningsvers. Språket som benyttes på kortene helt klart av en annen karakter enn det som brukes til daglig, det er få innslag av smilefjes og dialekt, som dagens meldingsspråk gjerne består av.

5. Sammendrag og forslag til videre arbeid

5.1 Sammendrag

Jeg har ønsket å finne ut om mennesker som skriver bønner i Nidarosdomen på lik linje med Barretts studenter, fulgte sin intuitive kognitive tendens og tilrettela sine bønner til en antropomorf Gud med menneskelige begrensninger, til å be om intervensjon i hovedsak av psykologisk karakter. Den andre delen av oppgaven har vært å se på hvordan kortskriverne forholdt seg til ulike grader av teologisk korrekthet og hvordan form og språk ble benyttet for å uttrykke de ulike nivå av dette.

I første del av oppgaven, kapittel 3, ga tallene og tekstene ga et klart svar, de favoriserte i høyere grad enn Barretts studenter psykologisk intervensjon fra Gud. Mine tall bekrefter i så måte Barretts hypotese bedre enn hans egen gjorde. Jeg finner også mine undersøkelser å gi et mer reelt bilde siden bønnene ikke er iscenesatte i forskningsøyemed. Enkelte kan nok ha tilrettelagt sine bønner for eventuelle lesere, men mer av typen at de har jobbet med formuleringene. Det er ingen ting som tilsier at de som har skrevet bønner i Nidarosdomen har sett muligheten av at det skulle være et forskningsmateriale.

Mye av forskjellen i prosent mellom min og Barretts studie, mener jeg ligger i at bønnene er genuine for øyeblikket de ble skrevet i, i tillegg til at jeg kan ha hatt en bredere oppfatning av hva jeg mener er psykologisk. Jeg har også argumentert for at enda flere bønner som nå faller inn under materielle og biologisk rettede bønner, sett fra en litt annen vinkel, kan tolkes i psykologisk retning. Det som overrasket mest, var likevel et samsvar i tall prosentmessig på biologisk rettede bønner. Barretts studenter, en ensartet gruppe aldersmessig, unge mennesker som teoretisk sett skal være friskere enn folk flest, var like opptatt av helse som i all hovedsak biologisk rettede bønner er, som mine. Hva jeg har kunnet lese ut av kortene fra Nidarosdomen, er de er skrevet av mennesker i alle aldre fra 4-årsalder skrevet med påholden penn til de som omtaler seg som beste- og oldeforeldre.

En kritikk av Barretts studier fra Boudry og De Smedt (Boudry & De Smedt, 2011), går på at han har lagt «slippe sykdom og lidelse» inn under kategorien «ikke definerbare», noe som igjen kan bety at Barretts studenter var mer opptatt av helse enn mine kortskrivere fra Nidarosdomen, som teoretisk sett burde ha flere helseplager. Det er ellers en kritikk jeg er enig i, da helseangst er en høyst reell lidelse blant mange. Den kan for så vidt gå under psykologisk intervensjon også, be Gud ta bort angsten for å bli syk.

En annen mulig forskjell kan være at Barretts studenter hadde mulighet til å skrive mange bønner hver. De fleste kortskrivere i Nidarosdomen var kan hende innom bare en gang. Men likevel en interessant oppdagelse. Mange bibelhistorier handler om å helbrede sykdom, og siden mange tror Bibelen på dens innhold, skulle det ikke være noen grunn til å tro at de ikke skulle tro at disse historiene var like sanne. En spekulasjon fra min side går i retning av at Barretts studenter, som alle oppga å være kristne, i større grad fant grunn for å be Gud helbrede noen. Barretts henvisning til at det å helbrede noen krever nærhet, stemmer ikke nødvendigvis med bibelhistorienes helbredelser, selv om mange krevde at Jesus la hånd på dem. Det at Gud vil kunne helbrede fra avstand, ble blant mine kortskrivere ikke oppfattet som umulig, selv om mange så Gud som siste instans der «legene ikke kunne finne ut av det». Troen på mirakler er der.

Dette er også en bra innfallsvinkel til hvilket gudsbilde de tegner et bilde av. Et overordnet inntrykk er at de oppfatter Gud som et overmenneske som kan ordne opp og sette alt til rette der se selv eller «staten», «verden», «legene», «noen» eller «de andre» ikke hører på fornuft eller oppfører seg i henhold til en ide om hva som er riktig og rettferdig. En sammenligning jeg ser, er et barn-foreldreforhold oppdimensjonert. Ikke som Fosters far-barn-beskrivelse, men som til en ansvarlig voksen med utvidede evner som kan megle og sette ting på plass i en voksenverden, en som kan « snakke folk til rette». Til en viss grad gir dette Guthrie rett i at mennesker antropomorferer verden og «møblerer» den med mennesker når vi blir usikre. Mennesker tenderer til å konstruere system hvor alt plasseres inn i med minst mulig kognitiv anstrengelse. Gud oppfattes som et menneske i den forstand at de kommuniserer med ham gjennom språket, men fysisk sett oppfattes

det bare at Gud kan se og høre og en hånd nevnes, noen kan føle hans nærvær og Gud kan åpenbart lese tanker og vet hvem de er, men ingen oppgir å ha sett ham. Gud innehar alle de kriterier Barrett finner et godt gudskonsept skal ha, og den overveldende mengden av bønner rettet til ham, tilsier at han motiverer til adferd som forsterker troen på ham ytterligere. Gud er psykologisk sett tilfredsstillende hvilket Boyer omtaler som viktigst.

Det å forholde seg til et immaterielt sinn kognitivt sett krever en viss evne til mentalisering, sier Norenzayan, og han antyder at kvinner kan være bedre til dette. Det kan han ha rett i, av de som hadde tilkjennegitt sitt kjønn blant kortskrivere i Nidarosdomen var 69 % kvinner. Det er likevel et for lite materiale til å kunne bekrefte hans påstand.

En påstand jeg våger å fremme, er at kjennskap til bibelhistorier også kan bidra til å visualisere Gud for alle, ikke bare kvinner med gode mentaliseringsevner. Thomassen omtaler dem som metaforer, som skal sette mennesker i stand til å forstå Guds egenskaper, men at mennesker kan ha mistet den evnen og tar dem bokstavelig. Det tror ikke jeg. Jeg tenker som Barrett at menneskene kan forholde seg til ulike nivå av forståelse, men at det enkleste, på linje med at solen «går ned i vest», brukes til hverdags: De snakker med en gammel mann med langt hvitt skjegg som sitter oppe i himmelen, som har god oversikt og passer på og bryr seg om alt som foregår på jorden. Han har dog noe begrenset hukommelse og må minnes på hvem som tiltaler ham. Men kan også omtale den samme Gud som allmektig, allvitende og utenfor tiden når tid til refleksjon og kontekst er til stede for dette.

Bønnekortskriving gir i utgangspunktet rom og tid til refleksjon. Men de er også private øyeblikk som ikke nødvendigvis oppleves å kreve refleksjon. Det er som også Den norske kirke er inne på i sin forklaring, en samtale med Gud, et spontant uttrykk for tanker her og nå. Det kan også være ferdig formulerte teologisk korrekte bønner fra gudstjenesteliturgien. Det kan være hele spennet fra det konkrete intuitive til de teologisk, abstrakte dogmene som Barrett omtaler.

Hva som oppfattes teologisk ukorrekt når det kommer til bønn finner avhenger mye av hvilken teologi en forholder seg til. Det er noe helt annet å gjennomgå alle bønner med et kalvinsk deterministisk utgangspunkt enn en luthersk protestantisme. Men sett ut fra et kognitivt synspunkt vil omtrent alt være ukorrekt, siden mennesker alltid vil oppfatte Gud innenfor den ontologiske kategorien menneske på grunn av språket. Under bønn er det gjerne de ikke-reflekterte tankene som kommer til uttrykk, det abstrakte gudsbildet krever for mye kognitivt sett, og det oppfattes kan hende heller ikke nødvendig under personlig bønn.

Siden Gud ikke har en egen ontologisk kategori, argumenterer jeg for at bønnespråket kan ses på som en brobygger mellom den intuitive ideen om at Gud er menneskelignende, til det abstrakte vesenet Bibelen også omtaler. Gjennomgangen av kortene viste at det var overraskende mange som benyttet ulike former for liturgiske fraser, gudsbeskrivelser, bibelvers, takk og amen når de formulerte sine bønner. Språket som benyttes på kortene helt klart av en annen karakter enn det som brukes til daglig, det er få innslag av smilefjes og dialekt, som dagens meldingsspråk gjerne består av.

5.2 Forslag til videre arbeid

Barrett har i boken «*Born believers*» (Barrett, 2012) argumentert med at barn er født med en bedre forutsetning for tro enn det motsatte. Deborah Kelemen har også sett på dette og finner i sine undersøkelser at barn mest sannsynlig er intuitive teister (Kelemen, 2004). Under min gjennomgang av bønnekortene mener jeg å kunne følge en kognitiv utvikling i kort skrevet av barn, ut fra skrifttolkning og ved hjelp av deres, i forskningsøyemed fantastiske behov for å oppgi sin alder. De kort jeg i denne oppgaven har gjennomgått er for få i antall til å kunne verifisere denne hypotesen, men jeg har samlet en stor mengde kort skrevet av barn fra det store bønnematerialet fra Nidarosdomen som kan brukes til en eventuell undersøkelse av dette. En idé om hva jeg mener, kan korteksemplene nedenfor stå som eksempel for. Utviklingen jeg mener å se i kortene, er at de aller yngste har fokus på det materielle, som kort 1999-2307 viser. Siden er det en gradvis bevegelse over mot det psykologiske området som vist ved kort 2013-1885.

2008-445:

Kjære Gud. Mitt ønske er at min allergi mot hunder og katter går over når jeg er barn. Amen.

Sist blir de mer bevisste på verden omkring, om enn med et antropomorft tilsnitt som 1998-2039.

Ytterligere andre, slik som 2019-765, har oppfattet at Gud ikke svarer direkte:

1999-2307:

Jeg vil ha en 100 kr no. Hilsen M. tlf 7359XX05.

2013-1885:

Vær snill mot besteforeldrene mine.

Samtidig med dette dukker også de første helse- eller biologisk relaterte bønner opp, som 2008-445 kan stå som representant for.

1998-2039:

Kjære Gud, jeg håper du har det fint i himmelen og jeg håper det er plass til meg og de som sulter i Sudan [...]

2019-765:

Kjære Gud! Hvis man kommer til deg, er man heldig. Håper B. og I. har det bra. Svar meg i drømmen.

Det å se på den kognitive utviklingen kan være et tema for barnekortene, et annet hvordan de oppfatter Gud og tilrettelegger sine bønner.

Jeg har også funnet 37 kort skrevet av en og samme person, som gitt en antatt rekkefølge forteller denne personens jordiske slit for kjærligheten, og parallelt en åndelig utvikling

språkmessig sett. Den antatte avslutningen er helt fri for «jordisk» tankegods. Kortene er skrevet i løpet av de 3-4 første årene tilbudet om bønnekort fantes, og dessverre er de neste årgangene makulert. Dette vil dessuten være kunne styrke min teori om språket som brobygger mellom det intuitive og det abstrakte. Antallet kort tilsier at det nok kan passe i en eventuell artikkel.

Dualisme og troen på et liv etter døden er også et tema som har opptatt meg under skriving av denne oppgaven. Det var tenkt som et eget kapittel, men ble for omfattende ut fra tiden jeg hadde til rådighet. Jeg har sett på hvordan kortskriverne uttrykker en dualistisk tenkning, og hvordan de ser for seg et liv etter døden. Mye er som nevnt skrevet, og det kan senere utvikles til en artikkel.

En åpenbar tredje mulighet til videre arbeid med dette er selvsagt de kort som omsorgsfullt er samlet, men ikke gjennomlest fra 2020, under koronakrisen, inntil kirkene stengte (og etter de åpner igjen). Hvordan påvirket denne verdensomfattende krisen de som skrev bønnekort? Vil utrygghet gjøre skandinaver mer troende og mindre sekulariserte enn det verden nå oppfatter oss som?

Bibliografi

- Albas, D., & Albas, C. (1989). Modern Magic: The Case of Examinations. *The Sociological Quarterly Vol 30 No 4*, ss. 603-613.
- ap Siôn , T. (2013). Ordinary Prayer and the Activity of God: Reading a Cathedral Prayer Board. I L. j. Francis, & J. Astley, *Exploring Ordinary Theology: Everyday Christian Believing and the Church*. Farnham: Routledge.
- ap Siôn, T. (2007). Listening to prayers: An analyses og prayers left in a country church in rural England. *Archive for the psychology of Religion Vol 29*, ss. 199-226.
- ap Siôn, T., & Francis, L. J. (2009). The Psychology og Prayer: A Review of Empirical Research. I M. e. de Souza, *International Handbook of Education for Spirituality, Care and Welbeeing* (ss. 247-268). New York: Springer.
- apSiôn, T. (2017). Prayer requests in an english chathedral, and a new analytic framework for intercessory prayer. I G. Giordan, & L. Woodhead, *A Sociology of Prayer* (ss. 169-188). London: Routledge.
- Barrett, J. L. (1999). Theological Correctness: Cognitive Constraints and the Study ogf Religion. *Method and Theory in the Cognitive Science Society Vol 11 No 4*, ss. 325-339.
- Barrett, J. L. (2000). Exploring the natural foundations of religion. *Trends in Cognitive Sciences*, ss. 29-34.
- Barrett, J. L. (2001). How ordinary cognition informs petitionary prayer. *Journal of Cognition and Culture Vol 1 No 3*, ss. 259-269.
- Barrett, J. L. (2004). *Why would anyone Believe in God?* Walnut Creek: AltaMira Press.
- Barrett, J. L. (2012). *Born believers* . New York: Free Press.
- Barrett, J. L. (2017). Cognitive Science of Religion and Christian Faith: How May They Be Brought Together? *Perspectives on Science and Christian Faith*.
- Barrett, J. L. (2017). Could we advance the science of religion (better) without the consept "religion"? *Religion, Brain and Behavior*, ss. 282-284.
- Barrett, J. L. (2019). What Do We Think about God When We Aren` t Careful? I D. J. Slone, W. W. McCorkle jr, & eds, *The Cognitive Science of Religion* (ss. 15-24). London: Bloomsbury.
- Barrett, J. L., & Keil, F. C. (1996). Conceptualizing a Nonnatural Entity: Antropomorphism in God Concepts. *Cognitive Psychology No 31*, ss. 219-247.
- Barrett, J. L., & Richert, R. A. (2003). Antropomorphism or Preparedness? Exploring childrens Godconcepts. *Review of Religious Research Vol 44 No 3*, ss. 300-312.
- Berwick, R. C., Friederici, A. D., Chomsky, N., & Bolhuis, J. J. (2013). Evolution, brain, and the nature of language. *Trends in Cognitive Sciences Vol 17 No 2*, ss. 89-98.
- Borthne, A., & Brekke, M. (2019, 01 25). *MR-undersøkelse*. Henta frå Store norske leksikon: <https://sml.snl.no/MR-unders%C3%B8kelse>
- Boudry, M., & De Smedt, J. (2011). In Mysterious Ways: On petitionary prayer and subtle forms of supernatural causation. *Religion Vol 41 No 3*, ss. 449-469.

- Boyer, P. (1994). *The Naturalness of Religious Ideas: a cognitive theory of religion*. Berkeley: University of California Press.
- Boyer, P. (1999). Cognitive Aspects of Religious Ontologies. *Scripta Instituti Donneriani Aboensis*, ss. 53-72.
- Boyer, P. (2001). *Religion explained: The evolutionary origins of religious thoughts*. New York: Basic Books.
- Boyer, P. (2001). *Religion Explained: The human Instincts that Fashion Gods, Spirits and Ancestors*. London: Vintage.
- Boyer, P. (2008). Religion: Bound to Believe? *Nature Vol 455*, ss. 1038-1039.
- Bøhn, G. D. (2018, 02 20). *Store norske leksikon*. Henta frå Ontologi: <https://snl.no/ontologi>
- Den norske kirke. (2020, 03 11). *Bønn*. Henta frå Den norske kirke: <https://kirken.no>
- Den norske kirke. (2020). *Den norske kirke*. Henta frå kirken.no: <https://kirken.no>
- Ekroll, Ø. (1997). *Med kleber og kalk*. Gjøvik: Det norske samlaget.
- Flottorp, H., & Skogvang, H. L. (2017, 11 14). <https://snl.no/helvetesstriden>. Henta frå tore norskaleksikon: <https://snl.no/helvetesstriden>
- Foster, R. J. (1992). *Prayer: Finding the hearts true home*. San Francisco: Harper.
- Geertz, A. W. (2008). Comparing prayer: on science, universals and the human condition. I W. Braun, & R. T. McCutcheon, *Introducing religion: Essays in Honor of Jonathan Z. Smith* (ss. 113-139). London: Equinox.
- Gelman, S. A. (2003). *The essential child*. Oxford: Oxford University Press.
- Gelman, S. A. (2004). Psychological essentialism in children. *trends in Cognitive Sciences*, ss. 404-409.
- Guthrie, S. E. (1993). *Faces in the clouds: A new theory of religion*. New York: Oxford University Press.
- Guttormsen, A. (2020, 04 16). *Vårt land*. Henta frå Vårt land: <https://www.vl.no/kultur/gir-barna-tarzan-ikke-jesus-1.1700194>
- Harrison, P. (1990). *Religion and the Religions in the English Enlightenment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kelemen, D. (2004). Are Children "Intuitive Theists". *Psychological Science Vol 15 No 5*, ss. 295-301.
- Larsen, I. B. (2016, 10 12). *Vårt land*. Henta frå Vårt land verdidebatt: <http://www.verdidebatt.no/innlegg/11663716-himmel-og-helvete>
- Lejon, K., & Agnafors, M. (2011). Less Religion, Better Society? On religion, Secularity, and Prosperity in Scandinavia. *Dialog: A Journal of Theology Vol 50 No 3*, ss. 297-307.
- Luhmann, T. M. (2012). *When God talks back*. New York: Alfred A. Knopf.
- Mauss, M. (2003). *On Prayer*. New York: Durkheim Press/Berghahn Books.
- Norenzayan, A. (2013). *Big Gods: how religion transformed cooperation and konflikt*. Princeton: Princeton University press.

- Norenzayan, A. (2016). Theodiversity. *Annual Review of Psychology Vol 67*, ss. 465-488.
- Norenzayan, A., & Gervais, W. M. (2013). The origins of religious disbelief. *Trends in Cognitive Sciences Vol 17 No 1*, ss. 20-25.
- Norenzayan, A., Gervais, W. M., & Trzesniewski, K. H. (2012). Mentalizing Deficits Constrain Belief in a Personal God. *PLoS one Vol 7 No 5*.
- NSD Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. (2018). *International Social Survey Programme (ISSP) norsk del*. Henta frå Norske spørreundersøkelser: https://nsd.no/nsddata/serier/issp_undersokelsene.html
- Pals, D. L. (2015). *Nine Theories of Religion*. New York: Oxford University Press.
- Pyysiäinen, I. (2009). *Supernatural agents*. Oxford: Oxford University Press.
- Pyysiäinen, I., & Hauser, M. (2009). The origins of religion: evolved adaption or by-product? *Trends in Cognitive Science Vol 14 No 3*, ss. 104-109.
- Rosèn, I. (2009). *I`m a believer but I`ll be damned if I`m religious*. Lund, Sverige: Centrum för teologi och religionsvetenskap, Lunds Universitet.
- Schjoedt, U. e. (2009). Highly religious participants recruit areas of social cognition in personal prayer. *SCAN Vol 4*, ss. 199-207.
- Schmied, G. (2002). God Images in Prayer Intention Books. *Implicit Religion Vol 5 No 2*, s. 121126.
- Slone, D. J. (2004). *Theological Incorrectness*. New York: Oxford University Press.
- Slone, J. (2004). Luck Beliefs: A Case of Theological Incorrectness. *Religion as a Human Capacity*, ss. 375-394.
- Spilka, B. (2005). Religious Practice, Ritual, and Prayer. I R. F. Paloutzian, & C. L. Park, *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality* (ss. 365-377). New York: The Guilford Press.
- Spilka, B., & Ladd, K. L. (2013). *The Psychology of Prayer*. New York: The Guilford Press.
- Statistisk sentralbyrå. (2020). *ssb.no*. Henta frå Statistisk sentralbyrå: <https://www.ssb.no>
- Stump, E. (1979). Petitionary Prayer. *American Philosophical Quarterly Vol 16 No2*, ss. 81-91.
- Svarddal, F. (2020, 01 07). *Store norske leksikon*. Henta frå Illusjon: <https://snl.no/illusjon>
- Thomassen, M., & Lomheim, S. (2013). *Når dere ber*. Trondheim: Verbum.
- van Eyghen, H. (2016). There is no Sensus Divinatis. *Journal for the Study of Religions and Ideologies Vol 15 No 45*, ss. 24-40.
- Zuckerman, P. (2008). *Society without God*. New York: New York University Press.

Vedlegg 1

Bruk av bønnekort til forskningsformål - masteroppgave

Innboks

Jan Schrøder

26. sep. 2019,
15:56 (for 2
døgn siden)

til meg

Hei!

Jeg takker for henvendelsen din om bruk av bønnekort til forskningsformål i forbindelse med masteroppgave.

Vi sier med dette ja til forespørselen din.

Vi ønsker å lese gjennom de bønnekortene du får utlevert fra oss for å makulere de kortene som tydelig identifiserer en person med fullt navn (det er nok snakk om svært få kort). Forutsetningen er videre at de nevnte NTNU-reglene følges.

Vi kan være behjelpelig med et relativt stort antall kort dersom det skulle være ønskelig.

Jeg ønsker deg lykke til med masteroppgaven!

Med vennlig hilsen
Jan Schrøder
Menighetsforvalter
Nidaros domkirke og Vår Frue menighet
Telefon: +47 461 26 222

Kirkelig fellesråd i Trondheim
[Munkegata 6, 7013 TRONDHEIM](#)
Postboks 2300 Sluppen, 7004 TRONDHEIM
Sentralbord: +47 99 43 60 00
kirken.no/trondheim

Vedlegg 2

2000-årsbønn

Kjære Jesus Kristus,
gi oss respekt for jorden,
fred mellom folkene,
kjærlighet i våre liv
og glede over det gode.
Tilgi oss det vi har gjort galt
og gi oss en ny begynnelse.
Amen.

Gjør meg stolt,
Herre!

Bønnekort

Kom Herre Jesus Kom

FINT VÆR HELE SOMMERN

Bønnekort

Vedlegg 3

Prest 2 mann, langt intervju 1,5 time som hadde mange avstikkere fra spørsmålene, de ble moderert og vevd inn i hverandre, samtidig som andre interessant tema og moment dukket opp

1. Hvordan lærte du å be?

Hjemme, far kom fra et sterkt kristent hjem, men valgt akademisk karriere, husker godt han før en ferietur plutselig begynte å be. Brøt en grense, som satte en støkk i meg, gjorde veldig sterkt inntrykk. Mener far var vant til dette før reise. Ellers delvis kveldsbønn og bordbønn, søndagsskole.

2. Hvordan ber du?

Ber hver dag kl 14 i VF, en form for tidebønn, åpen, meditativ samtidig som det bygger på en bibeltekst og faste ord. Opptatt av Oxfordbevegelsens «housemeetings» og bønn om å få ledelse, være åpen for hvem som trenger det i dag, bruker det i jobben, går ut på gaten. For seg selv søke ut i skogen, i stillheten. Ser også salmesang som bønn.

3. Hva tenker du om å formulere bønner skriftlig?

Hverdagsmessen i VF har en skrevet bønn basert på bibelteksten for å gjøre den mer forståelig, tilgjengelig. En krevende øvelse for meg som prest, den skal være kort, 2 linjer. Setter teologien på prøve. Forbønner i gudstjenesten er delvis friformulert.

4. Hvem adresserer du bønnen til, og hvor ofte ber du?

Adresserer ikke bønnen, begynner bare. Nesten som en improvisasjon i musikken. Det er ikke nødvendig å adressere, det blir for intimt, det en ber til er noe større. Ønsker ikke å begrense Gud. Ville valgt Elohim om jeg skulle gjøre det, det norske Gud er for snevert. Har omgitt meg med så mange feministiske teologer, lettere å ikke adressere en å bruke Far, Herre etc. Men viktig å samle bønnen til slutt, men «i Jesu navn». Det er gjennom ham vi har lært om Gud, det er derfra det kommer, men tenker å be til Jesus også blir for personlig. Mange heter jo det.

5. I dåpen så formaner foreldre og faddere å lære barna selv å be, hvordan tror du den formaningen følges opp? I dåpssamtale og andre samtaler med foreldre hvordan vektlegger du bruken av faste formularer i bønn, eller oppfordres de til fri bønn?

Ja, tror alle familier har en som bryter bønnekoden, noen som tør «hoppe over gjerdet». Som far gjorde da vi skulle på ferie den gangen. Mye ligger i vår kultur og tradisjon, uten at vi nødvendigvis tenker på det. Sanger som «kjære Gud jeg har det godt», også viktig for å se utover seg selv.

6. Svarer Gud på bønner, eller er det mest bevisstgjøring for den som ber?

Opplevde seg selv som et bønnesvar da priorinnen på Tautra ringte og fortalte de hadde bedt om at en ny søster skulle få en orgellærer, og han er der nå hver 14 dag for å lære henne det. Bruker egen salmetradisjonen, det økumeniske perspektivet. Salmer som samlende katolsk/luthersk.

Gud ønsker å nå oss med kjærlighet, at vi skal se hverandre med kjærlighet, bønnesvar ligger i det, se hverandre som søster/bror, noe som har våknet til liv i Vår Frue, alle mennesker møtes og opplever seg som familie. En transcendentert familie.

7. Er det en fordel at bønner er tidsaktuelle eller konkrete, eller holder det med generelle bønner?

Vi skal be for den verden vi lever i og deler. Viktig at presten forvalter bønnespråket riktig og synliggjør teologien. Ydmykheten, vi har rom i oss til det i en verden hvor det er søkelys på å være sterk. Få bort «arme synder», noe kirken har slitt med. Ydmykhetsfokus viktigere, mye egosentrisme. Se ut over sitt eget. Det å knele er borte fra kirken, kun brudepar og konfirmanter gjør det nå. De anglikanske flinkere der.

Lutherske gudstjenester er mer som skoletimer å regne, mener torsdagsmesseformen er bedre. Større frihet, mer deltagelse, kortere og mer konkret. Vanskelig å skjelne bønner i den lutherske gudstjenesten. Har også sansen for det anglikanske taizè-prinsippet, hvor folk kommer og går når de er «fylt opp» av sangen.

Intervju foretatt 13.10.18

Godkjent for bruk i tekst 14.05.20

Vedlegg 4

Prest 2 mann, langt intervju 1,5 time som hadde mange avstikkere fra spørsmålene, de ble moderert og vevd inn i hverandre, samtidig som andre interessant tema og moment dukket opp

1. Hvordan lærte du å be?

Hjemme, far kom fra et sterkt kristent hjem, men valgt akademisk karriere, husker godt han før en ferietur plutselig begynte å be. Brøt en grense, som satte en støkk i meg, gjorde veldig sterkt inntrykk. Mener far var vant til dette før reise. Ellers delvis kveldsbønn og bordbønn, søndagsskole.

2. Hvordan ber du?

Ber hver dag kl 14 i VF, en form for tidebønn, åpen, meditativ samtidig som det bygger på en bibeltekst og faste ord. Opptatt av Oxfordbevegelsens «housemeetings» og bønn om å få ledelse, være åpen for hvem som trenger det i dag, bruker det i jobben, går ut på gaten. For seg selv søke ut i skogen, i stillheten. Ser også salmesang som bønn.

3. Hva tenker du om å formulere bønner skriftlig?

Hverdagsmessen i VF har en skrevet bønn basert på bibelteksten for å gjøre den mer forståelig, tilgjengelig. En krevende øvelse for meg som prest, den skal være kort, 2 linjer. Setter teologien på prøve. Forbønner i gudstjenesten er delvis friformulert.

4. Hvem adresserer du bønnen til, og hvor ofte ber du?

Adresserer ikke bønnen, begynner bare. Nesten som en improvisasjon i musikken. Det er ikke nødvendig å adressere, det blir for intimt, det en ber til er noe større. Ønsker ikke å begrense Gud. Ville valgt Elohim om jeg skulle gjøre det, det norske Gud er for snevert. Har omgitt meg med så mange feministiske teologer, lettere å ikke adressere en å bruke Far, Herre etc. Men viktig å samle bønnen til slutt, men «i Jesu navn». Det er gjennom ham vi har lært om Gud, det er derfra det kommer, men tenker å be til Jesus også blir for personlig. Mange heter jo det.

5. I dåpen så formaner foreldre og faddere å lære barna selv å be, hvordan tror du den formaningen følges opp? I dåpssamtale og andre samtaler med foreldre hvordan vektlegger du bruken av faste formularer i bønn, eller oppfordres de til fri bønn?

Ja, tror alle familier har en som bryter bønnekoden, noen som tør «hoppe over gjerdet». Som far gjorde da vi skulle på ferie den gangen. Mye ligger i vår kultur og tradisjon, uten at vi nødvendigvis tenker på det. Sanger som «kjære Gud jeg har det godt», også viktig for å se utover seg selv.

6. Svarer Gud på bønner, eller er det mest bevisstgjøring for den som ber?

Opplevde seg selv som et bønnesvar da priorinnen på Tautra ringte og fortalte de hadde bedt om at en ny søster skulle få en orgellærer, og han er der nå hver 14 dag for å lære henne det. Bruker egen salmetradisjonen, det økumeniske perspektivet. Salmer som samlende katolsk/luthersk.

Gud ønsker å nå oss med kjærlighet, at vi skal se hverandre med kjærlighet, bønnesvar ligger i det, se hverandre som søster/bror, noe som har våknet til liv i Vår Frue, alle mennesker møtes og opplever seg som familie. En transcendentert familie.

7. Er det en fordel at bønner er tidsaktuelle eller konkrete, eller holder det med generelle bønner?

Vi skal be for den verden vi lever i og deler. Viktig at presten forvalter bønnespråket riktig og synliggjør teologien. Ydmykheten, vi har rom i oss til det i en verden hvor det er søkelys på å være sterk. Få bort «arme synder», noe kirken har slitt med. Ydmykhetsfokus viktigere, mye egosentrisme. Se ut over sitt eget. Det å knele er borte fra kirken, kun brudepar og konfirmanter gjør det nå. De anglikanske flinkere der.

Lutherske gudstjenester er mer som skoletimer å regne, mener torsdagsmesseformen er bedre. Større frihet, mer deltagelse, kortere og mer konkret. Vanskelig å skjelne bønner i den lutherske gudstjenesten. Har også sansen for det anglikanske taizè-prinsippet, hvor folk kommer og går når de er «fylt opp» av sangen.

Intervju foretatt 13.10.18

Godkjent for bruk i tekst 10.05.20

